

”POLIITTINEN POHJAVIRTAUS TÄSSÄ MAASSA EI KULJE KOHDEN SOSIALISOINTIA TAI SOSIALISMIA”

-
Tarkastelussa Kokoomuksen, SDP:n ja SKDL:n eduskuntadiskurssi
pääomamarkkinoiden vapauttamisesta Suomessa vuosilta 1970–1992

TIIVISTELMÄ

”POLIITTINEN POHJAVIRTAUS TÄSSÄ MAASSA EI KULJE KOHDEN SOSIALISOINTIA TAI SOSIALISMIA”

Tarkastelussa Kokoomuksen, SDP:n ja SKDL:n eduskuntadiskurssi pääomamarkkinoiden vapauttamisesta Suomessa vuosilta 1970–1992

Sakari Kohvakka

Pro gradu –tutkielma

Valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2013

Ohjaaja: Mika Ojakangas

Sivumäärä: 85

Tässä tutkimuksessa kuvataan taloudellisen diskurssin muutosta Suomen eduskunnassa keynesiläisyydestä monetarismiin sekä tähän muutokseen yhdistettävästä pääomamarkkinoiden vapauttamisesta käytyä eduskuntadiskurssia. Tutkimuksessa nostetaan esiin kuinka Kokoomus, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue sekä Suomen Kansan Demokraattinen Liitto suhtautuivat pääomamarkkinoiden vapauttamiseen partisaaniteorian näkökulmasta. Pääomamarkkinoiden vapauttamiseen liittyen tutkimuksessa on tarkasteltu puolueiden suhtautumista pankki- ja yrityssektorin kansainvälistymiseen, arvopaperilainsäädännön modernisointiin, siirtymiseen hintalainsäädännöstä kilpailulainsäädäntöön, valuuttasäännöstelyn purkamiseen sekä valuutan kelluttamiseen. Nämä voidaan nähdä pääomamarkkinoiden vapauttamiseen liittyvinä diskursseina yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa uusliberalismiin yhdistettävän monetarismin toimiessa uudistusten eräänlaisena metanarratiivina.

Suomessa pääomamarkkinoiden vapauttaminen ei tapahtunut yksittäisenä päätöksenä, vaan se toteutettiin asteittaisena prosessina 1980-luvun alusta alkaen. Tarkastelussa olleiden puolueista Kokoomuksen ja SKDL:n suhtautuminen oli perinteisen partisaaniteorian mukainen. SKDL nosti useassa yhteydessä esiin rahapoliittisen itsenäisyyden kaventumisen pääomamarkkinoiden vapauttamisen yhteydessä. He esittäytyivät pienen pääoman puolueena ja vastustivat pääomamarkkinoiden integraatiota. Kokoomus sen sijaan suhtautui talouden rakenteellisen uudistamisen prosessiin kaikista myönteisimmin. SDP puolestaan joutui usein pääministeripuolueena toteuttamaan uudistuksia, jotka olivat partisaanioletuksen vastaisia. Heidän voidaankin nähdä toimineen usein vasemmiston ideologisella ja retorisella kentällä sekä olleen tällä kentällä ns. suuren pääoman puolue.

Taloudellisen diskurssin vaihtuminen keynesiläisyydestä monetarismiin toteutui eduskunnassa viimeistään Holkerin hallituksen vaihduttua Ahon porvarihallitukseen. Ecu-kytkennän yhteydessä vuonna 1991 eduskunnan diskurssiin nousi näkyvästi esiin monetarismille tyypillinen matalan inflaation tavoite. SDP suhtautui muutokseen pääasiassa myönteisesti muistuttaen kuitenkin, että matalan inflaation tavoite ei saanut tarkoittaa alhaisen työttömyyden syrjään laittamista talouspoliittisena tavoitteena. Suomen Pankin asetettua markan 8.9.1992 kellumaan merkittävimpien monetarististen politiikkauudistusten voidaan nähdä olleen Suomessa toteutettu.

Avainsanat: diskurssianalyysi, diskursiivisuus, keynesiläisyys, monetarismi, uusliberalismi, pääomamarkkinoiden vapauttaminen, partisaaniteoria

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 KANSAINVÄLINEN TALOUSJÄRJESTYS	5
2.1 Kultakannasta Bretton Woods – järjestelmään	5
2.2 Bretton Woods ja implisiittisen liberalismiin talousjärjestys	9
2.3 Kelluvien valuuttakurssien talousjärjestys ja uusliberalistinen ideologia	12
2.3.1 Iso-Britannian, Yhdysvaltojen ja Ranskan siirtyminen kelluviin valuuttakursseihin	13
2.3.2 Uusliberalistisen ideologian keskeisimmät piirteet	16
3 PARTISAANITEORIA, PHILLIPSIN KÄYRÄ JA MONETARISTINEN TALOUSTIEDE ...	20
3.1 Poliittinen partisaaniteoria	20
3.2 Phillipsin käyrä, luonnollinen työttömyysaste ja rationaaliset odotukset.....	26
4 DISKURSIIVISUUS JA TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	30
4.1 Diskursiivisuus ja narratiivisuus	30
4.2 Diskurssintutkiminen ja diskurssin muutos	33
4.3 Moderni yhteiskuntadiskurssi	35
5 EDUSKUNTADISKURSSI PÄÄOMAMARKKINOIDEN VAPAUTTAMISESTA SUOMESSA	38
5.1 1970-luvun valuuttasäännöstely	39
5.2 Pääomamarkkinoiden asteittainen vapauttaminen	42
5.2.1 Rahoitus- ja yrityssektorin kansainvälistyminen.....	44
5.2.2 Arvopaperilainsäädännön modernisointi	52
5.2.3 Hintalainsäädännöstä kilpailulainsäädäntöön	56
5.2.4 Valuuttasäännöstelyn purkaminen.....	60
5.3 Markan ecu-kytkentä ja monetaristiset politiikkatavoitteet.....	64
6 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	75
LÄHDELUETTELO	83

1 JOHDANTO

Maailma on viimeisten vuosikymmenten aikana kokenut globaalin murroksen, jossa ihmisten, pääomien, informaation ja tavaroiden kansainvälinen valtioiden rajat ylittävä liike on kasvanut ja voimistunut vuosi vuodelta. Esimerkiksi maailman kaupan arvo oli vuonna 1970 317 080 miljoonaa dollaria kun sen se vuoteen 1995 mennessä oli kasvanut 5 178 972 miljoonaan dollariin. Samalla ajanjaksolla maailman suorien ulkomaisten investointien arvo on kasvanut 13 346 miljoonasta dollarista 342 544 miljoonaan dollariin. Maailman talouksien yhteenlaskettu bruttokansantuote sen sijaan oli vuonna 1970 3 287 911 miljoonaa dollaria kun se vuoteen 1995 mennessä oli kasvanut 29 985 783 miljoonaan dollariin.¹ Tässä merkittävässä globaalien taloudellisten liikkeiden voimistumisessa valtiot ovat lähentyneet toisiaan niin kansainvälisen kaupan kuin kansainvälisten investointi- ja rahoitusjärjestelyiden myötävaikuttamana. Monet ovat nähneet valtioiden menettäneen suvereniteettiaan samalla kun valtiot ovat menettäneet talouspoliittista autonomiaansa. Tämän muutoksen voidaan nähdä alkaneen maailman valtioiden kansainvälisen avoimuuden asteittaisesta lisääntymisestä 1970-luvulta lähtien. Esimerkiksi Suomen osalta tämä muutos huipentui Euroopan Unioniin liittymiseen vuonna 1995 sekä Euroopan yhteiseen valuutta-alueeseen liittymiseen vuonna 1999. Jo tätä ennen niin maailman kuin Suomen taloudellisessa ympäristössä tapahtui merkittäviä muutoksia, joista pääomamarkkinoiden vapauttamisen kannalta merkittävimpiä tässä tutkimuksessa nostetaan esiin.

Toisen maailman sodan jälkeistä taloudellista ympäristöä määritti vuonna 1944 Bretton Woodsissa solmittu taloudellinen järjestys. Rodrikin (2011, xvii-xviii) mukaan Bretton Woodsissa solmittu järjestelmä voitiin nähdä heikkona monien valtioiden välisenä kauppajärjestelynä, joka mahdollisti poliitikkojen keskittymisen kotimaan sosiaalisiin tarpeisiin ja täystyöllisyyteen sekä kansainvälisen kaupan maailman sotien jälkeisen toipumisen ja uuden kukoistuksen. Sääntelemällä pääomien liikkeitä järjestelmä mahdollisti samanaikaisesti useiden talouspoliittisten päämäärien saavuttamisen ja niiden välisen tasapainon. Bretton Woods -järjestelmä osoittautui kuitenkin kestäättömäksi pääoman tultua kansainvälisesti entistä liikkuvammaksi ja öljykriisin aiheuttama huomattavan tarjontashokin kehittyneissä teollisuusvaltioissa 1970-luvulla. 1980- ja 1990-luvulle tultaessa tämä Bretton Woodsin kansainvälisen talouden järjestys oli korvautunut taloudellisen liberalisaation ja syvän taloudellisen integraation agendalla. Rodrikin mukaan tätä uutta vaihetta voidaan kutsua hyperglobalisaatioksi, mikä tarkoitti entistä enemmän kansainvälisen kaupan

---

¹ Tilastotiedot UNCTAD:n internetsivuilta [URL: <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>]

rajoitteiden purkamista sekä kansainvälisen pääoman tekemistä yhä liikkuvammaksi valtioiden välillä. Kansainvälinen taloudellinen narratiivi oli muuttunut keynesiläisestä kiinteiden valuuttakurssien narratiivista, jota mm. Ruggie kutsuu implisiittisen liberalismiin järjestelmäksi, kelluvien valuuttakurssien uusliberalistisen narratiivin mukaiseen järjestelmään, jonka merkittävimpiä arkkitehteja olivat mm. Milton Friedman ja Friedrich Hayek.

Vielä 1970-luvulla taloustieteilijät suhtautuivat kelluviin valuuttakursseihin paljon myönteisemmin kuin poliittisten päätösten tekijät (Pekkarinen & Vartiainen 1993, 238). Kansainvälisessä politiikassa implisiittisen liberalismiin korvautuminen uusliberalismilla alkoi Harveyn (2007, 1-4) mukaan konkretisoitua Margaret Thatcherin noustua valtaan Iso-Britanniassa ja Ronald Reaganin Yhdysvalloissa 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Yhdysvalloissa keskuspankki ryhtyi taisteluun inflaatiota vastaan huolimatta siitä aiheutuvista seurauksista. Uusliberalistisen politiikan lähtökohdaksi oli talouspoliittisten toimenpiteiden teoria, jonka mukaan ihmisten hyvinvointia voitiin parhaiten edistää yritysvapautta, vahvoja yksityisiä omistusoikeuksia, vapaita markkinoita sekä vapaata kauppaa edistämällä. Valtion rooliksi tässä teoriassa jäi ainoastaan sellaisten institutionaalisten rakenteiden luominen ja ylläpitäminen, jotka tukivat edellä mainittuja tavoitteita. Keskeistä teoriassa oli lisäksi rahan arvon säilyttäminen sekä omistusoikeuksien turvaaminen laillisin rakentein. Teoria lähti siitä, että valtion puuttumisen markkinoihin oli oltava mahdollisimman vähäistä, koska valtiolla ei voinut olla tarpeeksi informaatiota tulkita markkinoiden signaaleja esimerkiksi hintasäännöstelyä ajatellen. Se lähtikin ajatuksesta, että sosiaalinen hyvä maksimoituu maksimoimalla markkinatransaktioiden saavutettavuutta sekä tiheyttä.

Uusliberalistisessa teoriassa voidaan nähdä piirteitä marxilaisesta teoriasta mm. innovaatioiden ja luovan tuhon korostumisen osalta. Petersin (2001, 69–70) mukaan kansalaisyhteiskunnan ja valtion voidaan sanoa olevan alistettuja markkinoille uusmarxilaisessa diskurssissa ja taloudellisen liberalismiin saaneen valtaa poliittisen liberalismiin kustannuksella. Kun 1800-luvun modernilla aikakaudella rahan kiertonopeutta olivat edistämässä rautateiden, kanaalien, höyrykoneiden sekä ensimmäisten televiestintälaitteiden keksiminen ja yleistymisen, oli sitä 1990-luvulle tultaessa nopeuttamassa mobiili- ja informaatioteknologian kehittyminen. Rodrik (2011, 24) kutsuu ensimmäisenä mainittua aikakautta pääoman, tavaroiden ihmisten vapaan liikkumisen takia globalisaation ensimmäiseksi aikakaudeksi. 1990-luvulla sen sijaan teknologiset innovaatiot olivat vaikuttamassa postmoderniin kehitykseen niiden ansiosta pääoman pystyttyä murtamaan tilalliset esteet kaupallisuudelle ja vähentämään tilasta toiseen siirtymiseen käytettyä aikaa.

Marksilainen teoria voitaisiinkin esimerkiksi Marsdenin (1999) mukaan nähdä modernia ja postmodernia parhaiten määrittelevänä teoriana niiden noustua esiin teknologisen kehityksen ja kansainvälisen pääoman vapaan liikkumisen aikaansaamana.

Pääomamarkkinoiden sääntelyn purkamisen nähdään johtuvan sekä taloudellisen ajattelun muutoksesta että teknologisesta kehityksestä. Teknologian kehittyessä ja yritysten kansainvälistyessä sääntelyn kiertäminen tuli entistä helpommaksi. (Kiander & Vartia 1998, 55.) Suomessa pääomamarkkinat olivatkin vielä ennen 1980-lukua varsin säänneltyjä. Valtaosa rajat ylittävistä lainan ottoista sekä lainan annoista olivat rajoitettuja ja korkotasoa pankkien lainoille ja talletuksille säänneltiin joko keskuspankin toimesta tai epäsuorasti. Arvopaperimarkkinat olivat pieniä sekä suurimmaksi osaksi epälikvidejä ja myös suuret yritykset pitivät pankkeja pääasiallisen pitkän ja lyhyen aikavälin rahoituksen lähteenään. Siirtyminen pois edellä kuvatun mukaisesta sääntelyyn ja pankkien luotonantoon perustuvasta järjestelmästä alkoi asteittain 1980-luvun alussa. Vuoteen 1988 mennessä pääoman tuonti ja pankkien lainananto olivat suurimmaksi osaksi vapautettu. (Vihriälä 1997, 30–33.) Osana valmistautumista avoimen talouden kilpailuhaasteisiin kuului pankkisektorin kansainvälistymisen ja lainan annon vapauttamisen lisäksi yrityssektorin kansainvälistyminen sekä siirtyminen hintalainsäädännöstä kilpailulainsäädäntöön Kun markka vuonna 1992 asetettiin kellumaan, voitiin Suomessa sanoa toteutetun merkittävän osan niistä politiikkatoimista joiden puolesta myös useat kehittyneet teollisuusvaltiot sekä OECD ja IMF olivat puhuneet.

Edellä on lyhyesti johdeltu lukijaa tämän tutkimuksen historialliseen ja teoreettiseen taustaan. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata tarkastelussa olevien puolueiden suhtautumista Suomen pääomamarkkinoiden sääntelyn asteittaiseen purkamiseen ja niiden avoimuuden asteittaiseen lisääntymiseen sekä muutosprosessin ympärillä käytyä eduskuntadiskurssia vuosien 1970–1992 ajalta. Tutkimuksen toisessa luvussa keskitytään aluksi toisen maailman sodan jälkeiseen talouden globalisoitumiseen luomalla lyhyt katsaus siihen, kuinka globaali taloudellinen järjestys siirtyi kiinteiden valuuttakurssien ja valtion talouden kokonaiskysynnän sääntelyyn keskittyneen Bretton Woods -järjestelmän luomista kehyksistä monetaristiseen järjestykseen, johon kuului olennaisesti kelluvat valuuttakurssit sekä vapaat pääomien liikkeet. Luvussa perehdytään lisäksi uusliberalistisen ideologian keskeisiin piirteisiin. Tämän jälkeen luvussa 3 luodaan lyhyt katsaus keynesiläiseen ja monetaristiseen taloudelliseen teoriaan sekä tarkastellaan kuinka pääomamarkkinoiden vapauttaminen vaikuttaa harjoitettuun talouspolitiikkaan ja kuinka teoria olettaa puolueiden suhtautuvan talouden avoimuuden lisäämiseen perehtymällä muun muassa

partisaaniteoriaan sekä Mundell–Fleming-teoriaan. Neljännessä luvussa tutustutaan lyhyesti diskurssianalyysiin, tutkimuksen metodologiaan sekä moderniin yhteiskuntadiskurssiin. Tämän jälkeen viidennessä luvussa kerrotaan kuinka taloudellisen diskurssin muutos näkyi Kokoomuksen, SDP:n ja SKDL:n käymissä eduskuntakeskusteluissa sekä hallituksen esityksissä. Luvussa tarkastellaan myös hallitus-oppositioasetelma huomioon ottaen tarkastelussa olevien puolueiden partisaanioletuksen mukaisia ideologisia eroja suhtautumisessa pääomamarkkinoiden vapauttamiseen. Kuudennessa luvussa tehdään yhteenveto tutkimuksesta sekä kerrotaan päätelmät.

2 KANSAINVÄLINEN TALOUSJÄRJESTYS

Maailma globalisoitui modernisaation edistyessä voimakkaasti 1800-luvulta lähtien. Globalisaatiota edistämässä oli teknologinen kehitys, jonka edesauttamana ihmisten, pääomien, tavaroiden sekä informaation liike kiihtyi. Tässä luvussa luodaan ensin lyhyt katsaus siihen kuinka moderni talous kehittyi kultakannasta toisen maailman sodan jälkeiseen Bretton Woodsin implisiittisen liberalismiin talousjärjestykseen sekä kerrotaan näiden taloudellisten järjestelmien keskeisimmät piirteet. Tämän jälkeen perehdytään Bretton Woods – järjestelmän jälkeiseen uusliberalistiseen talousjärjestykseen sekä niihin vaiheisiin, jotka olivat edesauttamassa uuden talousjärjestyksen ilmenemistä sekä sitä tukevan uuden taloudellisen metanarratiivin syntyä. Luvun katsaus perustuu Rodrikin (2011) ja Helleinerin (1993) globaalin talouden kehitystä kuvaaviin teoksiin sekä Harvey'n (2007) uusliberalismia käsittelevään teokseen.

2.1 Kultakannasta Bretton Woods – järjestelmään

Dani Rodrikin (2011, 25.) mukaan 1800-lukua ja 1900-luvun alkua voidaan pitää globalisaation ensimmäisenä aikakautena. Uuden globaalin muutoksen tekivät mahdollisiksi höyrylaivojen, rautateiden, kanaaleiden sekä telekommunikaation kehittyminen ja yleistyminen näiden keksintöjen alennettua transaktiokustannuksia huomattavasti. Muutosta tukemassa oli Rodrikin mukaan myös taloudellinen narratiivi, joka alkoi muuttua ja kehittyä David Ricardon ja Adam Smithin aikaansaamana. Tästä seurasi kaupalle asetettujen eksplisiittisten rajoitteiden vähentyminen. Globalisaation etenemistä oli nopeuttamassa myös kultakantajärjestelmä, joka mahdollisti pääomien kansainvälisen liikkumisen ilman valuuttakurssien epävakauden aiheuttamaa epävarmuutta. Näin globalisaation voidaan nähdä edistyneen liberalistisen narratiivin sekä kultakannan edesauttamana. Tämä mahdollisti eri valtioiden taloudellisten päättäjien yhdistymisen sen narratiivin ympärille, joka puhui transaktiokustannusten minimoimisesta niin maailman kaupassa kuin rahoitusmarkkinoilla. Siellä missä globalisaatiota tukeva narratiivi oli hallitsevana, kukoisti Rodrikin mukaan myös globalisaatio.

Vallinnut kultakantajärjestelmä perustui muutamalle yksinkertaiselle säännölle. Jokaisella siinä olevalla valtiolla oli ns. kultapariteetti, joka satoi sen valuutan arvon kiinteästi kultaan. Keskuspankki oli valmis muuttamaan valuttaa kultaan tämän kultapariteetin määrittämän hinnan perusteella. Raha saattoi virrata vapaasti valtioiden välillä ja sitä pystyttiin vaihtamaan kiinteään

kultapariteetin määrittämään hintaan. Näin rahan tarjonta oli sidoksissa kultareserveihin. Vallinneessa järjestelmässä maksutasealijäämästä kärsivä maa menetti kultaa kauppakumppaneilleen, ja sen kierrossa olevan rahan määrä väheni. Alijäämämaa kohtasi tällöin kotimaisen korkotason nousun ja laskevat kotimaan hinnat. Laskevien kotimaan hintojen tuoma kilpailuetu muihin maihin nähdessä palautti takaisin maan ulkoisen tasapainon. Kultakannan ylläpitämisessä rahapolitiikka oli merkittävässä roolissa, sillä järjestelmää pidettiin rahataloudellisen tasapainon perustana ja koska rahapolitiikan harjoittamisella ei vielä ollut kilpailevia tavoitteita kuten täystyöllisyys tai taloudellinen kasvu. Raha- tai fiskaalipoliittinen taloudellisten suhdanteiden tasapainottaminen teki vielä tuloaan. Kultakannan aikaan keskuspankkiirit olivat itsenäisiä toimijoita ja usean valtion keskuspankit olivat yksityisesti omistettuja eikä niillä ollut julkisia velvoitteita käyvän rahan kierrossa pitämisen lisäksi. Rodrikin mukaan vallinneen järjestelmän ja globalisaation teki mahdolliseksi narratiivin muuttumisen lisäksi kotimaisen politiikan, vallitsevien uskomusten sekä kolmansien osapuolien täytöntöönpano. Näiden voimien heikentyessä heikentyivät myös kansainväliset rahoitusmarkkinat. (Rodrik 2011, 35–36, 39–40.)

Kultakannan oletettiin toimivan keskittämättömien työmarkkinajärjestöjen sekä joustavien palkkojen ympäristössä. Mikäli kotimaiset teollisuuden alojen globaali kilpailukyky heikentyi, palkat saattoivat pudota mikä auttoi yrityksiä palauttamaan markkinaosuutensa. Ajan kanssa kuitenkin työmarkkinajärjestöt olivat tulleet entistä organisoituneemmiksi ja edellä mainitun kaltainen ympäristö ei ollut enää hallitseva. Organisoitumisen myötä työntekijöistä oli tullut kykeneviä säilyttämään palkkansa myös muuttuneissa olosuhteissa. Tästä johtuen kunnan ulosvirtauksen aiheuttama jatkuva rahatalouden supistuminen johti pysyvään työttömyyteen. Vasta John Maynard Keynesin kirjoittama teos Työllisyys, korko ja raha: Yleinen teoria onnistui selittämään miksi kultakanta epäonnistui toimimaan modernin talouden olosuhteissa. Uudessa ympäristössä talouspolitiikasta oli tullut poliittista. Keskuspankkiirit ja talouspoliittiset päättäjät huomasivat, että he eivät voineet enää sanoutua irti taloudellisen laman ja korkean työttömyyden aiheuttamien vaikutusten seurauksista. Työntekijät eivät olleet enää ainoastaan organisoituneita, vaan he olivat myös äänioikeutettuja. Näin talous ja talouspolitiikka olivat demokratisoituneet. Sosialistisen liikkeen kasvu oli tehnyt demokratian ja kultakannan yhtyeensopimattomiksi. (Rodrik 2011, 41–43.)

Talouden politisoitumisella oli kääntöpuolensa. Rahoitusmarkkinoiden kyseenalaistettua hallituksen sitoumuksen kiinteään kultapariteettiin niistä tuli saman tien epätasapainoa aiheuttava voima. Hallitukset tulivat alttiiksi spekulatiivisille hyökkäyksille, joissa sijoittajat pienestäkin

informaatiosta esimerkiksi myivät kotimaan valuuttaansa ja ostivat ulkomaan valuuttaa. Spekulaatiivinen sijoittaja pääsi omilleen, mikäli valuutan arvossa ei tapahtunut muutoksia. Kotimaan valuutan devalvoituessa sijoittaja kuitenkin teki voittoa hänen ostaessaan takaisin halventunutta kotimaan valuuttaa arvoaan kasvattaneella ulkomaan valuutalla. Kiinteiden valuuttakurssien järjestelmässä tällaiset spekulatiiviset hyökkäykset tulivat entistä tyypillisimmiksi. Samalla niiden pariteetit tulivat kestävämmiksi ja niihin kohdistuvien odotusten kiertestä herkästi itseään ruokkivia. Rodrikin mukaan Britannian tapaus osoitti, että jäykät raha- ja finanssipoliittiset kultakannan säännöt eivät enää sopineet hyvin yhteen moderniin taloudelliseen ja poliittiseen ympäristöön. Kultakannan narratiivi sujuvasti toimivasta, itseään säätelevästä globaalista taloudesta ei ollut enää uskottava uudessa demokratian luomassa poliittisessa ympäristössä. (Rodrik 2011, 43–44.)

Kultakantaan perustunut taloudellinen järjestys oli voimissaan ensimmäisen maailman sodan aiheuttamasta muutosta lukuun ottamatta 1930-luvun alkuun asti. Kuten edellä huomattiin, sitä ylläpitäneet rakenteet alkoivat kuitenkin murentua talouden politisoiduttua. Muutosta oli edesauttamassa myös taloudellisten realiteettien muuttuminen. Eric Helleinerin (1993, 27–29.) mukaan vuoden 1929 pörssiromahduksen seurauksena luottamus kansainvälisiin luotonantajiin ja vallinneeseen talousjärjestelmään vähentyi huomattavasti. Vaikka luottamusta palauttamaan perustettiin Sveitsin Baseliin Kansainvälinen järjestelypankki BIS, kohtasivat valtiot voimakasta pääomien ulosvirtausta. Luottamuksen kadottua Iso-Britannia ja Yhdysvallat olivat pakotettuja luopumaan kultakannasta voimistuneen spekulatiivisuuden seurauksena. Japanissa ja Saksassa turvauduttiin ensimmäisten joukossa kansainvälisten pääomien liikkeen sääntelyyn. Samalla ne ryhtyivät aikaisempaan poiketen kasvattamaan budjettialijäämäänsä sekä toteuttamaan aktiivista suhdanteita tasaavaa rahapolitiikkaa.

Myös Iso-Britanniassa talouspolitiikan suunta kehittyi valtiokeskeiseen suuntaan ja siellä ryhdyttiin keskittymään rahapoliittisissa tavoitteissa kotimaisiin tarpeisiin maksutaseen epätasapainojen korjaamiseen sijaan. Lisäksi siellä ryhdyttiin puolustamaan punnan valuuttakurssia, jotta sen arvo pystyttiin säilyttämään vakaana. Ulkomaanvaluuttaliike asetettiin suurimmaksi osaksi tiukkaan valtion valvontaan. Samanlainen muutos tapahtui myös Yhdysvalloissa F. D. Rooseveltin noustua valtaan vuonna 1933. Hänen johdolla Yhdysvallat ryhtyi rajoittamaan kilpailua, kasvattamaan sijoittajan suojaa sekä asetti keskuspankin poliittiseen vastuuseen. Lisäksi Yhdysvaltain hallinto ryhtyi suunnittelemaan uutta kansainvälisen talouden järjestystä, jossa pyrittiin vähentämään niin yhdysvaltalaisen kuin ulkomaisten yritysten valtaa

kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla. Harry Dexter Whiten johdolla Yhdysvallat ryhtyi lisäksi puhumaan valtiollisen taloussuunnittelun puolesta niin ulkomaan valuuttakaupassa kuin maailmankaupassa maailman valtioiden taloudellisen autonomian turvaamiseksi. (Helleiner 1993, 30–32)

Keynesin ja Whiten johdolla Yhdysvallat ja Iso-Britannia suunnittelivat järjestelmää, joka myöhemmin opittiin tuntemaan Bretton Woods – järjestelmänä. Tätä järjestelmää määrittivät valtioiden pääomien liikkeiden säännöstely. Uuden kansainvälisen talouden järjestelmän mukaan pääomien liikkeitä oli säännösteltävä molemmissa transaktioon osallistuvassa valtiossa ja valtioiden rahoituksen oli oltava pääasiassa kansallista, jotta voitiin suojella hyvinvointivaltioiden talouspoliittista autonomiaa sitä häiritseviltä kansainvälisiltä pääomien liikkeiltä. Uudessa järjestelmässä ulkomaisen velkarahoituksen nähtiin aiheuttavan huomattavia maksutaseen rajoitteita valtioiden makrotaloudellisille päämäärille. Se näki pääomien liikkeiden säännöstelyn mahdollistavan suuremman raha- ja veropoliittisten toimenpiteiden toimivuuden niiden estäessä spekulatiivisen pääoman paon mikäli sijoittajat halusivat vältellä nousevia veroja tai kasvavaa inflaatiota. Lisäksi se näki kiinteät valuuttakurssit olennaiseksi osaksi valtioiden taloudellista suunnittelua. Säännöstelemätön rahoitusjärjestelmä ei voinut uuden narratiivin mukaan toimia vakaiden valuuttakurssien ja liberaalin maailmankaupan kanssa yhtä aikaa. Uudella järjestyksellä haluttiin turvata vapaa maailmankauppa sekä vakaat valuuttakurssit, vaikka se tapahtui vapaiden pääomien liikkeiden kustannuksella. Tuottavat pääomien liikkeet sekä ylijäämämaista alijäämämaihin suuntautuvat tasapainottavat pääomien liikkeet siinä nähtiin kuitenkin edelleen tarpeellisiksi. Bretton Woodsissa vuonna 1944 käytyjen neuvottelujen seurauksena maailmaan muotoutui uusi kansainvälinen talousjärjestelmä, jonka päätehtävä oli suojella hyvinvointivaltioita kansainvälisen talouden paineilta. (Helleiner 1993, 33–35, 49.)

Rodrikin (2011, 72, 96.) mukaan maailma oli saanut uuden taloudellisen narratiivin. Taloudellisen kehityksen ja kasvun näkökulmasta uusi järjestelmä peittosi kaikki aikaisemmat ja sitä edeltäneet taloudelliset järjestykset ja sen aikakausi voidaan nähdä globalisaation historian kulta-aikana. Järjestelmää veivät eteenpäin taloudellinen kasvu, tasa-arvo, turvallisuus sekä tasapaino. Bretton Woods - järjestelmän oli tarkoitus olla pysyvä sopimus eikä vain väliaikainen ratkaisu siihen asti kunnes rahoitusmarkkinat olisivat tasapainottuneet. Tämä tavoite osoittautui kuitenkin mahdottomaksi.

2.2 Bretton Woods ja implisiittisen liberalismien talousjärjestys

Bretton Woodsissa neuvotellun uuden järjestyksen keskeinen ajatus oli sallia vapaa maailman kauppa, jotta voitiin varmistaa voimakas maailman talous ja samalla jättää valtioille tilaa sopeutua kotimaan sosiaalisiin ja taloudellisiin tarpeisiin. Sen luoma multilateralismi tarkoitti sitä, että uuden järjestelmän sääntöjen toimeenpano tapahtui tästä lähtien IMF:n, Maailmanpankin, GATT:n kautta sitä edeltäneen valtiopolitiikan tai imperiaalisen hallinnon sijaan. Kansainvälisen kaupan järjestö GATT oli suunniteltu jättämään jokaiselle valtiolle tarpeeksi tilaa tavoitella omia sosiaalisia ja taloudellisia tavoitteitaan ilman suurempia ulkoisia rajoitteita, vaikka toiminta tapahtuikin kansainvälisen yhteistyön kehyksissä. Mikäli kansainvälinen kauppa oli vastakkainen kotimaisten tavoitteiden kanssa, kotimaan taloudelliset tavoitteet veisivät voiton. Uutta syntyneitä kansainvälisen talouden mallia on kutsuttu "implisiittisen liberalismien kompromissiksi"². Tämä implisiittisen liberalismien taloudellinen järjestys mahdollisti kehittyneiden teollisuusvaltioiden räätälöidä itselleen haluamansa kapitalistisen järjestelmän, joissa oli erilaisia versioita yrityshallinnossa, työmarkkinoilla, verosuunnittelussa, hallitusten ja yritysten välisissä suhteissa sekä hyvinvointivaltiojärjestelyissä. Esimerkiksi Yhdysvallat, Iso-Britannia, Ranska ja Saksa olivat kaikki markkinatalouksia, mutta niiden markkinoiden toimintaa määrittelevissä instituutioissa oli huomattavia kansallisia eroavaisuuksia. Saksassa voitiin nähdä vallinneen sosiaalinen markkinatalous, Skandinaviassa hyvinvointivaltio sekä Ranskassa malli joka perustui indikatiiviseen suunnitteluun ja voimakkaaseen säännöstelyyn. (Rodrik 2011, 70, 74–75, 97–99.)

Uusi talouden järjestys nosti valtioille kaksi taloudellista tavoitetta ylitse muiden: taloudellisen kasvun sekä täystyöllisyyden. Näitä tavoitteita oli turvaamassa pääomien liikkeen säännöstely. Kuten edellä huomattiin, näitä tavoitteita korostettiin uudessa talouden narratiivissa vapaiden markkinoiden kustannuksella. Se sai osakseen huomattavaa vastusta etenkin Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen rahoitusyhteisöjen toimesta. Rahoitusmarkkinoiden näkökulmasta valtioiden välisistä korkoeroista johtuneet pääomien liikkeet eivät olleet haitallisia, vaan ne kertoivat ainoastaan vääränlaisesta korkopolitiikasta. Rahoitusmarkkinoiden edustajat ja puolestapuhujat näkivät, että valtioiden tulisi hoitaa talouttaan vastuullisesti tasapainoisin budjetein, jotta epäluottamusta huonosti taloutensa hoitaneiden valtioiden valuuttakursseille ei seuraisi. Uuden järjestelmän seurauksena perustettiin Kansainvälinen valuuttarahasto IMF, jonka tarkoituksena oli tarjota rahoitusratkaisuja laman kohdanneille valtioille ja näin ylläpitää luottamusta ja tukea

---

² John Ruggie kutsuu implisiittisen liberalismien kaudeksi Bretton Woods-aikakautta erottaakseen sen sitä edeltäneestä klassisesta kaudesta sekä sitä seuranneesta aikakaudesta (ks. Ruggie 1982). Hänen mukaansa useat kansainväliset taloudelliset toimet voidaan yhdistää ainakin osittain eri kaupan ja rahan hallintojärjestelmiin.

epätasapainoon ajautuneita valtioita. Uusi instituutio ei kuitenkaan saavuttanut pankkiirien luottamusta, vaan he luottivat edelleen vuonna 1930 perustettuun Kansainväliseen järjestelypankkiin. (Helleiner 1993, 48–52; Rodrik 2011, 97.)

Uuden taloudellisen järjestyksen synnyn jälkeen Euroopassa alkoi kehittyä uusi uusliberalismiksi kutsuttu taloudellinen ajattelu, joka poikkesi merkittävästi uudesta Bretton Woodsin implisiittisen liberalismiin taloudellisesta järjestelmästä. Uusliberalistinen ideologia alkoi yleistyä Itävallan koulukunnassa sekä Freiburgissa Friedrich Hayekin sekä Wilhelm Röpken johdolla. He korostivat tiukkaa rahapolitiikkaa sekä vapaasti markkinoilla määräytyviä kelluvia valuuttakursseja. Kansainvälisen talousjärjestyksen kehitys kohti uusliberalismia alkoi Helleinerin mukaan jo 1950-luvun alussa Iso-Britannian halutessa palauttaa dollarin vaihdettavuuden. Vuonna 1951 Lontoon valuuttamarkkinat avautuivatkin ulkomaiselle kaupankäynnille. Huoli valtioiden talouspoliittisen autonomian säilyttämisestä kuitenkin säilyi mistä johtuen täydellinen dollarin vaihdettavuus Länsi-Euroopassa toteutui vasta vuonna 1958. Tämä vaihdettavuus rajoittui kuitenkin ainoastaan vaihtotaseen transaktioihin. (Helleiner 1993, 70–72.)

Huomattavasti merkittävämpi askel kohti uusliberalismia oli Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian väliselle valuutan vaihdolle tarkoitetun Euromarketin luominen Lontooseen 1950-luvun lopussa. Se salli kansainvälisten rahoitusoperaatioiden toteutumisen etenkin dollareilla täysin ilman valtion säännöstelyä. 1960-luvulla valtioiden talouden hoidon ongelma oli tullut ulkoiseksi ja valtioiden keskuspankkiireilla oli ristiriita valtion sisäisten ja ulkoisten talouspoliittisten tavoitteiden välillä. Mikäli keskuspankit halusivat kiristää rahapolitiikkaa ja hillitä kotimaista inflaatiota, houkutteli rahapolitiikan kiristäminen maahan ulkomaista lyhyen aikavälin spekulatiivista pääomaa. Ulkomaisten pääomien virroista seurasi maksutaseen ylijäämä mikä johti edelleen korkotason laskuun pääomaa ollessa nyt taloudessa enemmän kuin aikaisemmin. Näin ollen rahapolitiikan kiristämisen seuraukset aiheuttivat loppujen lopuksi korkotason alenemisen mikä ei auttanut inflaation hillitsemisessä. Euroopan keskuspankkiirien päähuomion voidaan kuitenkin edelleen nähdä olleen vallitsevan talousjärjestyksen mukaisesti ulkoisten taseiden tasapainossa sekä kotimaan makrotaloudellisissa päämäärissä. Näitä päämääriä oli yhä mahdollistamassa valtioiden välisten pääomien liikkeen sääntely. (Helleiner 1993, 81–92.)

Lontoon Euromarket oli ratkaisevassa roolissa siirryttäessä Bretton Woods järjestelmästä kohti uusliberalistista kansainvälistä talousjärjestystä, jossa valtioiden talouspoliittinen autonomia ei ollut enää keskeinen päämäärä. Iso-Britannia halusi Euromarketin avulla parantaa Lontoon asemaa

kansainvälisenä rahoituskeskuksena. Yhdysvallat taas halusi parantaa New Yorkin rahoitusyhteisön sekä kasvaneiden monikansallisten yritysten etuja, Euromarketin parantaessa niiden lainansaantimahdollisuuksia sekä laajentaessa niiden markkinoita Euroopassa. 1960-luvulla niin kansainväliset rahoituslaitokset kuin spekulatiivisen rahan virrat olivat kasvaneet merkittävästi ja tämä uhkasi valtioiden kiinteitä valuuttakursseja. 1970-luvulle tultaessa Yhdysvaltojen kanta pääomien liikkeiden rajoittamiseen oli muuttunut ja se oli asettunut puolustamaan kansainvälistä liberaalia talousjärjestystä. Spekulatiivisten rahoitusvirtojen kasvettua vuosi vuodelta heikentyi myös luottamus valtioiden kiinteisiin valuuttakursseihin. Vuonna 1971 Yhdysvalloista Eurooppaan suuntautuneet suuret pääomien virrat saivat Yhdysvallat luopumaan dollarin vaihdettavuudesta kultaan sekä pakottamaan Euroopan valtiot ja Japanin kelluttamaan valuuttojaan. Spekulatiiviset hyökkäykset olisivat mahdollisesti olleet torjuttavissa maiden välisillä yhteisillä rajoituspäätöksillä ja rahoitusratkaisuilla, mutta näin ei kuitenkaan tapahtunut. Monikansallisten yritysten eri maissa toimivien tytäryritysten mahdollistettua yritysten sisäiset rahavirrat maiden välillä ne pystyivät kiertämään pääomien liikkeille asetettuja rajoituksia. Lisäksi kehittynyt teknologia teki pääomien liikkeiden sääntelyn entistä hankalammaksi. Nämä tekijät olivat vaikuttamassa siihen, että valtioiden oli vaikea suojautua valuuttakursseihin kohdistuvalta spekulatiolta. Vuonna 1973 niin Japani kuin useat Euroopan valtiot joutuivat luopumaan kiinteistä valuuttakursseista ja ottamaan käyttöön kelluvien valuuttakurssien järjestelmän. (Helleiner 1993, 99–103.)

Valtioista merkittävimmissä roolissa implisiittisen liberalismiin järjestelmän murenemisessä ja uusliberalistisen narratiivin yleistymisessä käytäntöön oli Yhdysvallat. Helleinerin (1993) mukaan Yhdysvaltojen muuttunut kanta pääomien liikkeiden säännöstelyyn johtui kasvaneista ulkoisista ja sisäisistä alijäämistä sen toivottua vapaasti liikkuvien spekulatiivisten pääomien virtojen tasoittavan sen suuren vaihtotaseen alijäämän revalvoimalla Länsi-Euroopan maiden ja Japanin valuutat. Tämän se oletti edelleen parantavan Yhdysvaltojen kilpailukykyä ja pienentävän sen vaihtotaseen alijäämää. Lisäksi Yhdysvallat toivoi avoimen kansainvälisen talousjärjestelmän parantavan sen hegemonista asemaa rahoitusmaailmassa sekä parantavan dollarin asemaa tärkeimpänä vaihdonvälineenä. (Helleiner 1993, 108–113.)

Edellä mainitut tapahtumat olivat vaikuttamassa siihen, että Bretton Woodsissa vuonna 1944 käytyjen neuvottelujen tuloksena syntynyt valtiokeskeinen kansainvälinen talousjärjestys korvaantui uusliberalistisella talousjärjestyksellä. Yhdysvalloissa 1970-luvun alussa merkittävien uusliberalististen ajattelijoiden kuten Milton Friedmanin ja Paul Volckerin ajatukset alkoivat tulla käytäntöön. Pääomien liikkeiden sääntely alkoi väistyä ja pääoma pääsi liikkumaan suhteellisen

vapaasti valtioiden välillä. Uusi taloudellinen ideologia näki vapaiden pääomien liikkeen lisäävän rahoitusalan kilpailua, parantavan taloudellisten toimijoiden lainansaantimahdollisuuksia sekä kasvattavan taloutta. Uuden ideologian mukaan hyvinvointivaltioiden talouspoliittinen autonomia ei enää ollut olennainen kysymys, vaan sen huomio keskittyi vapaisiin rahoitusmarkkinoihin joiden nähtiin pakottavan valtiot järkevämpään fiskaali- ja rahapolitiikkaan uudessa kelluvien valuuttakurssien taloudellisessa järjestyksessä. (Helleiner 1993, 115–116.)

Edellä mainittujen tapahtumien lisäksi tätä uuden ideologian yleistymistä oli vauhdittamassa 1970-luvun öljyshokki sekä stagflaatio, jossa korkean työttömyyden kanssa ilmeni samanaikaisesti korkea inflaatio. Tämä siirsi huomion keynesiläisestä kysynnän säätelystä talouden tarjontaan. Kun keynesiläisessä mallissa työttömyys nähtiin seuraukseksi kotimaisten tuotteiden alhaisesta kysynnästä, muutti korkea työttömyys ja samanaikainen korkea inflaatio tätä käsitystä. Valtion raha- ja fiskaalipoliittiset väliintulot alettiin nähdä tasapainoa ylläpitävien toimenpiteiden sijaan epätasapainoa luovina toimenpiteinä. Rodrikin mukaan taloudellinen narratiivi oli alkanut muuttua interventionismia korostavasta narratiivista markkinaorientoituneeseen narratiiviin. (Rodrik 2011, 101.) Maailma oli saanut uuden kansainvälisen talousjärjestyksen, jonka ympärille rakentui uusi monetaristisen talousteorian mukainen uusliberalistinen narratiivi.

2.3 Kelluvien valuuttakurssien talousjärjestys ja uusliberalistinen ideologia

Uuden taloudellisen ideologian ympäristössä kelluvien valuuttakurssien uskottiin auttavan valtioita palauttamaan poliittisen autonomiansa niiden sopeutuessa käytännössä itsestään avoimen talouden aiheuttamiin paineisiin sekä reagoidessa paremmin talouden fundamentteihin. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan talouden fundamenttien lisäksi valuuttakurssit reagoivat myös valuuttakauppioiden aiheuttamaan ja seuraamaan irrationaaliseen kohinaan. Valuuttakurssit altistuivat avoimessa taloudessa spekulatiivisiin hyökkäyksiin, jotka saattoivat aiheuttaa valuuttakurssin liiallisen halventumisen. Tästä saattoi aiheutua valuuttakurssin halventuminen entisestään mikäli spekuloidijat uskoivat, että valtio ei kykene pitämään valuuttakurssia fundamenttien mukaisessa tasossa. Oli tullut mahdolliseksi, että uusi valuuttakurssijärjestelmä teki heikommista entistä heikompia ja vahvemmista entistä vahvempia. (Helleiner 1993, 123–124.) Kelluvat valuuttakurssit ja säännöstelemättömät pääomien liikkeet saivat aikaan sen, että maailman talousmahdit joutuivat 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa valitsemaan uusliberalistisen monetaristisen talouspolitiikan ja keynesiläisen talouspolitiikan välillä. Tässä alaluvussa keskitytään ensin

lyhyesti merkittävien maailman talousvaltioiden vaiheisiin siirtymisessä lopullisesti pois keynesiläisen implisiittisen liberalismiin talousjärjestyksestä monetaristiseen uusliberalismin talousjärjestykseen. Sen jälkeen luodaan katsaus uuden uusliberalistisen ideologian keskeisiin piirteisiin.

2.3.1 Iso-Britannian, Yhdysvaltojen ja Ranskan siirtyminen kelluviin valuuttakursseihin

Kuten edellisessä alaluvussa huomattiin, Keynes kannatti järjestelmää jossa kotimaiset talouspoliittiset tavoitteet menivät kansainvälisen talouden tavoitteiden edelle. Tämän kaltainen järjestelmä olisi ollut mahdollista toteuttaa myös kelluvien valuuttakurssien avulla, jolloin valuuttakurssi olisi reagoinut ulkomaisiin pääomien virtoihin mutta kotimainen rahapolitiikka olisi jäänyt autonomiseksi. Tässä järjestelmässä yksittäisen valtion olisi ollut mahdollista pitää yllä muita maita alemmaa korkotasoa, mikäli se oli valmis hyväksymään valuuttakurssin devalvoitumisen. Keynes kuitenkin asettui kiinteiden valuuttakurssien kannalle, koska hän oletti kelluvien valuuttakurssien luovan liian vaihtelevat valuuttakurssit, joita liikuttelisi yliampuva euforia tai pessimismi. Lisäksi hän näki ne haitallisiksi kansainvälisen kaupan kehitykselle. Uudessa kansainvälisessä talousjärjestyksessä erotettiin selkeästi toisistaan työllisyys ja perusteellisuus rahoitusmaailmasta. Se näki rahoitusmaailman kasinona eikä taloudellisen hyvinvoinnin tuojana. Se korosti kauppaa lyhyen aikajänteen investointien sijaan ja alensi kaupankäynnin transaktiokustannuksia. (Rodrik 2011, 96–97.)

Implisiittisen liberalismiin mukainen järjestelmä alkoi heiketä uuden uusliberalistisen ideologian puolestapuhujien saatua 1970-luvun kuluessa entistä enemmän poliittista vaikutusvaltaa (Harvey 2007, 13). Lisäksi uusi muuttunut modernin talouden ympäristö oli tehnyt keynesiläisen implisiittisen liberalismiin järjestelmän entistä alttiimmaksi suurien spekulatiivisten hyökkäysten aiheuttamille epätasapainoille. Niin Iso-Britannia, Yhdysvallat kuin Ranskakin joutuivat tarkastelemaan uudestaan valtion taloudenhoiton ideologista pohjaa ja eri vaiheiden jälkeen omaksuma uusliberalistiseen ideologiaan yhdistettävissä olevat monetaristiset opit taloudenhoitoonsa.

Vuonna 1976 punta kohtasi massiivista spekulatiota Britannian ulkomaan velan kasvettua huomattavasti. Labour-puolueen muodostama hallitus joutui pyytämään rahoitusta Kansainväliseltä valuuttarahastolta pystyäkseen suojautumaan markkinoiden aiheuttamalta paineelta. Kansainvälinen järjestelypankki, Sveitsi sekä useat G-10 maat myönsivät Britannialle

lainapaketin. Tämä ei kuitenkaan riittänyt palauttamaan markkinoiden luottamusta. Britannian pyydettyä lisärahoitusta niin Yhdysvallat kuin Länsi-Saksa sanoivat myöntävänsä lisälainoitusta ainoastaan, mikäli se suostuisi Kansainvälisen valuuttarahaston sille asettamiin tiukkoihin rahapoliittisiin päämääriin sekä menojen leikkauksiin. Britannian hallitus joutui miettimään suostuuko se kansainväliseen avustuspakettiin, ja omaksuu uusliberalistisen ideologian mukaiset talouspoliittiset toimet, vai ryhtyykö se uudelleen sääntelemään pääomien liikkeitä. Tämä olisi uhannut Lontoon asemaa kansainvälisenä rahoituskeskuksena. Labour-puolueen sisällä oli suurta tukea valuuttakaupparajoitteiden asettamiselle. Hallitus kuitenkin hyväksyi Kansainvälisen valuuttarahaston avustuspaketin mikä palautti luottamuksen takaisin punnan vakauteen. Mikäli Britannia olisi valinnut toisin, olisi se voinut hidastaa huomattavasti globalisaation etenemistä. Sen hallituksen mukaan kustannus kansainvälisestä taloudesta sulkeutumiselle olisi kuitenkin ollut liian suuri. Pian näiden vaiheiden jälkeen Britanniassa valtaan nousi Thatcherin konservatiivihallitus. (Helleiner 1993, 125–128.)

Punnan tavoin myös Yhdysvaltain dollari kohtasi spekulatiivisten sijoittajien aiheuttamaa painetta sen heikennyttyä huomattavasti vuosina 1978–1979 Jimmy Carterin hallinnon aikana. Euroopassa dollarin heikkenemisen seuraukset johtivat Euroopan valuuttajärjestelmän (EMS) sekä Euroopan valuuttayksikön (ECU) perustamiseen vuonna 1979 Eurooppalaisten valtioiden kyllästyttyä Yhdysvaltojen löysään taloudenhoitoon. Jimmy Carterin hallinto joutui dollarin arvon puolustamiseksi turvautumaan silloisen keskuspankin johtajan Paul Volckerin ajamaan rahapolitiikan kiristämiseen ja inflaation hillintään. Samalla Yhdysvallat pohti ensimmäistä kertaa valintaa avoimen kansainvälisen talusjärjestelmän sekä poliittisen autonomian välillä. Volckerin ajama uusliberalistinen rahapolitiikka kuitenkin palautti luottamuksen dollariin. Näin Yhdysvaltojen rahoituslaitokset palasivat takaisin kansainvälisen talouden keskiöön. (Helleiner 1993, 133–135.)

Ranskassa talouspoliittisen ideologian vedenjakajapiste seurasi Yhdysvaltojen jälkeen sosialisti Francois Mitterrandin noustua presidentiksi vuonna 1981. Mitterrandin hallinto oli sitoutunut keynesiläiseen ekspansiiviseen taluspolitiikkaan. Elvyttävä politiikka aiheutti kuitenkin suuren vaihtotaseen alijäämän sekä inflaation kasvun. Näin odotukset frangin devalvaatiosta kasvoivat. Toteutetusta devalvaatiosta sekä korkojen nostosta huolimatta luottamus frangiin ei kuitenkaan palautunut. Yhdysvallat olisi halunnut Ranskan ottavan käyttöön matalan inflaation tavoitteen, mutta Mitterrand oli voimakkaasti sitoutunut Euroopan yhteisöön eikä halunnut valita tietä joka olisi vienyt sen pois Euroopan valuuttajärjestelmästä ja takaisin pääomien liikkeiden

säännöstelyyn, vaikka se olisi antanut kotimaisille elvytystoimille enemmän vaihtoehtoja. Myöskään Euroopan yhteisön maat eivät olleet valmiita ottamaan käyttöön kollektiivista pääomien liikkeen sääntelyä. Mitterrand joutuikin turvautumaan kovaan säästökuuriin korvauksena frangin kymmenen prosentin devalvaatiosta Euroopan valuuttajärjestelmän sisällä. Frangiin kohdistunut spekulatio ei kuitenkaan loppunut. Mitterrand olisi ollut valmis ottamaan käyttöön pääomien liikkeen säännöstelyn ja jättämään Euroopan valuuttajärjestelmän. Ajatus kuitenkin kaatui osaksi Kansainvälisen valuuttarahaston sekä silloisen valtiovarainministerin Jacques Delorsin vastustukseen. Mitterrandin johdolla Ranska päätyi vuonna 1983 ratkaisuun, jossa frangin arvoa laskettiin uudelleen kahdeksalla prosentilla Euroopan valuuttajärjestelmän sisällä ja jossa sille myönnettäisiin neljän miljardin arvoinen laina korvauksena sen suorittamista säästötoimenpiteistä. Ranskan päätös palautti markkinoiden luottamuksen Ranskan taloudenhoitoon. Samalla se tarkoitti ranskalaisen ”yhden maan keynesiläisen talouspolitiikan” loppumista. (Helleiner 1993, 140–143.)

Rodrikin (2011) mukaan Mitterrandin sosialistihallinto lopulta teki sen mitä konservatiivit olivat pelänneet tehdä. Näin myös Ranska ja sen esimerkkiä seuranneet valtiot siirtyivät tai alkoivat siirtyä keynesiläisestä valtion taloudenhoidosta kohti tulevien vuosikymmenten talouspolitiikkaa määrittävää uusliberalistisen ideologian monetaristista taloustiedettä. 1980-luvun lopulle tultaessa pääomien liikkeen sääntely oli Rodrikin mukaan purettu lähes jokaisessa kehittyneessä Euroopan valtiossa, mikä teki Euroopasta maailman avoimimman talousalueen. Vuoden 1992 Maastrichtin sopimus vahvisti tämän uuden normin: pääomien liikkeen sääntely oli Euroopassa tullut päätökseen. (Rodrik 2011, 103.)

Uudessa taloudellisessa ympäristössä säännöstelemättömien pääomien liikkeen nähtiin vapaan kaupan tavoin tehostavan globaalia resurssien allokaatiota ja rohkaisevan hallituksia parempaan raha- ja fiskaalipolitiikan harjoittamiseen. Lisäksi kelluvien valuuttakurssien nähtiin estävän valuutan arvon väärin määrittymisen ja mahdollistavan samalla valtioiden itsenäisen rahapolitiikan. Uusi taloudellinen ideologia uskoi voimakkaasti markkinoiden antavan oikeat signaalit olemassa olevista resursseista ja niiden allokaatiosta. Tämä on tänä päivänä vallalla oleva narratiivi, jossa sijoittajat nähdään rationaalisina ja eteenpäin katsovina toimijoina, jotka saavat aikaan taloudellista kehitystä. (Rodrik 2011, 104–106.)

2.3.2 Uusliberalistisen ideologian keskeisimmät piirteet

Implisiittisen liberalismien kansainvälisen talousjärjestyksen myötä suuri osa maailman valtioista omaksui järjestelmän, jossa valtio pyrki täystyöllisyyteen, taloudelliseen kasvuun ja kansalaisten hyvinvointiin, vaikka se merkitsi markkinoiden toimintavapauden heikkenemistä. Tässä järjestelmässä valtio pyrki aktiivisella fiskaali- ja rahapolitiikalla tasoittamaan talouden suhdanteita. ja markkinaprosessit ja yritystoimet olivat Harveyn (2007) mukaan poliittisten ja sosiaalisten verkkojen ympäröimiä. Vaikka ne toimivat rajoitteina, olivat ne usein viemässä taloudellista ja teollista strategiaa eteenpäin. Se teki valtiosta eräänlaisen voimakentän, joka sisällytti luokkien väliset suhteet itseensä. Vasemmistopuolueilla ja ammattiliitoilla oli suuri vaikutus tähän koneistoon. Uusliberalistinen ideologian mukainen järjestys sen sijaan pyrki poistamaan pääoman implisiittisyyden verkosta ja vapauttamaan sen sille asetetuista rajoitteista. (Harvey 2007, 10–12.)

Eri lähteet ovat kutsuneet uutta talousjärjestystä niin Washingtonin konsensukseksi, markkinafundamentalismiksi kuin uusliberalismiksikin. Siihen sisältyi optimismi vapaan markkinatalouden mahdollisuuksiin. Se näki valtion ja hallituksen olevan markkinoiden tiellä sen sijaan, että ne olisivat niitä tukevia instituutioita. Rodrik kutsuu tätä taloudellisen järjestyksen muutosta Reaganin ja Thatcherin vallankumoukseksi, jossa vapaita markkinoita korostava taloustiede ja sen mukainen taloudenhoito saavuttivat valta-aseman. Tapahtuneen muutoksen myötä kansainvälisen talouden yhteisymmärrys alkoi kehittyä kohti hyperglobasaatiota: globalisaatiosta, rahoitusmarkkinoiden ja kansainvälisen kaupan integraatiosta tuli päämäärä sinänsä ja uusien toimenpiteiden argumentointi kansainvälisellä kilpailukyvyllä alkoi ilmestyä retoriikkaan. Globalisaatiosta oli tullut imperatiivi, joka vaati kaikkia valtioita omaksumaan saman taloudellisen strategian, alhaisesta yritysverotuksesta, tiukasta raha- ja fiskaalipolitiikasta taloudellisen sääntelyn purkamiseen. (Rodrik 2011, 76–77.) Monetaristisen taloustieteen opit tulivat merkittäväksi osaksi valtioiden talouden hoitoa (Harvey 2007, 93).

Globalisaation ja uuden taloudellisen ideologian ilmenemisellä on ollut huomattavia vaikutuksia valtioiden politiikkaan. Harveyn mukaan uusliberalistinen valtio on luopunut suvereenisuudestaan hyödykkeiden ja pääoman vapaan liikkumisen tähden. Samalla se on altistunut voimakkaaseen kansainväliseen kilpailuun, jonka uusliberalistinen ideologia näkee tehokkuutta ja tuottavuutta lisäävänä sekä hintoja laskevana. Tämän nähdään edelleen auttavan inflaatiopaineiden hillitsemisessä. Ideologiassa korostuvat kansainväliset instituutiot, jotka valvovat lain

noudattamista sekä vapaan kaupan toimivuutta. Sen mukaista on Harveyn mukaan myös, että päätökset halutaan tehdä juridisesti parlamentaarisen päätöksenteon sijaan ja useat valtion instituutiot halutaan vapauttaa demokraattisista paineista. (Harvey 2007, 66.)

Uusliberalistisen ideologian mukaiseen talouspolitiikkaan kuului ennen kaikkea tiukka rahapoliittinen ja inflaation vastainen linja. Maailmanpolitiikassa tämä näkyi Paul Volckerin noustua Yhdysvaltain keskuspankin johtoon vuonna 1979 tavoitteenaan taistelu inflaatiota vastaan välittämättä siitä aiheutuvista seurauksista. Iso-Britanniassa se näkyi Thatcherin noustua pääministeriksi tavoitteenaan vähentää ammattiliittojen valtaa ja lopettaa Britanniaa vuosikymmenen ajan vaivannut stagnaatio uusliberalistisin opein. Keynesiläisen talouspolitiikan ei nähty enää tarjoavan ratkaisua vallitseviin taloudellisiin ongelmiin. Uusliberalistinen ideologia onkin Harveyn mukaan nähtävä ennen kaikkea talouspoliittisten toimenpiteiden teoriana, jonka mukaan ihmisten hyvinvointia voidaan parhaiten edistää yritysvapautta sekä vahvoja yksityisiä omistusoikeuksia, vapaita markkinoita ja vapaata kauppaa edistämällä. Valtion rooliksi se jättää ainoastaan sellaisten institutionaalisten rakenteiden luomisen ja ylläpitämisen kuten rahan arvon säilyttämisen, maanpuolustamisen ja omistusoikeuksien turvaamisen laillisin rakentein. Ennen kaikkea valtion on uusliberalistisen ideologian mukaan puututtava mahdollisimman vähän markkinoiden toimintaan, koska sillä ei voi olla tarpeeksi informaatiota tulkita markkinoiden signaaleja esimerkiksi hintasäännöstelyä ajatellen. (Harvey 2007, 1-3.)

Uusliberalismi voidaan nähdä myös luovaa tuhoa institutionaalisesti aiheuttaneena voimana ja sen uhanneen valtion suvereniteetin perinteisimpiä muotoja. Tämä luova tuho on vaikuttanut niin työmarkkinoilla, sosiaalisissa suhteissa kuin elämäntavoissa. Harveyn mukaan uusliberalistinen ideologia näkee sosiaalisen hyvän maksimoituvan markkinatransaktioiden saavutettavuutta sekä tiheyttä maksimoimalla. Tämänkaltaista kehitystä on merkittävästi ollut edistämässä informaatioteknologian kehittyminen, joka on mahdollistanut suuren tietomäärän hallitsemisen globaaleilla markkinapaikoilla. Voidaan puhua globaalin informaatioyhteiskunnan ilmestymisestä, jossa teknologinen kehitys tiivistää markkinatransaktioita niin tilan kuin ajan sisällä. Tässä aika-tila – tiivistymässä on sitä parempi mitä suurempi markkinatransaktioiden maantieteellinen ulottuvuus ja mitä lyhyempi markkinasopimusten voimassaoloaika on. (Harvey 2007, 3-4.)

Implisiittisen liberalismien ideologian tärkein piirre oli poliittisten verkostojen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämä vapaan kaupan ympäristö, jossa valtioilla säilyi talouspoliittinen autonomia. Keskeistä ei ollut yksilöllinen vapaus, vaan kansallisen politiikan autonomisuus. Uusliberalistisessa ideologiassa sen sijaan keskeistä on juuri yksilön vapaus, jonka teoria olettaa

toteutuvan markkinoiden ja kaupankäynnin vapauden myötä. Näin uusliberalismin on helppoa nähdä yksityisomaisuuden, liiketalouden, monikansallisten yritysten ja rahoituslaitosten intressejä ajavana ideologiana. Harveyn mukaan tapahtuneessa siirtymisessä ja muutoksessa implisiittisen liberalismiin järjestelmästä uusliberalistisen ideologian mukaiseen järjestelmään etenkin vasemmisto epäonnistui menemään perinteisiä sosiaalidemokraattisia ja korporatistisia ratkaisuja pidemmälle, eikä se pystynyt vastaamaan enää avoimen talouden pääoman kasautumisen aiheuttamaan haasteeseen. Näin talouspoliittinen kenttä Harveyn mukaan polarisoitui sosiaalidemokraattisen keskusjohtoisen taloudellisen suunnittelun sekä markkinoiden täydellisen vapauttamisen väliseksi kiistaksi. (Harvey 2007, 4-9, 12-13.)

Uusliberalismin juurien voidaan nähdä olevan uusklassisessa taloustieteessä, joka korostui 1800-luvun puolestavälistä lähtien etenkin Alfred Marshallin, William Stanley Jevonsin sekä Leon Walrasin ajattelussa. Heidän teoriansa Harveyn mukaan korvasi siihen asti valtavirrassa olleiden Adam Smithin, David Ricardon sekä Karl Marxin klassisia teorioita. Uusliberalistisen ideologian keskiöön nousivat monetaristisen taloustieteen opit. Se ei nähnyt valtion tekemien sijoituksiin sekä pääoman kasaantumiseen liittyvien päätösten voivan olevan oikeita, koska valtion saatavilla oleva tieto ei kykene kilpailemaan markkinoiden signaalien sisältämän tiedon kanssa. Uusliberalismi yhdistetäänkin rationaalisten odotusten käsitteeseen, joustoihin, talouden tarjontapuolen korostamiseen sekä oletukseen kaiken työttömyyden vapaaehtoisuudesta. Ideologian teoreettinen keskus syntyi Chicagon yliopistoon, jossa vaikutti monetaristisen taloustieteen voimahahmo Milton Friedman. Monetarismi sai akateemista arvovaltaa Hayekin voitettua Nobelin talouden palkinnon vuonna 1974 ja Friedmanin vuonna 1976. Uusliberalistisen ideologian mukaisen taloudenhoidon ei kuitenkaan nähdä rajoittuvan edellä mainittuihin teorioihin, vaan siihen kuuluu olennaisesti valtiollisten instituutioiden uudistaminen. Ideologian tavoitteena on heikentää monopolivaltaa käyttävien yritysten valtaa kilpailua tehostamalla. Sen yleistymisen myötä voidaan nähdä lisäksi valtaa siirtyneen tuotannosta rahoituslaitoksille. (Harvey 2007, 19-26, 34, 40, 53-54.)

Uusliberalismin myötä sopimukset ja omistusoikeudet ovat nousseet keskeiseen asemaan. Sopimusten teon turvaamisen lisäksi ideologiassa korostuu toiminnan, ilmaisun sekä valinnan mahdollisuuden turvaaminen. Se näkee yksityiset yritykset ja aloitteelliset yrittäjät innovaatioiden sekä vaurauden luonnin ja hyvinvoinnin olennaisimmiksi osiksi. Yritystoiminnan rajoittamattomuuden sekä omistusoikeuksien turvaamisen lisäksi siinä korostuu kilpailu niin yritysten, yksilöiden, kaupunkien, alueiden kuin kansakuntien välillä. Yksityistämisen, säännöstelyn purun sekä vapaan kilpailun se olettaa poistavan byrokratian aiheuttamat rajoitteet,

parantavan tehokkuutta, tuottavuutta ja laatua sekä vähentävän kustannuksia niin halvempien tuotteiden kuin verorasitteen keventymisen kautta.³ (Harvey 2007, 64–66.)

Uusliberalistisessa ideologiassa on merkittäviä vaikutteita monetaristisesta talousteoriasta, johon yhdistetään alhaisen inflaation tavoittelu, rationaaliset odotukset sekä joustavuuden korostaminen. Uuden taloudellisen narratiivin taloudellisessa ympäristössä siihen asti olennaisesti valtion taloudenhoitoon kuulunut Phillipsin käyrä nähtiin nyt pitkällä aikavälillä pystysuoraksi. Yksinkertaista talouspoliittista valintaa työttömyyden ja inflaation välillä ei pidetty enää yhtä selvänä luonnollisen työttömyysasteen noustua olennaiseksi osaksi taloudellista diskurssia. Seuraavassa luvussa tutustutaankin tapahtuneeseen muutokseen talousteoreettisesta näkökulmasta perehtymällä tämän tutkimuksen talousteoreettiseen viitekehykseen.

---

³ Esimerkiksi työväenliikkeeseen usein kytköksissä oleva keskusta-vasemmisto on joutunut panemaan alulle monetaristisia politiikkatoimia, keventämään hyvinvointiyhteiskuntaa yksityistämällä julkista varallisuutta sekä asettamalla käyttömaksuja sosiaalipalveluille. Monien mielestä uusliberalismi on ainoa mahdollinen toteutettava politiikka sekä vasemmisto- ja oikeistojaottelussa ainoastaan kysymys siitä kuinka peliä pelataan. (Peters 2001, 114.)

3 PARTISAANITEORIA, PHILLIPSIN KÄYRÄ JA MONETARISTINEN TALOUSTIEDE

Tämän tutkimuksen puolueiden talouspoliittisten ideologioiden analyysi perustuu keynesiläiseen ja monetaristiseen talousteoreettiseen viitekehykseen sekä partisaaniteorian olettimiin eroihin vasemmisto- ja oikeistopuolueiden talouspolitiikassa. Kuten edellä havaittiin, 1930-luvulla talouden nähtiin demokratisoituneen ja jäykkien rahataloudellisten sääntöjen, kuten kultakannan, olevan huonosti sovitettavissa moderniin taloudelliseen ja poliittiseen ympäristöön. Keynesin talousteoreettisten uudistusten aikaansaamana olennaiseksi talouspoliittiseksi tavoitteeksi alkoikin tulla alhainen työttömyys. 1960-luvulle tultaessa talouspoliittisen valinnan nähtiin tapahtuvan inflaation ja työttömyyden välillä. Tätä valintaa kuvattiin ns. Phillipsin käyrän avulla. 1970-luvun kuluessa taloustieteellisen diskurssiin tulivat kuitenkin olennaiseksi osaksi luonnollisen työttömyysasteen käsite sekä rationaaliset odotukset. Markkinatoimijat alettiin nähdä rationaalisisiksi, talouspoliittisia päätöksiä ennakoiviksi, toimijoiksi joiden seurauksena työttömyyden ja inflaation välinen valinta ei ollut enää yhtä selvä. 1970-luvun loppupuoliskolle kehittyi lisäksi poliittinen partisaaniteoria. Siinä vasemmistopuolueiden uskottiin puuttuvan talouteen oikeistopuolueita herkemmin ja jakavan tuloja uudelleen heikommassa asemassa oleville. Niiden talouspoliittisiksi päämääriksi se oletti alhaisen työttömyyden sekä talouskasvun. Oikeistopuolueiden se sen sijaan näki luottavan vasemmistopuolueita enemmän markkinoihin sekä ajavan pääasiallisesti pääoman etuja tavoittelemalla alhaista inflaatiota mahdollisesti myös työttömyyden kustannuksella. Tässä luvussa perehdytäänkin ensin lyhyesti Hibbsin (1977) ensimmäisenä esittelemään partisaaniteoriaan. Tämän jälkeen kuvataan talousteoreettisen diskurssin muutosta keynesiläisestä teoriakehyksestä monetaristiseen taloustieteeseen 1970-luvulla tutustumalla Tobinin (1972) sekä Friedmanin (1976) talouden Nobel-palkintotilaisuuksissa pitämiin puheisiin.

3.1 Poliittinen partisaaniteoria

Poliittinen partisaaniteoria perustuu oletukselle, jonka mukaan oikeisto- ja vasemmistopuolueet ajavat eri makrotaloudellisia päämääriä. Kirjallisuudessa teoria nousi esiin ensimmäisenä Hibbsin (1977) esittelemänä, ja sitä on seurannut sen jälkeen sen erilaisia sovelluksia. Perinteinen partisaaniteoria lähtee oletuksesta, jonka mukaan talouspolitiikka on ekspansiivisempaa, tuottavuus ja inflaatio korkeampaa sekä työttömyys matalampaa vasemmistopuolueiden ollessa

hallituksessa. Tämän se olettaa omalta osaltaan johtuvan siitä, että työttömyys on vasemmistopuolueiden äänestäjille suurempi uhka inflaation sijaan. Oikeistopuolueiden partisaaniteoria sen sijaan näkee ajavan maltillista inflaatiota, mahdollisesti jopa työttömyyden kustannuksella, sillä heidän äänestäjäkuntansa voidaan nähdä koostuvan valkokaulustyöntekijöistä, joiden omistaman pääoman arvoa inflaatio syö. Partisaaniteoria olettaa vasemmistohallitusten turvautuvan oikeistohallituksia herkemmin ekspansiiviseen elvytyspolitiikkaan, koska ne tavoittelevat ideologiansa sekä äänestäjäkunnan preferenssien mukaisesti alhaista työttömyyttä sekä korkeaa taloudellista kasvua. Oikeistohallitusten se sen sijaan olettaa kiinnittävän huomiota ennen kaikkea inflaatioon, mistä johtuen se ei näe niiden olevan yhtä innokkaita lisäämään työn kysyntää tai tuotantoa ekspansiivisella talouspolitiikalla. Vaikka partisaaniteoria olettaa puolueiden ideologioiden aiheuttavan eroja hallitusten toteuttamissa talouspoliittisissa ratkaisuisissa, reagoivat kaikki hallitukset kuitenkin Hibbsin mukaan ideologiastaan huolimatta mitä todennäköisimmin nousevaan inflaatioon kiristämällä esimerkiksi rahapolitiikkaa tai laskusuhdanteisiin elvyttämällä taloutta ekspansiivisella fiskaalipolitiikalla. (Hibbs 1992, 362–364.)

Valtioiden talouspoliittinen autonomia ja pääomien vapaa liikkuvuus ovat vaikeasti yhteen sovitettavissa modernissa talouspoliittisessa ympäristössä. Taloustieteissä vapaiden pääomien liikkeiden, kiinteiden valuuttakurssien sekä itsenäisen rahapolitiikan trilemma tunnetaan paremmin Mundell-Fleming – teoriana, jonka mukaan valtio voi ylläpitää vain kahta edellä mainituista kolmesta makrotaloudellisesta tavoitteesta. Esimerkiksi valtion halutessa säilyttää kiinteät valuuttakurssit, se joutuu tekemään valinnan itsenäisen rahapolitiikan ja pääomien vapaan liikkumisen välillä. Mikäli taas valtio haluaa vapauttaa pääomien liikkeensä, joutuu se luopumaan joko kiinteistä valuuttakursseista tai itsenäisestä rahapolitiikasta. Näin pääomamarkkinoiden vapauttaminen väistämättä rajoittaa valtioiden talouspoliittista valinnanvaraa, ja altistaa samalla valtion kansainvälisille pääomien liikkeille sekä niiden aiheuttamille mahdollisille häiriöille ja spekulatiivisille hyökkäyksille. Pääomamarkkinoiden vapauttamisen on myös nähty kaventaneen valtioiden talouspoliittisen valinnanvaran lisäksi puolueiden kykyä harjoittaa ideologiansa mukaista talouspolitiikkaa. Friedman (1999) sanoo valtioiden globaalissa muutoksessa pukeutuneen ”kultaiseen pakkopaitaan”. Puettuaan ylleen kultaisen pakkopaidan, valtioiden taloudellisia ja poliittisia valintoja voidaan verrata valintaan Coca-Colan ja Pepsin välillä.⁴ Kirjallisuudessa talouspolitiikan onkin nähty konvergoituneen kohti markkinakeskeistä

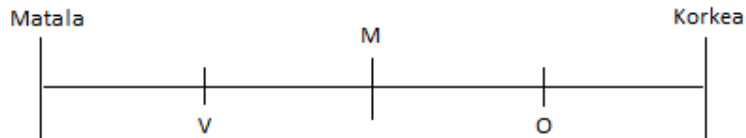
---

⁴ Ks. myös Rodrik (2000).

taloudenhoitoa. Tätä konvergoitumista avoimen talouden kiinteiden valuuttakurssien järjestelmän valtiossa⁵ voidaan havainnollistaa seuraavaan kuvan avulla:

KUVA 1 Korkotaso avoimen talouden partisaanimallissa (Clark 2003, 18)

Kuvasta ilmenee avoimen talouden partisaanimallin mukainen oletus vasemmiston ja oikeiston tavoitteleman rahapolitiikan mukaisista korkotasosta. Siinä vasemmistopuolueiden (V) oletetaan tavoittelevan, kiinteiden valuuttakurssien valtioissa joissa pääomien rajat ylittävät liikkeet ovat säänneltyjä, ideologiansa mukaisesti matalampaa korkotasoa kuin oikeistopuolueet (O).⁶ Talouden avaaminen kansainväliselle pääomalle kuitenkin rajoittaa rahapoliittista autonomiaa valuuttakurssien ollessa kiinteitä ulkomaisten pääomien liikkeiden vaikuttaessa kotimaiseen korkotasoon. Näin ollen valtioissa, joissa pääoma pääsee liikkumaan vapaasti ja valuuttakurssit ovat kiinteät, puolueiden talouspolitiikka konvergoituu kohti toisiaan maailman (M) korkotason mukana, jonka oletetaan olevan rationaalisten ja säännöstelemättömien pääomien liikkeiden määrittämä. Tästä johtuen puolueiden mahdollisuus ideologiansa mukaisen talouspolitiikan harjoittamiseen kaventuu pääomamarkkinoiden vapauttamisen myötä kansainvälisten pääomien liikkeiden seurauksena, ellei valtio ole valmis asettamaan valuuttaansa kellumaan. (Clark 2003, 17–18.)

Vapaat pääomien liikkeet vaikuttavat korkotasojen muutosten kautta myös valtioiden kykyyn harjoittaa raha- ja fiskaalipolitiikkaa. Kiinteiden valuuttakurssien ja vapaiden pääomien liikkeiden valtiossa rahapolitiikasta tulee tehotonta, mutta fiskaalipolitiikan vaikutukset voimistuvat. Valtion halutessa esimerkiksi laskea korkotasoa, ja lisätä rahan määrää taloudessa, korkojen lasku johtaa pääomien ulosvirtaukseen mikä lisää painetta valuuttakurssin heikentymiseen. Mikäli valtio on

⁵ Mm. Kiander & Vartia (1998, 60) puhuvat kiinteiden valuuttakurssien pakkopaidasta, jossa kiinteät valuuttakurssit muodostuvat rajoitteeksi rahoitusmarkkinoiden järkkyyssä.

⁶ Lähtökohtaisesti kuvan mukaisia puolueiden preferoimia korkotavoitteita ei kuitenkaan mielestäni voida pitää selvinä. Esimerkiksi inflaatio ja korko voidaan heikosti yhdistää toisiinsa, jolloin vasemmistolaisen korkotavoitteen voitaisiin olettaa olevan oikeistopuolueita korkeampia toisin kuin edellä olevassa kuvassa esitetään. Tähän oletukseen vaikuttaa kuitenkin useat tekijät suhdanteista ja työmarkkinarakenteista talouden avoimuuteen, joten yksiselitteistä eroa ideologioiden korkotavoitteiden välille on vaikea esittää.

sitoutunut kiinteään valuuttakurssiin, keskuspankki joutuu vähentämään rahan tarjontaa taloudessa estääkseen valuuttakurssin heikkenemisen. Näin ollen rahan tarjonta supistuu ja korkotaso palaa alkuperäiselle tasolleen. Fiskaalipolitiikkaan säännöstelemättömät pääomien liikkeet sen sijaan vaikuttavat tehostavasti. Mikäli valtio laajentaa taloutta ekspansiivisella fiskaalipolitiikalla, nousevat sekä tulot että korkotaso. Fiskaalisen ekspansion aiheuttama korkotason nousu johtaa pääomien virtaukseen ulkomailta mikä vahvistaa valuuttakurssia. Kiinteiden valuuttakurssien järjestelmässä keskuspankki joutuu tällöin lisäämään rahan tarjontaa kumotakseen ulkomailta virtaavan pääoman vaikutuksen valuuttakurssiin. Näin fiskaalinen talouden laajennus saa aikaan myös rahapoliittisen ekspansion. (Clark 2003, 16–17.) Tämän voidaan luonnollisesti olettaa nostavan myös inflaatiota.

Edellä on esitelty ainoastaan yleinen käsitys pääomamarkkinoiden vapauttamisen vaikutuksesta valtioiden harjoittamaan raha- ja fiskaalipolitiikkaan. Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on miten eri taloudellista ideologiaa edustavat puolueet suhtautuivat pääomamarkkinoiden vapauttamiseen. Lähtökohtaisesti oikeiston voidaan nähdä haluavan vapauttaa maasta pois suuntautuvien pääomien virrat, jolloin pääoma pääsee liikkumaan sinne missä tuotto-odotus on korkein. Vasemmiston sen sijaan voidaan olettaa haluavan rajoittaa maasta pois suuntautuvien pääomien liikkumista, sillä ulkomaille investoitu pääoma ei mitä todennäköisimmin nosta palkkoja saati työllisyyttä siinä missä kotimaiset investoinnit. Kotimaahan suuntautuvien pääomien vapauttamisen sen sijaan voidaan odottaa hyödyttävän korkeasti koulutettua työvoimaa maissa, joissa pääomaa on suhteessa muuhun maailmaan vähän, suorien ulkomaisten investointien houkutellessa palvelukseensa korkeasti koulutettua työvoimaa. Maahan virtaavan pääoman voidaan olettaa laskevan myös kotimaan korkotasoa ja tämän vaikuttavan valtion raha- ja fiskaalipolitiikan tehokkuuteen sekä koko makrotalouteen.

Puolueiden suhtautumiseen pääomamarkkinoiden vapauttamiseen ovat tutkimuksessaan keskittyneet mm. Quinn & Inlanc (1997). Heidän tutkimustulokset osoittavat, että valtioissa joissa oli suhteessa muuhun maailmaan vähän pääomaa, ja paljon korkeakoulutettua työvoimaa, vasemmisto kannatti pääomamarkkinoiden vapauttamista. Niissä valtioissa taas, joissa talouden sektorit eivät olleet kansainvälisesti kilpailukykyisiä, oikeisto vastusti pääomamarkkinoiden vapauttamista. Tutkimuksen mukaan puolueiden väliset erot suhtautumisessa pääomien liikkeiden säännöstelyyn kuitenkin hälvenivät 1980-luvulle tultaessa. Tähän voidaan nähdä syynä yritysten tuotannontekijöiden kokonaistuottavuuden konvergoituminen eri valtioiden välillä, minkä voidaan

nähdä osaltaan tehneen pääomien liikkeiden säännöstelyn turhaksi. (Quinn & Inclan 1997, 775–778, 795, 806.)

Vaikka Clarkin (2003) mukaan pääomamarkkinoiden vapauttaminen ei ole merkittävästi vaikuttanut vasemmisto- ja oikeistopuolueiden talouspolitiikkaan, nähdään useissa tutkimuksissa sen vaikuttaneen ainakin puolueiden kykyyn harjoittaa haluamansalaista fiskaali- ja rahapolitiikkaa. Boix (2000, 42) korostaa, että pääomamarkkinoiden vapauttamisen on nähty heikentävän valtioiden raha- ja fiskaalipolitiikan tehokkuutta korkotasojen konvergoituessa maiden välillä liberaalissa kansainvälisessä talousjärjestelmässä. Kuten kansainvälisen talousjärjestyksen historiakatsauksessa havaittiin, mikäli hallitus haluaa esimerkiksi hillitä inflaatiota ja kiristää rahapolitiikkaa, houkuttelee rahapolitiikan kiristys maahan ulkomaista pääomaa. Rahapolitiikan kiristys vaikuttaa näin avoimessa kansainvälisessä taloudessa korkotasoon, jolloin haluttua inflaation laskua ei tapahdu. Boixin (2000) mukaan etenkin sosialistisilla hallinnoilla on ollut tapana pitää yllä korkeaa korkotasoa sekä tukeutua ekspansiiviseen fiskaalipolitiikkaan. Olennaista selvitettyä pääomamarkkinoiden vapauttamisen vaikutuksia eri taloudellista ideologiaa edustavien puolueiden talouspolitiikkaan on ottaa huomioon pääoman liikkeiden säännöstelyn purun vaikutukset harjoitettavaan raha- ja fiskaalipolitiikkaan. Boixin tutkimustulos onkin ristiriidassa mm. edellä esitetyn Clarkin partisaanimallinnuksen kanssa, jossa vasemmistopuolueiden oletettiin ajavan oikeistopuolueita matalampaa korkotasoa. Vaikka säännöstelyn vapauttamisen talouspoliittisia vaikutuksia käsittelevät tutkimukset ovat ristiriitaisia, yleisesti hyväksyttyä on taloudellisen valinnanvaran kaventuminen taloudellisen integraation seurauksena. Garret & Lange (1991, 540) mukaan se on vaikuttanut erityisesti vasemmistolaiseen talouspolitiikkaan ja lisännyt markkinoiden valtaa.

Talouden kansainvälistyminen asettaa talouden entistä alttiimmaksi kansainvälisen talouden säännöille. Garretin (1995) mukaan sekä kaupan että pääomien liikkuvuuden lisääntyminen ovat vähentäneet kehittyneiden teollisuusmaiden budjettialijäämiä. Tulos on kuitenkin riippuvainen siitä, kuinka vapaasti pääomat pääsevät liikkumaan valtioiden välillä. Fiskaalipolitiikan osalta Garretin mukaan puolueiden välistä konvergoitumista ei olisi tapahtunut, vaan vuosien 1960–1990 aineiston perusteella näyttäisi siltä että vapaa pääomien liikkuvuus, vahvat vasemmistopuolueet, vahvat ammattiyhdistykset sekä suuri kaupankäynnin määrä olisivat vaikuttamassa suurempiin budjettialijäämiin ja suurempaan valtion kulutukseen. Vasemmistopuolueiden ajaman ekspansiivisen fiskaalipolitiikan seurauksena korkotasot pysyivät korkeina ja olivat tutkimuksessa sitä korkeampia mitä vapaammin pääoma pääsi liikkumaan. Ajan saatossa kuitenkin korkotasot

laskivat, kun pääomien liikkeiden rajoitteita entisestään poistettiin. Hän nostaa esiin näkökulman, jonka mukaan budjettialijäämät sekä entistä korkeampi pääomien liikkuvuus saavat kansainväliset luotonantajat vaatimaan korkeampaa korkoa. Tämän seurauksena hallituksen on enemmän tai myöhemmin luovuttava ekspansiivisesta fiskaalipolitiikasta sekä alijäämäisistä budjeteista korkotason alentamiseksi. Näin suuremman taloudellisen integraation tason voitaisiin nähdä altistavan valtiot enenevässä määrin kansainvälisten sijoittajien vaikutuksen alaisuuteen, mikä näkyy lopulta myös valtioiden korkotasossa. Garretin (1995) tulokset osoittavatkin, että valtioiden kulutus ja budjettialijäämät olivat sitä alhaisempia mitä vapaammin pääomat pääsivät liikkumaan. Lisäksi tutkimus yhdistää korkeamman pääomien liikkuvuuden asteen alhaisempiin korkotasoihin. Näin kultaisen pakkopaidan vertauskuva saisi vahvistusta, mikäli ne ymmärretään taloudellisen integraation ja kansainvälisten sijoittajien aiheuttamana talouspoliittisena rajoitteena.

Vaikka globalisaation voidaan nähdä kaventaneen talouspoliittista valinnanvaraa, kyseenalaistaa Clark (2003) pääomamarkkinoiden aiheuttaman talouspolitiikan konvergoitumisen. Näin hän pääättelee ennen kaikkea sen vuoksi, että perinteisen partisaaniteorian oletamia eroja vasemmisto- ja oikeistopuolueiden talouspoliittisessa päätöksenteossa ei hänen mukaansa ole ollut havaittavissa sen paremmin pääomamarkkinoiden vapauttamisen jälkeen kuin sitä ennen. Hänen mukaansa talouspolitiikan konvergoituminen on enemmän ollut seurausta kestävästä taloudellisista päätöksistä uuden taloudellisen ympäristön hallintojärjestelmissä, joita hallitsevat nykyisin yksityiset investoinnit sekä vaalipolitiikat. Partisaaniteoriaan perustuvan mallinnuksen sijaan talouspolitiikan konvergoitumiseen ja talouspoliittiseen päätöksentekoon keskittyvän tutkimuksen tulisi hänen mukaansa perustua vaaleihin perustuviin malleihin, jotka ideologisten erojen sijaan olettavat vaalien aiheuttaman paineen johtavan talouspoliittiseen konvergoitumiseen puolueiden halutessa tyydyttää mediaaniäänestäjien toiveet. (Clark 2003, 2, 4.)

Vaaleihin perustuvien mallien keskeisin ero perinteiseen partisaaniteoriaan on, että ne eivät oleta puolueilla olevan yhtä ideologista suhtautumista taloudenhoitoon, vaan ne näkevät puolueet myös voittoon pyrkivinä kannatuksen maksimoijina, jotka ovat valmiita tekemään poliittisia päätöksiä myös parantaakseen tai säilyttääkseen poliittisen asemansa. Mikäli pääomamarkkinoiden vapauttaminen nähdään ideologisena kysymyksenä, ei myöskään partisaaniteorian oletamia ideologisia eroja voida lakaista kokonaistaloudellisen ympäristön muutoksen alle. Näin ainakin tämän tutkimuksen näkökulmasta. Partisaaniteoria voidaan nähdä ennen kaikkea yksinkertaistuksena, johon vaalit huomioon ottavat sovellukset tuovat modernin näkökulman puolueiden ideologisten tavoitteiden jäädessä taka-alalle. Edellä esiin nostetut tutkimukset

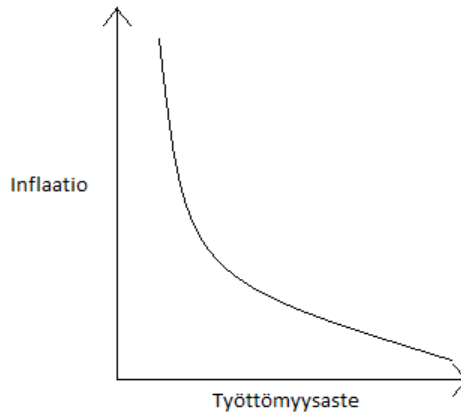
edustavat ainoastaan murto-osaa kaikista pääomamarkkinoiden vapauttamista käsittelevistä tutkimuksista, mutta niiden voidaan nähdä tuovan esiin keskeisiä näkökulmia viidennen luvun diskurssianalyysia ajatellen. Seuraavassa alaluvussa tutustutaan lyhyesti 1970-luvun aikaiseen taloustieteelliseen diskurssiin.

3.2 Phillipsin käyrä, luonnollinen työttömyysaste ja rationaaliset odotukset

Kansantaloustieteen teoriassa työmarkkinatasapainolla tarkoitetaan sitä työn määrää, jonka työnantajat haluavat tarjota ja jonka työntekijät kysyvät vallitsevilla hinnoilla sekä palkoilla. 1900-luvun alussa uskottiin täystyöllisyyden olevan mikä tahansa taso jota kohti talous kulkee. Tähän liikkeeseen valtion tuli suhtautua neutraalisti. Keynesiläinen teoria haastoi tämän käsityksen ja nosti esiin uuden näkökulman täystyöllisyyden ymmärtämiseksi. Tämän käsityksen mukaan täystyöllisyys oli ymmärrettävä sinä työttömyyden tasona, jossa kokonaiskysynnän ekspansio ei alentanut työttömyyttä tai kasvattanut tuotantoa. Täystyöllisyystaso tarkoitti talouden inflaatiokynnystä. Tässä pisteessä työn kysyntä ylitti työn tarjonnan. Täystyöllisyystilanteessa tehdyn työn kysynnän laajennuksen nähtiin menevän suoraan hintoihin ja kiihdyttävän näin inflaatiota. Jatkuvan inflaation selityksenä pidettiin inflaatiokuilua, jolla tarkoitettiin tilannetta missä reaalin kokonaiskysyntä oli korkeampaa kuin kokonaistarjonta. Olennainen käsite työttömyyden ja inflaation välisen suhteen ymmärtämisessä oli lisäksi ei-vapaaehtoinen työttömyys, jolla tarkoitettiin tilannetta, jossa ekspansiivisella työn kysynnän lisäämisellä saatiin alennettua työttömyyttä. Näin työllistyvät ovat niin sanottuja ei-vapaaehtoisia työttömiä. Ekspansiivisen työllisyyspolitiikan Keynes näki laskevan työttömyyden lisäksi palkkoja sekä nostavan hintoja. Tobin (1972) kuitenkin huomauttaa, että hän ei tässä päättelyssä ottanut huomioon työmarkkinajärjestöjen monopoleja. (Tobin 1972, 1-2.)

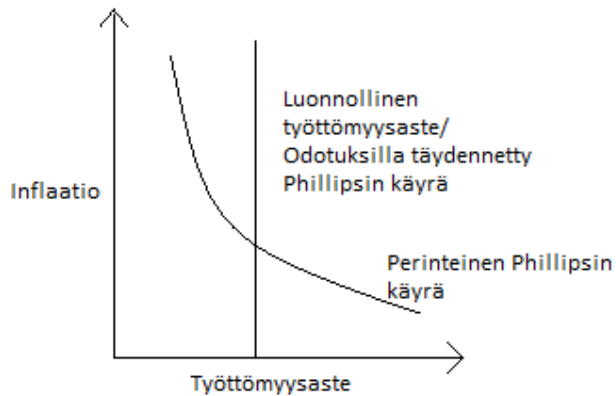
Keynesiläisessä taloustieteessä ei-vapaaehtoista työttömyyttä ei nähty voivan esiintyä työmarkkinoiden tasapainon tilanteessa. Uudessa ympäristössä ruvettiin kuitenkin näkemään talouspolitiikka työttömyyden ja inflaation välisenä valintana, jossa voitiin tavoitella joka alhaista inflaatiota tai alhaista työttömyyttä. Tätä valintaa kuvaamaan tuli Phillipsin käyrä:

KUVA 2 Phillipsin käyrä

Tobinin mukaan Phillipsin käyrä oli olennainen selittämään keynesiläisen palkka- ja työllisyysteorian muokkaamaa ympäristöä. Friedmanin mukaan se sen sijaan täytti aukon, joka keynesiläisestä taloustieteestä puuttui. Phillipsin käyrä oli vallalla oleva niin kauan kuin sen nähtiin kuvaavan hyvin ympäröivää todellisuutta. Taloudellinen inflaatioon ja työttömyyteen keskittynyt tutkimus ei kuitenkaan enää pystynyt osoittamaan vakaata inflaation sekä työttömyyden välistä suhdetta ja täystyöllisyyden talouspoliittiseksi päämääräksi asettaneiden maiden kokiessa samanaikaisesti sekä korkeaa työttömyyttä että inflaatiota. 1960- ja 1970-luvulla alkoikin olla vaikea hyväksyä keynesiläinen talusteoria. Phillipsin käyrä sai rinnalleen luonnollisen työttömyysasteen käsitteen, joka Tobinin mukaan edusti Keynesin vastustamaa klassista taloustiedettä. Luonnollinen työttömyysaste tarkoitti sitä, että olisi ainoastaan yksi työttömyyden taso, joka on yhteensopiva vakaan hinta- ja palkkainflaation kanssa. Ainoastaan tässä luonnollisen työttömyyden tasossa työntekijöiden voitiin olettaa tyytyvän vallitseviin ja tulevaisuuden reaali-palkkoihin sekä tyytyvän reaali-palkkojen nousuun, joka vastasi tuottavuuden tason nousua. Alhaisen työttömyysasteen nähtiin voivan ilmetä ainoastaan koko talouden työn ylikysynnän aikaansaamana. Tämä ylikysyntä joko laajensi tai teki kuilun haluttujen ja ansaittujen palkkojen välille. Jos rahapalkkojen tasapaino nähtiin klassisessa taloustieteessä täystyöllisyystasapainon merkinä, eli tasapainona jossa työn ja vapaa-ajan allokaatio oli optimaalista ja vapaaehtoista, niin nyt näin voitiin ajatella luonnollisen työttömyysasteen kohdalla. Luonnollisessa työttömyysasteessa rahapalkkojen tasapaino ei kuitenkaan välttämättä ole vakio, vaan kasvava tuottavuusasteen sekä koetun ja ennustetun inflaation mukaan. (Tobin 1972, 2, 4-5; Friedman 1977, 454–456, 469.)

KUVA 3 Odotuksilla täydennetty Phillipsin käyrä ja luonnollinen työttömyysaste

Uudessa, luonnollisen työttömyysasteen, talusteoreettisessa ympäristössä ruvettiin korostamaan markkinoiden signaalivaikutuksia. Friedmanin mukaan nousi ajatus, jonka mukaan sekä työntekijät että työnantajat sopeutuvat hitaammin yleisen hintatason muutokseen kuin oman tuotensa hintojen muutoksiin, koska informaation saaminen yleisestä hintatasosta on huomattavasti kalliimpaa. Saattoi syntyä väliaikainen vääristä signaalien tulkinnoista johtunut epätasapainon tila, jonka ajan kanssa voitiin olettaa sopeutuvan todellisuuteen. Ensisijaista ei ollut enää vallitseva inflaatio, vaan siihen kohdistuvat odotukset ja yllätyksellinen inflaatio. Näin inflaation ja työttömyyden välillä ei olisi kompromissia, vaan luonnollisen työttömyyden taso. Luonnollinen työttömyyden taso on yhtenäinen todellisten ympäröivien voimien sekä tarkkojen niitä koskevien oletusten kanssa. Työttömyyttä voidaan pitää tämän tason alapuolella vain kiihdyttämällä inflaatiota ja sen yläpuolella kiihdyttämällä deflaatiota. Luonnollinen työttömyysaste sen sijaan riippuu työmarkkinoiden tehokkuudesta, markkinoiden kilpailu- tai monopoliasteesta sekä esim. esteistä työmarkkinoille siirtymisestä. 1970-luvun puoleen väliin mennessä luonnollinen työttömyysaste, tai odotuksilla täydennetty Phillipsin käyrä, oli ekonomisten keskuudessa yleisesti hyväksytty. (Friedman 1977, 458–459.)

Kuten edellä havaittiin, monetaristisessa taloustieteessä korostui hintatasapaino. Korkean ja vaihtelevan inflaation nähtiin muun muassa vähentävän poliittista yhteenkuuluvuuden tunnetta. Vaihtelevan inflaation olosuhteissa esimerkiksi asunnon omistajat hyötyvät, mutta säästötilin omistajat häviävät. Inflaation seurauksena yhteiskunnan nähtiin myös polarisoituvan sekä hallituksen kyvyn puuttua muuttuneisiin olosuhteisiin vähenevän samanaikaisesti ulkopuolelta tulevan paineen puuttua asioihin kasvaessa. Hintaepävakaudella voidaankin nähdä haitallinen vaikutus markkinoiden hintasysteemin antamien signaalien tehokkuuteen koordinoita taloudellista

toimintaa. Mitä vaihtelevampaa inflaatio on, sitä vaikeampaa on erottaa signaali suhteellisista ja absoluuttisista hinnoista ja niiden eroista. Myös työttömyyden voidaan odottaa kasvavan markkinoiden signaaleissa olevan liiallisen kohinan seurauksena. Friedmanin mukaan epävarmuuden tuomat häiriöt, pitkän aikavälin sopimusten tuomat jäykkyydet sekä markkinasignaalien häiriintyminen saavat entisestään vahvistusta lain asettamista rajoitteista hintojen muutoksille. Vaihtoehtona valtion talouteen puuttumiselle Friedman näki sellaisen politiikan omaksumisen, jolla saavutettaisiin alhainen ja tasapainoinen inflaatiotasoa. Luonnollisen työttömyysasteen mukaista ympäristöä kohti siirryttäessä olennaista olivat instituutioiden ja talouteen kohdistuvien odotusten uudistuminen. (Friedman 1977, 466–468.)

Modernissa taloudessa ihmisten voitiin nähdä joutuvan osallistumaan tahtomattaan sopimusten teon yhteydessä tapahtuvaan ”vedonlyöntiin”. Inflaatio nähdäänkin ennen kaikkea epäoikeudenmukaiseksi sen lisätessä epävarmuutta sekä viedessä pois sen minkä henkilö kokee oikeutetusti olevan hänen (ks. esim. Ackley 1978). Monetarismin yleistymisen myötä tärkeimmäksi talouspoliittiseksi päämääräksi alkoikin tulla alhainen inflaatio. Monissa valtioissa keskuspankit asetettiin itsenäisiksi poliittisista paineista, jotta ne saattoivat toteuttaa haluamansa laista rahapolitiikkaa, joka sisälsi alhaisen inflaation tavoitteen. Myös Suomen eduskunnassa itsenäistä rahapolitiikkaa tekevä keskuspankki herätti keskustelua etenkin vasemmistopuolueiden keskuudessa. Ennen Suomen eduskunnassa käytyihin keskusteluihin perehtymistä seuraavassa luvussa tutustutaan kuitenkin ensin globalisaatiota käsittelevään yhteiskuntatieteelliseen diskurssiin sekä tässä tutkimuksessa käytettävään metodologiaan.

4 DISKURSIIVISUUS JA TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

Tutkimuksen neljännessä luvussa perehdytään tutkimuksen metodologiaan. Tutkimuksessa käytettävän diskurssianalyysin nähdään usein tutkivan kieltä sekä sen ympäröimää isompaa kontekstia tai asiakokonaisuutta. Osaa tämän tutkimuksen isommasta asiakokonaisuudesta, eli keynesiläistä ja monetaristista taloudellista diskurssia, on lyhyesti esitelty edellä. Vaikka diskurssianalyysi kattaa sekä kielen että ison kontekstin, tämän tutkimuksen päähuomio on nimenomaan isossa kontekstissa eli diskurssianalyysin makrotasossa. Luvussa tutustutaan ensin lyhyesti diskurssianalyysiin ja diskursiivisuuteen sekä esitellään tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset. Diskursiivisuuden ohella luvussa luodaan katsaus narratiivisuuden käsitteeseen, joka nähdään yleisesti diskursiivisuuden alakäsitteenä. Esimerkiksi Rodrik (2011) puhuu taloudellisista narratiiveista, jolloin esimerkiksi monetarismi voitaisiin nähdä eräänlaisena metanarratiivina. Peters (2001) sen sijaan puhuu talouden suuresta narratiivista. Diskursiivisuuden ja narratiivisuuden käsitteisiin perehtymisen jälkeen luvussa tutustutaan Foucault'n käsitykseen diskurssin muutoksen tutkimuksesta. Tämän jälkeen luodaan lyhyt katsaus moderniin ja postmoderniin yhteiskuntateoriaan.

4.1 Diskursiivisuus ja narratiivisuus

Diskurssin tutkimuksen keskiössä voidaan nähdä olevan kielen ja kontekstin. Pietikäisen ja Mäntysen (2009) mukaan diskurssintutkijalle on tyypillistä olettaa, että sanoilla ja kielellä ei ole yhtä ainuttakaan pysyvää merkitystä, vaan että merkitykset voivat muuttua ja kieltä voi käyttää useammassakin merkityksessä eri tilanteissa. Merkityksien he näkevät syntyvän neuvottelemalla kussakin tilanteessa uudelleen.⁷ Merkitysten neuvottelu sekä siihen liittyvät jännitteet, käytänteet, säännöt, ehdot ja seuraukset ovatkin diskurssintutkijan ydinaluetta. Merkityksien synty voidaan liittää myös sosiaaliseen konstruktivismiin, joka tutkii todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Diskurssin tutkimukselle keskeinen ajatus kuitenkin on, että todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Pietikäinen ym. 2009, 11–12.) Diskurssien merkitysten voidaan esimerkiksi tämän tutkimuksen näkökulmasta nähdä syntyvän eduskunnassa käydyissä keskusteluissa ja siellä

---

⁷ Kirjallisuudessa puhutaan usein merkityksen antamisesta. Merkityksien antamisen prosessin voidaan nähdä joutuvan konfliktiin eri toimijoiden artikuloimissa yhden todellisuuden näkökulman kuuntelijoilleen. Väittelyt kehyksistä ovat luontaisia julkiselle diskurssille, joita syntyy etenkin tapahtumien heikentäessä hegemonista todellisuuden tulkintaa. Väittelyiden kehyksistä voidaan nähdä edustavan yhteiskunnan eri luokkien taistelua vallasta (esim. Kellner 1992). Näillä kehysten muodostamisen taisteluilla on huomattavia vaikutuksia politiikan muodostukseen. (Fiss & Hirsch 2005, 30.)

käydyssä vuorovaikutuksessa. Tässä tutkimuksessa paneudutaan siihen minkälaisen vasemmiston ja oikeiston välisen vuorovaikutuksen saattamana syntyivät Suomessa päätökset pääomamarkkinoiden vapauttamisesta.

Diskurssintutkimuksessa kielen ei koeta olevan ainoastaan lingvistinen, vaan myös diskursiivinen ja sosiaalinen järjestelmä. Kieli ei diskurssissa määräydy ainoastaan luontaisten sääntöjen mukaan, vaan myös diskursiivisten ja sosiaalisten normien, arvojen ja sääntöjen mukaan. Diskurssintutkimuksen yhden näkökulman mukaan se tarkastelee sitä mitä kieli tekee käyttäjilleen, käyttäjä kielelleen sekä miten kieli toimii eri tilanteissa. Siinä nähdäänkin yleensä yhdistyvän kielenkäytön mikrotaso sekä tilanteen ja yhteiskunnan makrotaso. Kielenkäytön ilmiö on nähtävä osana laajempaa aika- ja tilannejakumoa ja suhteutettava siihen. Tarkasteltaessa esimerkiksi kansalaissodan esittämistä historian oppikirjassa voi oppikirjan historiallinen konteksti olla tutkimustulosten selittämisen kannalta oleellinen. Mikro ja makro ovat yhtä aikaa läsnä. Näin diskurssintutkimuksen voidaan sanoa olevan tutkimusta ja teoretisointia todellisuuden, maailman ja toiminnan välisestä suhteesta. Kielenkäytön nähdään vaihtelevan tilanteittain ja tilanteiden raamittavan ja rajaavan kielen vaihtelua. Kielellä ja tilanteella on näin kaksisuuntainen suhde. (Pietikäinen ym. 2009, 13–14, 19–20.)

Diskurssin tutkimus on nähtävä Pietikäinen ym. (2009) mukaan monitieteellisenä. Diskurssintutkijat ovat kiinnostuneita kielenkäytön laajoista yhteiskunnallisista ja historiallisista konteksteista sekä sosiaalisten rakenteiden ja muutosten kielellistymisestä. Diskurssin käsite sai teoreettisemman merkityksen tieteenalojen uudistusten yhteydessä 1960- ja 1970-luvuilla. Tämä oli Pietikäinen ym. (2009) mukaan reaktio strukturalistista kielen ja yhteiskunnan tutkimusta vastaan. Se merkitsi uuden tyyppistä tieteidenvälistä tutkimusta, jonka yhteinen kiinnostuksen kohde oli kielen ja yhteiskunnan välinen suhde ja se keskittyi todelliseen kielenkäyttöön sekä todellisiin ihmisiin ja yhteisöihin. Tätä muutosta kutsutaan kielelliseksi käänteeksi. Diskurssintutkimuksen kannalta se oli oleellinen, sillä sen myötä kielenkäyttö nousi keskeiseksi teoretisoinnin kohteeksi humanistisissa ja yhteiskunnallisissa tutkimuksissa. Muutoksen keskeisiä teoreetikkoja olivat mm. Michel Foucault, Michael Halliday sekä Pierre Bordieu. Heidän myötä nousi kiinnostus suurempien tekstikokonaisuuksien tarkasteluun. Diskurssianalyysillä viitataan usein myös tuoreeseen näkökulmaan sekä tapaan tutkia kielenkäyttöä kontekstissaan. Tiivistettynä diskurssianalyysin voidaan sanoa tarkoittavan sekä lausetta pidempien kokonaisuuksien että käytettävän kielen tarkastelua. (Pietikäinen ym. 2009, 21–24.)

Tilanneanalyysilla diskurssianalyysissa viitataan siihen, miten kieltä käytetään sekä millaisia resursseja kielenkäyttäjillä on käytettävissään kussakin tilanteessa. Tilannekonteksti on yleensä kulttuurisesti tai yhteiskunnallisesti tunnistettava. Näiden tilanteiden avaaminen raottaa edelleen ovea laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Kielenkäytön makrotaso onkin aina läsnä myös pienissä yksittäisissä tilanteissa. Tutkijalla onkin tärkeä rooli kontekstin määrittämisessä tutkijan valitsemien metodien sekä teorioiden ohjatessa tutkittavan ilmiön hahmottamista. (Pietikäinen ym. 2009, 34, 37.). Diskursseilla voidaan myös viitata kunkin aikakauden sekä kussakin tilanteessa ilmenevään kiteytyneeseen ymmärrykseen todellisuudesta. 1980- ja 1990-luvulla huomio taas alkoi keskittyä kriittisen diskurssintutkimuksen edustajien toimesta siihen miten tietyt tavat tuottaa merkityksellistä todellisuutta nousivat valtaa pitäviksi. (Pietikäinen ym. 2009, 26.)

Kuten edellä on käynyt ilmi, diskurssin termiä ei voida määritellä ainoastaan yhdellä tapaa. Foucault'n (1991, 61) mukaan diskurssit voidaan nähdä rajattuina käytännön alueina, joilla on rajojen lisäksi säännöt muodostumiselle sekä omat olemassaolon edellytykset. Pietikäisen ja Mäntysen (2009, 27) mukaan diskurssin käsite voidaan puolestaan ymmärtää jatkumona kielenkäytön mikrotason ja yhteiskunnallisen ja historiallisen makrotason välillä. Tätä jatkumoa voi tarkastella eri näkökulmista korostaen esimerkiksi kielitieteellistä tai historiallista ja yhteiskunnallista näkemystä. Tässä tutkimuksessa ei perehdytä esimerkiksi lehdistön diskurssiin pääomamarkkinoiden vapauttamiseen liittyen⁸, vaan huomio sen sijaan on siinä, kuinka tarkastelussa olevat puolueet suhtautuivat pääomamarkkinoiden avoimuuden asteittaiseen lisääntymiseen Suomen eduskunnassa käydyissä keskusteluissa. Yksittäisten tekstien tai lauseiden sijaan huomio on tarkastelussa olevassa tekstiaineistossa, suuremmassa kontekstissa eli diskurssianalyysin makrotasossa. Käsiteltävää aineistoa on runsaasti vuosien 1970–1992 väliseltä ajalta pääomamarkkinoiden avaamiseen liittyvistä lakiesityksistä sekä niiden yhteydessä Suomen eduskunnassa käydyistä keskusteluista. Esimerkiksi Foucault'n mukaan kieltä ei olisi nähtävä tutkimuksen kiinnostuksen kohteena, vaan se mikä tekee diskurssista legitiimin (Foucault 1991, 59).

Diskurssianalyysissä voidaan puhua yksittäisistä diskursseista, jotka liittyvät yleisempään tai laajempaan osaan tai teoriaan diskurssista. Tätä suurempaa tutkimukseen liittyvää kontekstia, eri tutkimuskysymykseen liittyviä diskursseja kehystäneitä narratiiveja, keynesiläisyyttä sekä monetarismia, olen pyrkinyt esittelemään edellä. Esimerkiksi Auvisen (2008, 31) mukaan

---

⁸ Julkiseen talouspoliittiseen diskurssiin, 1990-luvun laman ja sitä edeltävänä aikana, keskittyä esim. Kiander & Vartia 1998.

narratiivia voidaan pitää yhtenä diskurssin muotona, jolla todellisuutemme rakentuu ja narratiivisuuden olevan yläkäsite niin narratiiville kuin tarinallekin. Narratiivinen näkökulma tunnustaa hierarkian olemassaolon sen sisältäessä tarinankertoja ja tarinan tekijöitä. Narratiivinen tutkimus taas kohdistuu tarinoiden sisältöihin, juoniin, kerrontatapoihin, toimijoihin, rakenteisiin sekä kerrontaan sosiaalisena toimimisena ja vuorovaikutuksena (Auvinen, Sintonen, Mangelaja 2011, 292). Pietikäisen ym. (2009, 79, 104–105) mukaan narratiivissa on elementtejä sekä kielellisestä että sosiaalisesta ja se liikkuisi niiden välimaastossa. Heidän mukaansa narratiivi voidaan erottaa omaksi tärkeäksi diskursiivisen toiminnan muodokseen. Narratiivisuudella taas viitataan ihmisen tapaan hahmottaa maailmaa sekä kertoa siitä. Sitä voidaan pitää sosiaalisena ja kielellisenä toimintana, joka ilmenee narratiiveina eli yksittäisinä kertomuksina. Näiden kertomusten voidaan nähdä sulauttavan yksilön mikromaailmaan sekä yhteisön ja kulttuurin makromaailmaan.

Narratiivisuus yhdistetään usein myös postmodernismiin. Alvarezin ja Merchanin (1992) mukaan mikäli modernia kuvasi usko järkeen sekä optimismi ja edistys, niin postmoderni mitä suurimmassa määrin kyseenalaisti tämän modernin unelman. Mikäli modernia kuvasi tämänkaltainen universaali diskurssi, niin postmoderni Lyotardin tavoin kehotti unohtamaan tämän modernin universaalien metanarratiivien ja kiinnittämään huomion yksittäisiin ja epäyhtenäisiin tarinoiden pyrkien saavuttamaan näiden avulla yhtenäisyyden. Marsden (1999) yhdistää postmodernin edelleen uusliberalismiin sekä vapaisiin pääomien liikkeisiin ja tiedon liikkuvuuteen. Tässä tutkimuksessa uusliberalismiin yhdistettävä monetarismi nähdään niin sanottuna metanarratiivina, jonka yleistymisen maailmanpolitiikassa alkoi 1970- ja 1980-luvun vaihteessa. Tämän tutkimuksen kannalta keskeiseen yhteiskuntatieteelliseen diskurssiin perehdytään lyhyesti vielä tarkemmin. Seuraavaksi tutustutaan kuitenkin Foucault'n käsitykseen diskurssin muutoksen tutkimuksesta.

4.2 Diskurssintutkiminen ja diskurssin muutos

Kuten edellä huomattiin, diskurssien voidaan nähdä muodostuvan subjektien vuorovaikutuksessa. Tällaisena vuorovaikutuksen näyttämönä voidaan nähdä esimerkiksi eduskunnan täysistunto. Poliitiikkaa muokkaa ja nostaa esiin uusia sekä vanhoja diskursseja. Foucault'n mukaan politiikka on esimerkiksi muuttanut lääketieteellisen diskurssin olemassaolon muotoa. Poliitiikka ei kuitenkaan nosta tieteitä esiin tyhjästä, vaan se muuttaa ainoastaan niiden olemassaolon ehtoja.

Diskurssit elävätkin jatkuvassa muutoksessa niihin liitettäessä jatkuvasti uusia lausumia. Diskurssianalyysissa Foucault'n mukaan ei ole olennaista kielipillinen rakenne, sillä kieli itsessään ei ole hänen mukaansa objekti. Näin tutkimuksessa ei olisi hänen mukaansa tärkeää pyrkiä selvittämään mitä on kielen takana, vaan kiinnitettävä huomiota tapahtumiin jotka tekivät diskurssista mahdollisen, sekä tapahtumiin ja tapahtumien korrelaatioihin aikaisempien tai samanaikaisten tapahtumien kanssa. Analysoitaessa diskurssin muutosta voidaan lisäksi tarkastella muutosta jonkin diskurssin muodostuksen sisällä. Tällöin on pyrittävä havaitsemaan muutoksia, jotka vaikuttavat objekteihin ja teoreettisiin vaihtoehtoihin, sekä muutoksia jotka vaikuttavat diskurssin muodostukseen itseensä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi sellaisten rajojen korvaaminen jotka määrittävät mahdollisten objektien kentän, subjektin uusi rooli diskurssissa, uusi kielen toiminnon muoto suhteessa objekteihin tai uusi diskurssin kierron toiminnan muoto yhteiskunnassa. Yksittäinen diskurssi voi myös siirtyä toiseen diskurssiin. (Foucault 1991, 54, 56–59, 67–69.) Tässä tutkimuksessa huomio kohdistuu teoreettisiin vaihtoehtoihin vaikuttaviin muutoksiin. Lisäksi huomio on siinä kuinka sellaiset muutokset näkyvät eduskuntakeskusteluissa, jotka vaikuttavat diskurssin muodostukseen itseensä.

Foucault sanoo oman diskurssintutkimuksensa olevan arkeologiaa. Tällä hän tarkoittaa tiettyjä sääntöjä, jotka määräytyvät yhteiskunnassa määrätynä aikana. Sillä voidaan viitata esimerkiksi siihen mistä on milloinkin ollut mahdollista puhua, mikä on ollut diskurssin kenttä tai minkälainen diskurssi on asetettu millekin kentälle. Arkeologiassa mielenkiinto on esimerkiksi siinä mitkä lausumat katoavat, mitkä lausumat jäävät elämään sekä missä ryhmässä ja mitä lausumia pyritään mahdollisesti heikentämään tai ajamaan alas. Olennaista on myös kiinnittää huomiota siihen mitkä keskustelut tunnustetaan päteviksi ja mitkä keskustelut jäävät vaille huomiota. Tärkeää on Foucault'n mukaan lisäksi ottaa huomioon minkälaisessa suhteessa tämän hetkiset ja sitä edeltävät lausumat ovat, sekä se mitkä ulkomailta tulleet diskurssit on säilytetty ja mitä niille on tehty kotimaan diskurssiin sisällyttämisen jälkeen. Hän puhuukin historiallisesti tarkkojen diskursiivisten systeemien puolesta, joille voidaan asettaa kynnykset sekä löytää alku ja loppu.⁹ Lisäksi hänen mukaansa olennaiseksi voidaan nähdä kuinka taistelu diskurssien hallinnasta tapahtuu, luokkien, valtioiden, lingvistien sekä kulttuuristen ja etnisten ryhmien kesken. (Foucault 1991, 59–62.)

---

⁹ Vrt. esim. aristoteelinen narratiivi, jolla viitataan narratiiviin jolla on selkeä juoni sekä alku, keskikohta ja loppu (ks. esim. Pietikäinen ym. (2009, 109)).

4.3 Moderni yhteiskuntadiskurssi

Pääomamarkkinoiden vapauttaminen on esimerkki globaalista politiikkamuutoksesta, joka on vaikuttanut niin kansalliseen kuin kansainväliseen politiikkaan. Edellisissä luvuissa on esitelty tutkimuksen kannalta olennaista taloustieteellistä diskurssia. Tässä alaluvussa luodaan lyhyt katsaus moderniin yhteiskuntadiskurssiin, joka tutkimuksen näkökulmasta voidaan nähdä ensisijaisena. Tällaisena voidaan pitää muiden muassa postmodernia teoriaa ja jälkistrukturalismia jotka voidaan Petersin (2001) mukaan nähdä yhtenä modernina diskurssina. Hänen mukaansa myös jälkistrukturalismi on erotettava yhtenäisyydestä tai homogeenisuudesta. Se nähdään usein marxismiin vastaisena marxistien nähdessä yleisesti, että taloudellinen perusta määrittää sosiokulttuurisen ylärakenteen. Sille on myös tyypillistä materiaalis-historiallisen totuuden sekä historiallisen päämäärän kieltäminen. Jälkistrukturalistisina ajattelijoina nähdään muiden muassa Deleuzen, Derridan, Foucault'n, Klassowskin ja Kofmanin teokset 1960-luvulta 1980-luvulle. Myös esimerkiksi Lyotard voidaan Petersin mukaan nähdä jälkistrukturalistisena ajattelijana hänen ollessa kriittinen metanarratiiveja kohtaan. (Peters 2001, 1-3, 7-8.)

Toisin kuin moderni, postmoderni yhdistetään yleensä useaan yksittäiseen totuuteen. Tämän tutkimuksen kannalta jälkistrukturalismi on olennainen sen nostaessa kapitalismin analyysin keskiöön. Petersin mukaan marxismi, postmoderni sekä jälkistrukturalismin ovat yhdistettävissä. Hänen mukaansa marxilainen poliittinen taloustiede olisi nähtävä tärkeimpänä analyysin kohteena sen käsitellessä omistajuuteen, tietoon ja immateriaalisiin omistusoikeuksiin liittyviä kysymyksiä sekä viitatessa konvergenssiin jota tapahtuu mm. telekommunikaation, julkaisun ja informaatioteknologian aloilla. Uusliberalismi voidaankin hänen mukaansa nähdä postmodernina projektina tai postmodernismi uusliberalistisena projektina. Sen voidaan nähdä edustavan modernia dominoivan metanarratiivin uudistamista, josta marxismin suosion hiivuttua on tullut monikansallisen kapitalismin legitimoiva ideologia. Säännöstelyn purun sekä yksityistämisen johdosta monet länsimaiden valtiot ovatkin päästäneet monikansalliset yritykset omille markkinoilleen. Petersin mukaan uusliberalismiin kuuluu lisäksi olennaisena osana usko tieteeseen, teknologiaan sekä koulutukseen yhteiskunnan keskeisinä sektoreina. Niiden nähdään parantavan valtion pitkän aikavälin kilpailukykyä globaalissa taloudessa ja nähdä valjastaneen postmodernismin suureksi narratiivikseen. (Peters 2001, 13, 39–40, 117, 119.)

Modernin diskurssin voidaan Petersin (2001, 128–129) mukaan nähdä olevan jonkin asteista sukua postmodernille ja se nähdään usein modernin radikaalimpana muotona tai sen viimeisenä vaiheena.

Se yhdistetään usein myös jälkiteollistumiseen, informaatioyhteiskuntaan sekä tietoyhteiskuntaan. Postmoderni uusliberalistisena projektina on Petersin yhdistettävissä individualismiin ja se edustaa taloudellista rationalismia muokaten tieteitä, teknologiaa ja koulutusta globaaliin taloudelliseen kilpailuun sopivaksi. Marsden (1999, 193–196) yhdistää uusliberalismin lisäksi marxilaiseen modernisaation teoriaan. Hän näkee modernin kansalaisyhteiskunnan sekä valtion välisenä erotteluna, jossa modernisaation aiheuttaja on juuri pääoma, jonka voidaan nähdä olevan implisiittisesti mukana kaikessa mitä luomme. Marxia ei hänen mukaansa tulekaan tulkita niin, että valtio olisi kansalaisyhteiskunnan yläpuolella, vaan että valtio ja kansalaisyhteiskunta olisivat sen pohjan eli pääoman yläpuolella.

Kansalaisyhteiskunnan materialisoituminen oli Marsdenin (199, 203–204) mukaan aktiivista niin modernia luotaessa 1840-luvulla kuin 1990-luvulla postmodernia luotaessa. Marxin kehittäessä teorioitaan 1840-luvulla rahan kiertonopeuden kiihtyminen toteutui rautateiden, höyrykoneiden ja kanaalien myötävaikuttamana. 1990-luvulla sen sijaan kiihtymistä vauhdittivat mobiili- ja informaatioteknologian kehittyminen. Marksilaiselle teorialle keskeiset innovaatiot olivat myötävaikuttamassa siihen, että pääoma pystyi murtamaan tilalliset esteet kaupallisuudelle ja vähentämään tilasta toiseen siirtymiseen käytettyä aikaa. Marsdenin mukaan lisäksi marxilainen teoria olisi nähtävä postmodernia parhaiten määrittelevänä kehikkona. Kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla tapahtunut kehitys on hänen mukaansa ollut viemässä merkittävästi eteenpäin autonomisoituvaa globaalia rahoitusjärjestelmää mistä johtuen tässä luvussa käsitellyt teoriat ovat mm. edellä mainittujen teoreetikkojen mukaan myös tähän tutkimukseen yhdistettävissä.¹⁰

Lyotard sen sijaan sanoo kapitalismin olevan yksi modernin nimistä. Hän puhuu eri yhteiskunnassa vaikuttavista diskursseista joista yksi, eli pääoma, määrittää sääntönsä muille tehdäkseen kaikista diskursseista yhtäläisiä. Petersin mukaan Lyotard pyrkii osoittamaan kuinka metanarratiivien legitimizeetti on hajonnut kielen heterogeenisuuteen, jotka muodostuvat yhtyeensopimattomista diskurssin muodoista, joista jokaisella on omat pelkistymättömät sääntönsä.¹¹ Lyotard nostaakin

¹⁰ Rajoitteista vapautettu globaali rahoitusjärjestelmä yhdistetään usein mm. nopeampaan talouskasvuun. Mm. Krugman (2012) kuitenkin korostaa tämän kasvun olleen 1980-luvun sääntelyn purkamisen jälkeen merkittävää lähinnä tulonjakotaulukon yläpäässä olevalle vähemmistölle.

¹¹ Muun muassa Berlinin (1992; 18–19.) mukaan postmodernin kehityksen voidaan sanoa jakautuvan kolmeen kategoriaan. Näitä ovat subjektin rooli, merkityksenantoon liittyvät toimet sekä ihmissuhteita selittävät metateoriat. Esimerkiksi valistuksen ajan autonomisen subjektin voitiin nähdä olleen liberaalin humanismin keskiössä. Siinä yksilö nähtiin vapaaksi ja rationaaliseksi toimijaksi. Postmodernismin sen sijaan nähdään usein haastavan tämän käsityksen sen nähdessä subjektin sosiaalisten ja materiaalisten olosuhteiden aikaansaamana. Se nähdään useiden merkitystä antavien toimien kuten kielen tuotteena. Näin yksilö olisi useiden häntä ympäröivien eri diskurssien muovaama.

hänen mukaansa esiin mahdollisuuden, jossa pienet narratiivit, joita ei ole vielä kirjoitettu, eivät olisi pakotettuja pelkistämään itseään monologeihin tai yhdeksi hallitsevaksi metanarratiiviksi. (Peters 2001, 46–48, 50, 53)

Samaan aikaan kun Lyotard julistaa valistuksen metanarratiivin loppumista, länsimaissa on tapahtunut klassisen taloudellisen liberalismien narratiivin elpyminen. Lyotard'laisittain postmodernismi merkitsee Petersin mukaan niin valistusajan filosofian päättymistä kuin merkittävien maallisten ideologioiden, klassisen liberalismien sekä perinteisen marxismin kriisiä. Lyotardin tulkitaan usein myös näkevän modernin olevan tiivistettynä järjen idean näkemistä legitiiminä metanarratiivina. Kehittyneissä liberaaleissa valtioissa vapaata yksilöä pidetäänkin poliittisen järjestyksen perustana ja yksilön elämän, vapauden ja omaisuuden suojelua valtion keskeisimpänä tehtävänä. (Peters 2001, 115–116, 124.) Tämän tutkimuksen kannalta rahoitus- ja yrityssektorin kansainvälistyminen, valuuttasäännöstelyn purkaminen, arvopaperilainsäädännön modernisointi, kilpailulainsäädäntöön siirtyminen sekä markan asettaminen kellumaan nähdään pääomamarkkinoiden vapauttamiseen liittyvinä diskursseina jotka olivat askelia Suomen kansantalouden siirtymisessä taloudellisen liberalismien mukaiseen järjestelmään.

Moderni kehitys on vaikuttanut huomattavasti maailmaamme ennen kaikkea innovaatioiden sekä pääoman vapaan liikkuvuuden myötävaikuttamana. Petersin (2001, 69–70) mukaan kansalaisyhteiskunnan sekä valtion voidaankin sanoa olevan altistettuja markkinoille uusmarxilaisessa diskurssissa samalla kun taloudellinen liberalismi on saanut valtaa poliittisen liberalismien kustannuksella. Tässä alaluvussa on nostettu lyhyesti esiin modernisaation keskittynyttä yhteiskuntatieteellistä ajattelua, jonka voidaan olettaa yksinkertaistettuna toimineen pääomamarkkinoiden vapauttamisesta käydyn keskustelun makrotason diskurssina yhdessä keynesiläisyyden ja monetaristisen talusteorian kanssa. Seuraavassa luvussa syvennytään tämän tutkimuksen varsinaiseen tutkimuskysymykseen tutustumalla Kokoomuksen, SDP:n ja SKDL:n suhtautumiseen pääomamarkkinoiden vapauttamiseen edellä mainittujen talusteorioiden sekä partisaaniteorian näkökulmasta.

5 EDUSKUNTADISKURSSI PÄÄOMAMARKKINOIDEN VAPAUTTAMISESTA SUOMESSA

Suomessa rahoitusmarkkinoiden¹² vapauttaminen aloitettiin asteittain 1980-luvun alkupuolella. Vielä ennen 1980-lukua Suomen rahoitusmarkkinat olivat suurelta osin säänneltyjä ja suurin osa rajat ylittävistä lainan annoista ja lainan ostoista olivat rajoitettuja (Vihriälä 1997, 30). Rahoitusmarkkinoiden avaamiseen ja sen seurauksiin on kiinnitetty etenkin taloustieteellisessä tutkimuksessa paljon huomiota. Näin ei ole vähiten sen vuoksi, että rahoitusmarkkinoiden vapauttamisen jälkeen Suomeen alkoi virrata runsaasti ulkomaalaista rahoitusta, jonka nähdään vaikuttaneen Suomen talouden ylikuumentumiseen sekä lopulta 1990-luvun alun suureen lamaan. Tässä luvussa ja tutkimuksessa luodaan katsaus pääomamarkkinoiden vapauttamisen poliittiseen diskurssiin perehtymällä Kokoomuksen, Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen sekä Suomen Kansan Demokraattisen Liiton Suomen eduskunnassa pääomamarkkinoiden vapauttamisesta vuosina 1970–1992 käymiin keskusteluihin¹³.

Lähtökohtaisesti, ns. partisaanioletuksen mukaan, oikeiston voidaan olettaa suhtautuvan myönteisesti ja vasemmiston kielteisesti pääomien valtioiden rajat ylittävien liikkeiden vapauttamiseen. Suomessa tilanteen teki mielenkiintoiseksi kuitenkin mm. se, että Suomen Sosialidemokraattinen Puolue oli hallituksessa lähes koko tarkasteluajanjakson ajan virkamieshallituksia sekä vuosien 1976–1977 lyhyttä ajanjaksoa lukuun ottamatta, jolloin hallituksen muodosti Martti Miettusen vähemmistöhallitus ilman SDP:tä. Tarkasteluajanjaksolla SDP toimi lisäksi pääministeripuolueena noin kolmentoista vuoden ajan. Myös SKDL tuo oman lisänsä diskurssiin toisena, pääasiassa oppositiossa olleena, vasemmistopuolueena. Kokoomus sen sijaan nousi tarkasteluajavälillä hallitukseen vasta keväällä 1987, jolloin Harri Holkeri nousi pääministeriksi toteuttamaan rakennemuutosta, josta ruvettiin puhumaan hallittuna rakennemuutoksena. SDP oli lisäksi oppositiossa vuoden 1991 vaalien jälkeen jolloin hallituksen suurimmiksi puolueiksi nousivat Keskusta ja Kokoomus. Tarkasteluajavälin loppuosa onkin mielenkiintoinen, sillä syyskuussa 1992 markka asetettiin kellumaan. Tämän jälkeen lainsäädäntöä

¹² Rahoitusmarkkinat voidaan jakaa rahamarkkinoihin sekä pääomamarkkinoihin. Rahamarkkinoilla tarkoitetaan alle vuoden mittaisia markkinakorkoisia luottoja sekä sijoituksia ja pääomamarkkinoilla taas viitataan yli vuoden mittaisiin markkinakorkoisin sijoituksiin sekä luottoihin. Asioiden yksinkertaistamiseksi tässä tutkimuksessa pääomamarkkinoilla viitataan kuitenkin sekä lyhyen rahan rahamarkkinoihin että pitkän rahan pääomamarkkinoihin. Puhuttaessa pääomamarkkinoiden vapauttamisesta viitataan sekä pitkän että lyhyen aikavälin kotimaisien ja valtioiden rajat ylittävien pääomien liikkeiden vapauttamiseen.

¹³ Luvun tarkastelussa ovat lakiesitykset liittyen rahoitus- ja yrityssektorin kansainvälistymiseen, arvopaperilainsäädäntöön, kilpailulainsäädäntöön, valuuttasäännöstelyyn sekä markan kelluttamiseen. Katsauksessa ei ole kaikkia pääomamarkkinoiden vapauttamiseen liittyviä lakiesityksiä, vaan ne on tämän tutkimuksen puitteissa rajattu ainoastaan edellä mainittuihin.

jouduttiin muuttamaan, jotta markan kelluttamista voitiin jatkaa pidempään. Vuoden 1992 loppuun mennessä Suomessa voidaankin sanoa toteutetun huomattavan osan niistä monetaristisista politiikkatoimista, joiden puolesta myös merkittävimmät kehittyneet teollisuusvaltiot sekä OECD ja IMF olivat puhuneet.

5.1 1970-luvun valuuttasäännöstely

”...olisimme toki uusineet tämän aloitteemme, mutta viimeksi valitettavasti kävi niin, että emme saaneet tukea tälle ajatuksellemme edes kansandemokraattien taholta” (Säädöskokoelma 1016/1976, Erkki Tuomioja 1976 2711vp)

Suomen liittyttyä OECD:n jäseneksi vuonna 1969 ryhdyttiin uudistamaan valuuttalainsäädäntöä OECD:n haluamaan suuntaan. OECD korosti omaisuuden oikeudenmukaista ja tasapuolista kohtelua sekä kehotti jäsenmaitaan ryhtymään toimenpiteisiin ulkomaisen omaisuuden suojelemiseksi. Sen jokaisen jäsenmaan oli tarjottava ulkomaiselle omaisuudelle tehokasta suojaa eikä ulkomaista omistusta saanut lainsäädännössä syrjiä tai häiritä. Osittain tämän seurauksena Suomessa purettiinkin vuonna 1970 sota-ajan poikkeusoloissa solmittua valuuttalainsäädäntöä, jota ei valuutan säännöstelyn kannalta nähty enää olennaiseksi, koska maksujen suorittaminen ulkomailla asuvalle ei ollut mahdollista toteuttaa ilman Suomen pankin lupaa. Vuonna 1959 valuuttasäännöstelylakia oli säädetty määräaikaiseksi ja vuosina 1970 sekä 1972 lain voimassaoloaika jatkettiin uudelleen kahdella vuodella. (Säädöskokoelma 865/1970 HE 170, 1; Säädöskokoelma 910/1972 HE 217, 1-2.)

Hallitus näki ulkomaisten valuuttaliikkeiden säännöstelyn kansantaloudelle tärkeäksi eikä sen mukaan näköpiirissä ollut vielä aikaa jolloin siitä voitaisiin luopua. Vuoden 1972 hallituksen esityksessä kansainväliset pääomien liikkeet nähtiin niin nopeiksi, että ne saattoivat edellyttää välittömiä vastatoimenpiteitä. Näin ollen valtioneuvoston oikeus puuttua pääomien liikkeisiin koettiin tärkeäksi. Lisäksi kansantalouden rakenteellisista heikkouksista sekä ulkomaisista suhdannevaihteluista johtuvien maksutaseongelmien nähtiin vaativan jatkuvia toimenpiteitä. Maksuvalmiuden parantumisen katsottiin edellyttävän kansantalouden rakennemuutosta. Tähän kotimaista rahoitusta ei nähty riittäväksi. Samassa lakiesityksessä säädettiin myös vakuuden antaminen ja ottaminen ulkomailta sallituksi ainoastaan Suomen pankin luvalla, koska vakuuksien avulla nähtiin voitavan kiertää voimassa olevaa valuutan säännöstelylakia. Lisäksi siinä myönnettiin valuutanvaihto-oikeus liikepankeille sekä Posti pankille ilman erillistä

luvanhakumenettelyä sekä osuuspankeille ja säästöpankeille lupa harjoittaa valuutanvaihtoa poikkeustapauksessa. Valuuttalakea esitettiin voimassaolevaksi toistaiseksi, mutta perustuslakivaliokunta pyörsi tämän esityksen vedoten liian lyhyeen käsittelyaikaan. (Säädöskokoelma 865/1970 HE 170, 1; Säädöskokoelma 910/1972 HE 217, 1-2; Säädöskokoelma 909/1972 HE 218, 1-2.)

Valuutan säännöstelyä koskeva laki oli eduskunnan käsiteltävänä myös vuonna 1976. Edellä mainituista poiketen lain ympärillä käytiin keskustelua. Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (tästä lähtien SDP) Erkki Tuomiojan mukaan laki oli säädettävä pysyväksi. Samalla linjalla oli Suomen Kansan Demokraattisen Liikkeen (tästä lähtien SKDL) Ilkka-Christian Björklund. Hän toi esiin, että esimerkiksi OECD:n liberalisointisäännöstö ei ollut este valuuttasäännöstelyä koskevan lain asettamiselle pysyväksi. Hän arvosteli myös voimakkaasti hallitusta lain tuomista eduskunnan käsiteltäväksi liian myöhäisessä vaiheessa ja huomautti lain säätämistä jättämisellä olevan tuntuvat seuraukset:

”Mikäli tämä laki ei astuisi voimaan vuoden vaihteessa, syntyisi sellainen sekasorto, jossa espanjalaishuvilat tai hissiyhtiöiden siirtämät kymmenet miljoonat markat Sveitsin ja Liechtensteinin pankkeihin ja paperiyhtiöihin kalpenisivat.”
(Eduskunta. Säädöskokoelma 1016/1976, Ilkka-Christian Björklund 2711vp)

Erkki Tuomioja yhtyi Björklundin näkemykseen ja painotti eduskunnan harkitsemattomuuttaan jättäneen säätämättä lain pysyväksi. Hänen mukaansa SDP:tä tästä ei kuitenkaan voitu syyttää, sillä hänen nimissään oli edellisessä käsittelyssä jätetty lain pysyvyyttä esittävä aloite. Tuomioja korosti SKDL:n kannan valuuttasäännöstelylain pysyvyyteen muuttuneen. Mikäli tämä muutos olisi ollut etukäteen tiedossa, olisi pysyvyyttä esittävä lakialoite tuotu uudelleen eduskunnan käsiteltäväksi. (Säädöskokoelma 1016/1976, Erkki Tuomioja 2710–2711vp; Säädöskokoelma 1016/1976, Ilkka-Christian Björklund 2711vp.)

Vuonna 1977 hallitus halusi luopua valuutan kultasidonnaisuudesta, sillä sen ei nähty soveltuvan liukuvien valuuttakurssien järjestelmään. Hallitus esitti siirtymistä järjestelmään, jossa markan ulkoinen arvo ilmaistiin valuuttaindeksilukuna, joka osoitti Suomen ulkomaankaupan kannalta tärkeiden valuuttojen keskimääräisen muutoksen¹⁴. Siihen asti kultana ilmaistusta markan

¹⁴ 1970-luvun puolessa välissä kasvatettiin myös Suomen Pankin setelinanto-oikeutta. Silloisen Suomen Pankin ohjesäännön mukaan liikkeellä olevien setelien määrä sai nousta enintään 500 miljoonaa markkaa suuremmaksi, kuin ensisijainen setelinkate johon luettiin kultakassa sekä pankin riidattomat saatavat ulkomaisilta asianmiehiltä. Vuonna 1973 Suomen Pankin ensisijaisen katteen ylittävää setelinanto-oikeutta laajennettiin tilapäisesti 1 500 miljoonaan

perusarvosta oli päättänyt valtioneuvosto. Perusarvolla tarkoitettiin sitä arvoa joka kansainvälisillä valuuttamarkkinoilla oli lähtökohtana ulkomaisten valuuttojen myynti- ja ostokurssien noteeraamiselle. Sen perustana oli Yhdysvaltain dollarin rajaton ja kiinteähintainen vaihdettavuus kultaan. Kuten historiakatsauksessa kerrottiin, tätä vaihdettavuutta häiritsi kuitenkin merkittävästi entistä voimakkaammat häiriöt valuuttamarkkinoilla 1960-luvun lopulta lähtien. Elokuun 15. päivä vuonna 1971 Yhdysvaltojen lopetettua dollarin vaihdettavuuden kultaan oli myös Suomen lopetettava markan arvon ylläpitäminen sovituissa vaihteluvälissä. Koska arvot eivät enää olleet sidottuja kultaan, merkitsi se myös sitä että markan perusarvolla ei ollut enää merkitystä valuuttakurssien määrääjänä. Joulukuussa 1971 tilalle otettiin ns. keskuskurssijärjestelmä, jonka arvo ilmaistiin joko kullan, erityisen nosto-oikeuden tai jonkin Kansainvälisen valuuttarahaston jäsenmaan valuutan suhteen. Suomen Pankin johtokunta määräsi edelleen lain mukaan markan keskuskurssin dollariin nähden keskusteltuaan ensin asiasta eduskunnan pankkivaltuusmiesten sekä hallituksen kanssa. (Säädöskokoelma 759/1977 HE 52, 1-2).

Vuonna 1977 kansainvälisten valuuttamarkkinoiden nähtiin olevan erittäin poikkeukselliset ja epävakaat. Hallitus esitti markan ulkoista arvoa sidottavaksi valuuttaindeksiin, jossa otettiin huomioon Suomen ulkomaankaupan kannalta tärkeiden valuuttojen keskimääräiset muutokset. Valuuttaindeksin laskentaperusteet sekä vaihteluväli asetettiin Suomen Pankin esitettäväksi ja valtioneuvoston vahvistettavaksi. Suomen Pankin tehtävä oli lisäksi huolehtia valuuttaindeksiluvun pysymisestä määrättyssä vaihteluvälissä. 1970-luvun loppupuoliskolla hallitus näki liukuvat valuuttakurssijärjestelmät kansainvälisesti vakiintuneiksi, mutta kansainväliset valuuttamarkkinat edelleen epävakaisiksi. Suomen valuuttavarannon koon huomioiden maksutaseongelmien koettiin olevan ajoittain huomattavat, mutta tasoittuvan ajan kuluessa. Myös ulkomaisen pääoman tarve nähtiin huomattavaksi valtiontaloudellisista syistä, mutta maksuvalmiuden turvaamiseksi sekä kansainvälisten valuuttamarkkinoiden häiriöiltä suojautumiseksi valuuttasäännöstely koettiin edelleen tarpeelliseksi. Hallitus esittikin vuonna 1980 valuuttalain voimassaoloaika muutettavaksi kahdesta viiteen vuoteen. Hallitus näki Suomen maksutasevajauksen syvenevän entisestään ja pääoman tuonnin tarpeen ulkomailta pysyvän suurena. Koska näköpiirissä ei kuitenkaan ollut aikaa jossa valuutan säännöstelyvaltuuksista olisi voitu luopua, hallitus katsoi että lakia oli

---

markkaan ja jota määräaikaisesti voitiin korottaa 1800 miljoonaan markkaan. Vuonna 1976 katsottiin, että kansantalouden olennaisen kasvun vuoksi olisi ollut perusteltu myös suurempi ylitysoikeus, kuin mitä vuonna 1973 oli säädetty, mutta inflaatio-odotusten voimistumisen välttämiseksi siihen asti voimassa olleet ylitysoikeudet säädettiin pysyviksi. SDP:n Sakari Knuutila kritisoi lakiesitystä käsiteltävän ”rutiiniseikkana”. (Säädöskokoelma 1014/1976 HE 127, 1-2; Eduskunta. 1014/1976, Sakari Knuutila 2640–2641 vp.)

jatettava viidellä vuodella eteenpäin. (Säädöskokoelma 759/1977 HE 52, 2; Säädöskokoelma 1031/1978 HE 236, 1-2; Säädöskokoelma 1018/1980 HE 196, 1.)

5.2 Pääomamarkkinoiden asteittainen vapauttaminen

”Poliittinen pohjavirtaus tässä maassa ei kulje kohden sosialisointia tai sosialismia vaan niistä pois päin.” (Säädöskokoelma 954/1985, Tuure Junnila 3675vp).

Suomen pääomamarkkinoita ryhdyttiin avaamaan asteittain 1980-luvun kuluessa. Pääomamarkkinoiden sääntelyn merkittävimpiä lakeja oli valuuttalaki. Vielä 1970-luvulla valuuttasäännöstely nähtiin poikkeuksetta tarpeelliseksi kansantalouden tasapainon turvaamisessa. Eduskunnassa valuuttasäännöstelyn koettiin olevan niin itsestään selvä, että siitä heräsi hyvin vähän keskustelua. Myös kansainvälistymistä koskevat lait jäivät melko vähälle huomiolle vielä 1970-luvulla. Esimerkiksi SDP:n Jouko Skinnari kiinnitti huomiota rahapoliittisen keskustelun niukkuuteen eduskunnassa. Rahalain muuttamisesta käydyssä keskustelussa hän kritisoi Suomen talouspolitiikkaa liiasta keskuspankkivetoisuudesta. Tämän seurauksena esimerkiksi eduskunnan pankkivaliokunnasta oli hänen mukaansa tullut Suomen Pankin ”haarakonttori”:

”Kun valtiopäiväjärjestyksen mukaan pankkivaliokunnan tulee valvoa Suomen Pankin ja pankkivaltuusmiesten toimintaa, uskoisi asioiden olevan toisin päin. Vika ei tietenkään ole yksin Suomen Pankin, vaan eduskunnan ja sen pankkivaliokunnan joka liian usein pintapuolisella käsittelyllä hyväksyy niin Suomen Pankin kertomukset kuin hallituksen esityksetkin.” (Säädöskokoelma 959/1983, Jouko Skinnari 2019vp).

Skinnarin mukaan syy valtiopäiväjärjestyksen mukaisten roolien sekaisin menoon oli niin eduskunnassa kuin Suomen Pankissa. (Säädöskokoelma 959/1983, Jouko Skinnari 2019–2020vp.) Peilattaessa Skinnarin kommenttia esimerkiksi 1970-luvun valuuttasäännöstelyyn liittyvistä laeista käytyihin keskusteluihin kommentti ei sinänsä ole yllättävä. Kirjallisuudessa lisäksi itsenäisten keskuspankkien nähdään harjoittavan selkeämmin konservatiivista ja tiukkaa rahapolitiikka, kun taas riippuvaisten keskuspankkien oletetaan mukautuvan useammin hallitusten toimintasuunnitelmiin. Esimerkiksi Goodmanin (1991, 331) mukaan Suomella oli juuri itsenäinen keskuspankki.¹⁵ Tämä herätti eduskunnassa etenkin SKDL:n toimesta runsaasti keskustelua mm.

¹⁵ Keskuspankkien ja poliitikoiden välinen yhteys on myös kirjallisuudessa keskustelua herättänyt aihe. Kuten luvussa 3 havaittiin, keskuspankkiirien nähdään usein kiinnostavan poliitikoita enemmän huomiota inflaatioon, kun taas poliitikoiden nähdään olevan tietämättömiä inflaation aiheuttamista riskeistä. Yleisesti keskuspankin itsenäisyyden on nähty vähentävän demokratiaa talouspoliittisessa päätöksenteossa ja niiden toteuttama alhaisen inflaation

1990-luvun alussa markan kelluttamisen yhteydessä. Keskuspankin itsenäisyydestä käytyä keskustelua sivutaan keskusteluun luvun viimeisessä alaluvussa.

Vaikka Skinnari syytti eduskuntaa liiallisen rahapoliittisen päätöksentekovallan delegoimisesta Suomen Pankille, hänen puheenvuorostaan nousi esiin myös monetaristiselle taloustieteelle tyypillisiä piirteitä. Hän syytti hallitusta mm. siitä, että eduskunnalle tuotiin liian vähän tietoa lakimuutosten taloudellisista vaikutuksista. Hänen mukaansa oli otettava huomioon, että perusasioiden ollessa epäselvät seurasi epävarmuutta mm. valuuttamarkkinoilla:

”Yleisen edun mukaista olisi, että näitä asioita hoidettaisiin selkeällä tavalla, joka jättäisi mahdollisimman vähän sijaa epämääräisille huhuille.” (Säädöskokoelma 959/1983, Jouko Skinnari 2019vp).

Skinnarin puheenvuorossa korostuu mm. monetarismille tyypillinen ominaisuus, jossa epävarmuutta pyritään minimoimaan, jotta lopputulokset markkinoilla olisivat toivotunlaisia. Monetaristisessa taloustieteessä etenkin hintavakauden nähdään tehostavan markkinoiden toimintaa. Näin joudutaan osallistumaan mahdollisimman vähän niin sanottuun ei-toivottuun ”vedonlyöntiin”. Skinnari kritisoi Suomen Pankkia myös sen asettamien salassapitopykälien toimimisesta esteenä esimerkiksi rahalaista käytävälle keskustelulle syyttäen samalla Suomen Pankkia ”mystiikan harjoittamisesta”. (Säädöskokoelma 959/1983, Jouko Skinnari 2019–2020vp.)

Yleisesti rahoitusmarkkinoille kytkeytyneet keskuspankit yhdistetään monetaristiseen sekä uusliberalistiseen talouspolitiikkaan ja talouspolitiikkaa läntisissä teollisuusmaissa on nähty harjoitettavan 1980-luvulta lähtien keskuspankkivetoisesti monetaristisin opein. Skinnarin kritiikki kohdistui kuitenkin pääasiassa eduskunnan ja pankkivaliokunnan kiinnostuksen puutteeseen ja huolimattomuuteen talouspoliittisessa päätöksenteossa. Tämän luvun päähuomio ei kuitenkaan ole hallituksen tai Suomen Pankin tarinan kerronnallisessa roolissa¹⁶ Suomen talouden rakenteellisessa uudistuksessa, vaan SKDL:n, SDP:n ja Kokoomuksen suhtautumisessa pääomamarkkinoiden vapauttamiseen ja niiden avoimuuden asteittaiseen lisäämiseen, arvopaperimarkkinoihin sekä taloudelliseen kilpailuun. Nämä tekijät olivat diskursseja siinä muutoskokonaisuudessa, jolla

---

rahapolitiikka yhdistetään usein konservatiiviseen taloudenhoitoon. Näin he eivät ole yhtä alttiita asettamaan alhaista inflaatiota talouspoliittisena tavoitteena esimerkiksi työllisyyden tai taloudellisen kasvun edelle.

¹⁶ Yhteiskunnan suurten kertomusten kertojina voidaan pitää esimerkiksi eduskunnan täysistuntoja tai lakitekstejä. Suurilla kertomuksilla tarkoitetaan suurta viitekehystä, jonka sisällä myös pienet mikrokertomukset ovat olennaisia. Tällaisia voivat olla esimerkiksi laajalle levinneet kertomukset, jotka selittävät yhteiskunnan suuria linjoja. (Auvinen ym. 2011, 293, 295.)

Suomen kansantaloutta valmistettiin ja modernisoitiin lisääntyneen talouden avoimuuden myötä kasvavaan globaaliin kilpailuun.

5.2.1 Rahoitus- ja yrityssektorin kansainvälistyminen

”On vaikea uskoa, että ulkomainen pääoma kantaisi vastuuta pienen Suomen eduista.” (Säädöskokoelma 350/1987, Anna-Liisa Jokinen 5726vp.)

Merkittävä osa pääomamarkkinoiden muutosta oli pankki- ja yrityssektorin kansainvälistyminen. Pankkisektorin ulkomaalaisuusaste oli vielä 1970-luvulla pieni. 1970-luvun lopussa hallitus halusi rajoittaa ulkomaalaisten pankkien läsnäoloa tuomalla eduskuntaan lakiesityksen, jossa suomalaisten pankkien toimintaa ulkomailla, ja ulkomaalaisten pankkien toimintaa Suomessa, haluttiin saattaa lainsäädännön ja valvonnan piiriin. Kansainvälisesti säännökset koskivat yleisesti ulkomaalaisten luotto- ja rahoituslaitosten omistusoikeuksia kotimaassa eikä päinvastoin. Suomessa Kalevi Sorsan hallitus kuitenkin esitti, että myös suomalaiset pankit saisivat valtiovarainministeriön ja Suomen Pankin luvalla omistaa rajoitetusti ulkomaalaisten luotto- ja rahalaitosten osakkeita. Lisäksi suomalaisille pankeille myönnettiin lupa pankkien sivukonttorien ja edustustojen perustamiseen ulkomaille. Ulkomailla toimiminen oli esityksen mukaan sallittu ainoastaan liike-, posti- ja kiinnitysluottopankeille. Ulkomaalaisten luottolaitosten sallittiin lisäksi perustaa Suomeen edustustoja ja omistaa rajoitetusti suomalaisten liike- ja kiinnitysluottopankkien sekä luotto-osakeyhtiöiden osakkeita. Ulkomaalaisten pankkien sivukonttoreiden perustamista Suomeen lakiesitys ei kuitenkaan sallinut. Suomalaisten pankkien läsnäolon ulkomailla koettiin ennen kaikkea parantavan ulkomaisen pääoman tuontia Suomeen sekä osallistumalla kansainväliseen pankkitoimintaan kykenevän kasvattamaan ulkomaanmaksuliikettä ja omia tulojaan. Hallitus näki lisäksi pankin ulkomaalaisuusasteen kasvun kiristävän kilpailua pankkisektorilla sekä parantavan Suomen teollisuuden ja ulkomaankaupan kehitysmahdollisuuksia. (Säädöskokoelma 678–686/1978 HE 32, 1-3.)

Vaikka hallitus tunnusti pankkisektorin kansainvälistymisen mukanaan tuomat edut, se näki omistusoikeuksien rajoittamisen tarpeelliseksi. Ulkomaalaisten luottolaitosten liian suuren läsnäolon Suomen rahoitussektorissa koettiin suomalaisyritysten liiallisen velkaantumisasteen vuoksi lisäävän liiaksi ulkomaisen pääoman valtaa Suomessa. Lisäksi rajoittamattoman ulkomaalaisten pankkien läsnäolon koettiin heikentävän suomalaisten pankkien toimintaedellytyksiä sekä rahapoliittisten toimenpiteiden toimivuutta. Pankkien toimintojen ulkomailla nähtiin tuovan kansainvälisiä riskejä valuuttakurssimuutosten ja kansainvälisten muuttuvien suhdanteiden aikaansaamana. Näin ollen hallitus halusi rajata ulkomaalaisten

luottolaitosten omistusoikeuden suomalaisten pankkien ja luotto-osakeyhtiöiden osakepääomasta 20 prosenttiin. Tähän vaadittiin lisäksi valtiovarainministeriön hyväksyntä. Valtioneuvoston luvalla omistusoikeutta oli mahdollista laajentaa, mikäli kysymys oli uuden luottolaitoksen perustamisesta tai poikkeuksellisesta syystä. Sen sijaan suomalaisten pankkien omistusoikeudet ulkomaalaisista luotto- ja rahoituslaitoksista rajattiin esityksessä 15 prosenttiin pankkien omasta pääomasta. Tätä omistusoikeutta oli mahdollista laajentaa poikkeuksellisella syyllä 20 prosenttiin ulkomaalaisesta luotto- tai rahoituslaitoksesta. Yhteensä pankit saivat omistaa 35 prosenttia ulkomaisia ja kotimaisia pankkeja pankin omaan pääomaan nähden. (Säädöskokoelma 678–686/1978 HE 32, 3-4.)

Edellä kuvattuja rajoituksia kevennettiin vuonna 1984. Hallitus esitti, että ulkomaalainen oli oikeutettu omistamaan liikepankin, kiinnitysluottopankin tai luotto-osakeyhtiön osakkeita ilman valtiovarainministeriön lupaa enintään 20 prosenttia pankin osakepääomasta. Osakkeiden oli lisäksi oltava varustettu ulkomaalaisomistuksen mahdollistavalla merkinnällä. Näiden toimien avulla hallitus halusi edistää pankkien osakkeilla käytävää kansainvälistä kauppaa sekä mahdollistaa pankkien ulkomaisia osakeantaja. Valtioneuvostolle jätettiin edelleen oikeus muiden säännösten estämättä antaa ulkomaiselle luottolaitokselle luvan omistaa liikepankin, kiinnitysluottopankin tai luotto-osakeyhtiön osakkeita. Lakia ehdotettiin soveltuvin osin kattamaan myös ulkomaalaisten oikeutta omistaa ja hallita kiinteää omaisuutta sekä osakkeita. (Säädöskokoelma 288/1985 HE 228 1984, 1.)

Lakimuutos herätti etenkin SKDL:n edustajissa vastustusta. Esko-Juhani Tennilän mukaan Suomea oltiin kytkemässä läntisten hyödykemarkkinoiden lisäksi nyt myös läntisiin pääomamarkkinoihin. Tämän seurauksena suomalaisen työn kasaama eli pääomaa siirtyisi ulkomaille entistä enemmän. Näin se ei hänen mukaansa hyödyttänyt Suomea, vaan tuotti investointeja ja työpaikkoja ulkomaille. Hänen mukaansa vapaiden kansainvälisten pääomien liikkeen seurauksena kaventui myös kansallinen päätöksentekovalta pääomien liikkeessä sinne missä ne tuottaisivat eniten. Tämän mm. Ranskan sosialistihallinto sekä Francois Mitterrand olivat kokeneet yrittäessään harjoittaa ”edes hieman vasemmistolaista politiikkaa”. Epäonnistuttuaan he olivat Tennilän mukaan ryhtyneet ”harjoittamaan reaganilaisempaa politiikkaa kuin Reagan itse”. SKDL:n puheenvuoroissa nostettiin esiin myös se, että kysymyksessä oli vain askel kohti ulkomaalaisomistajuuden lisäämistä, mikä merkitsisi vielä suuremman päätäntävällän siirtämistä ulkomaalaisten käsiin. Näin heikkenisi myös valtiovallan mahdollisuus vaikuttaa yritysten päätöksiin. Päätäntävällän siirtyminen ylikansallisille yrityksille teki heidän mukaansa myös

rationalisointitoimien tekemisen entistä helpommaksi. Ennen kaikkea lakiesitys merkitsi heidän mukaansa lujempaa sitoutumista läntiseen kapitalistiseen integraatioon. He myös pelkäsivät, että investointien siirtyminen ulkomaille näkyisi työttömyyden lisääntymisenä Suomessa. Sten Söderström (SKDL) näki ongelmaksi myös Suomen pankkien pienen koon, jolloin Suomi ei kansainvälisessä pankkitoiminnassa saisi ääntään kuuluviin. Hän varoitti myös keinottelun sekä harmaan rahan lisääntymisestä lain seurauksena. (Säädöskokoelma 288/1985, Esko-Juhani Tennilä 1984 3229vp; Säädöskokoelma 288/1985, Mikko Kuoppa 1984 3230vp; Säädöskokoelma 288/1985, Sten Söderström 420vp.)

SDP:n kansanedustajien puheenvuoroissa sen sijaan nousi esiin, että lakiuudistuksen myötä alle 20 prosentin ulkomaalaisomistuksessa ei voinut tietää keitä ulkomaalaiset omistajat olivat, koska omistukseen ei enää tarvittaisi valtiovarainministeriön lupaa. Jouko Skinnari kysyikin, kuinka hyvin Suomen Pankki todella hallitsi ulkomaisen pääoman tulon Suomeen sekä kotimaisen pääoman menon ulkomaille. Hän pelkäsi myös yritysten voittojen siirtyvän ulkomaille ja laman aiheuttavan pääomien ulosvirtauksen ulkomaille, jolloin sijoittajat joutuisivat kärsimään. Hänen mukaansa niin poliittisen kuin ammatillisen työväenliikkeen olikin tehostettava valppauttaan sekä toimenpiteitään suomalaisen henkilöstön aseman sekä työn tulosten turvaamiseksi kotimaassa. Lakiesitys ei sinänsä Skinnarin mukaan ollut merkittävä, mutta muiden asiakokonaisuuksien kanssa se muodosti kokonaisuuden, jonka myötä oli hänen mukaansa toivottavaa, että valtio olisi tehnyt käynnissä olevasta pankkien ja yritysten kansainvälistymisestä kokonaisselvityksen. Tässä oli hänen mukaansa nostettava esiin ne hyödyt ja haitat joita kansainvälistymisellä oli pienen valtion näkökulmasta. (Säädöskokoelma 288/1985, Jouko Skinnari 411–413vp.)

SKDL:n edustajat puolestaan ihmettelivät miksi SDP kuitenkin äänesti näiden lakiesitysten puolesta, vaikka Jouko Skinnari puhuikin niiden mahdollisesti mukanaan tuomista haitoista. Irmeli Turpeisen mukaan SDP puolustikin lakiesityksiä, ”joiden seurauksena eläisimme kohta uudenlaisessa feodalismissa, jossa kartanon herra on kansainvälinen pääoma”. Skinnari puolustautui sanomalla, että ulkomaalaisten pankkien Suomeen tulo oli jo aikaisemmin ratkaistu. Hänen mukaansa koko asiaan liittyvä kokonaisuus toi mukanaan sekä hyviä että huonoja puolia, jotka on syytä selvittää. Tämä yksittäinen esitys ei kuitenkaan tuonut mukanaan niin paljon haittoja, että se olisi pitänyt hylätä. (Säädöskokoelma 288/1985, Irmeli Turpeinen 423vp; Säädöskokoelma 288/1985, Jouko Skinnari 423vp.) Sen sijaan Kokoomuksen kansanedustajat eivät oppositiossa olleena puolueena tässä vaiheessa ottaneet osaa kansainvälistymisestä käytyyn keskusteluun. Mielenkiintoista on myös havaita, että vaikka ulkomaalaisten pankkien läsnäolo ja

ulkomaalainen pääoma nähtiin tarpeelliseksi Suomessa, perusteltiin lakiesitystä myös sillä että suomalaiset pankit pääsisivät paremmin laajentamaan omistusoikeuttaan ulkomaalaisista pankeista.

Ulkomaalaisten oikeutta omistaa ja hallita kiinteää omaisuutta Suomessa laajennettiin vuonna 1986. Siihen asti ulkomaalaiset saattoivat ilman erillistä lupaa omistaa enintään viidesosan suomalaisten osakeyhtiöiden osakkeista. Osakkeet oli jaettu niin sanottuihin vapaisiin osakkeisiin, joita voitiin luovuttaa ulkomaalaisille, sekä sidottuihin osakkeisiin joilla tätä luovutusoikeutta ei ollut. Esityksessä ulkomaalaisten omistusoikeutta, eli vapaiden osakkeiden osuutta, esitettiin nostettavaksi kahteen viidesosaan. Tämä edellytti kuitenkin valtioneuvoston luvan. Ulkomaalaisten osakkeenomistajien päätäntävalta ei lain mukaan kuitenkaan laajentunut vaikka heidän omistusoikeutensa yhtiössä lisääntyi. Pankkeihin ja vakuutusyhtiöihin sovellettiin erillistä niille säädettyä lakia. Hallitus koki siihen asti voimassa olleen lainsäädännön vanhentuneen ja halusi lakia muuttamalla parantaa suomalaisten yritysten mahdollisuuksia pysyä kilpailukykyisinä kansainvälisillä markkinoilla sekä hyödyntää kansainvälisiä pääomamarkkinoita. Tämän se näki valvotuissa oloissa yleisen edun mukaiseksi, sillä suomalaisten yritysten ongelmaksi oli noussut omien pääomien vähäisyys ja rahoituksen perustuminen velanottoon. Hallitus näki oman pääoman lisäävän yritysten riskinsietokykyä sekä oman pääoman kustannukset velkarahoitusta halvemmaksi. Lakiehdotuksella katsottiin voitavan parantaa suomalaisten yritysten mahdollisuutta laajentaa osakkeiden omistusta ulkomaalaisiin yhtiöihin. Ulkomailta toteutettavasta osakeannista se näki olevan etua luottamuksen herättämisessä yhtiötä kohtaan sekä sen vähentävän kotimaasta tarvittavan rahoituksen määrää. Lain myötä haluttiin lisäksi nostaa suomalaisten yritysten kilpailumahdollisuudet samalle tasolle muiden pohjoismaiden kanssa. (Säädöskokoelma 350/1987 Säädöskokoelma 350/1987HE 73 1986, 1-6.)

Hallitus koki ehdotuksen vaikuttavan pääasiassa ulkomailta Suomeen tehtävien portfolioinvestointien, eli investointien jossa alle 10 prosenttia osakekannasta siirtyy ostajan omistukseen, määrään. Näiden sijoitusten kasvun määrän katsottiin riippuvan siitä, missä määrin valtioneuvosto antaisi lupia yhtiöjärjestyksien muutoksiin sekä siihen kuinka Suomen pankki suhtautuisi ulkomaalaisen pääoman hankintaan valuuttalainsäädäntöä tulkitessaan. Ehdotus ei vaikuttanut Suomesta ulkomaille suuntautuviin portfolioinvestointeihin. Sen mahdollisena haittana pidettiin mahdollista ulkomaalaisten välillisen vaikutusvallan lisääntymistä Suomen talouselämässä. Näin kansallisten intressien huomioon ottaminen suomalaisten yritysten päätöksen teossa saattaisi vähentyä. Lisäksi sen nähtiin voivan lisätä haitallisia vaikeasti hallittavia

spekulatiivisia valuuttaliikkeitä sekä sitoa Suomen arvopaperimarkkinoita tiiviimmin kansainvälisiin suhdanteisiin. (Säädöskokoelma 350/1987 HE 73 1986, 9-11.)

Kuten aiemmatkin rahoitussektorin kansainvälistymistä koskevat lakiesitykset myös tämä hallituksen esitys herätti vastustusta SKDL:n eduskuntaryhmässä. Lain voimaan astumisen myötä he näkivät Suomen riippumattomuuden kaventuvan. Edustaja Astalan mukaan oli käsittämätöntä kuinka sosialidemokraatit saattoivat olla edistämässä tämän kaltaista itsenäisyyden murentumista. Porvaripuolueet eivät häntä hämmästyttäneet, sillä heille hänen mukaansa ”suomalaisuuden puolustaminen ei ollut tavoite tai yhteiskunnallista kehitystä johtava arvo”. Hän kysyikin oliko pääministeri Sorsa tullut ylikävellyksi konsensuksen hallituksessa. Hänen mukaansa kansanedustajat sallivat Suomen ajelehtia kohti suurempaa riippuvuutta ulkomaisista yrityksistä pääomamarkkinoita ”lännennettäessä” ja ulkomaalaisten pankkien sallittaessa tulla Suomeen. Käsittelyssä ollut asiakokonaisuus nähtiin tavattoman tärkeäksi sekä kauaskantoiseksi ja siihen liittyvien lakien säätämisen jälkeen juna enää vaikeasti pysäytettäväksi. SKDL esittikin lakia hylättäväksi ja toivoi lain hyväksytyksi tullessa hallituksen seuraavan talouselämän kansainvälistymisen yhteiskunnallisia kokonaisvaikutuksia ja antavan selonteon eduskunnalle. (Säädöskokoelma 350/1987, Heli Astala 5724–5725vp.)

Ulkomaalaisomistuksesta käydyssä eduskuntadiskurssisissa nousi kansandemokraattien puheenvuoroissa esiin myös näkemys talouden kehittymisestä kohti edellisistä luvuista tuttua uusliberalistista suuntaa. Edustaja Vappu Säilynoja puki uusliberalistisen politiikan teon sanoiksi kutsumalla Kalevi Sorsan sosialidemokraattivetoisen hallituksen harjoittamaa politiikkaa uusoikeistolaiseksi, jolla heikennettiin yhteiskunnan kykyä puuttua talouselämän toimintaan sekä yhteiskunnan kykyä hoitaa taloudellisten ongelmien yhteiskunnallisia seurauksia:

”Kysymyksessä on selvästi uusoikeistolainen politiikka, jolla romutetaan yhteiskunnan mahdollisuuksia vaikuttaa talouselämän toimintaan. Tuloksena on se, että taloudellisten ongelmien yhteiskunnallisia ja inhimillisiä seurauksia voidaan hoitaa yhä vähemmän ja huonommin.” (Säädöskokoelma 350/1987, Vappu Säilynoja 5904vp.)

Säilynojan puheenvuorosta havaitaan uusliberalistiselle politiikan teolle tyypillinen piirre, jolla kevennetään valtion roolia yhteiskunnassa sekä vähennetään valtion mahdollisuutta puuttua talouselämän toimintaan. Tästä seuraa mm. Harveyn (2007) mukaan sosiaalista eriarvoisuutta sekä sosiaalipolitiikan roolin heikentymistä ja vaikeutuminen samalla kun yritysten etuja edistetään ja

yhteiskunta yritysmäistyy. SKDL:n Kati Peltola muistuttikin, että yrityksen etu ei ollut sama kuin Suomen kansan etu eikä edes Suomen kansantalouden etu. Hänen mukaansa Suomen hallituksen ja eduskunnan tehtävä oli huolehtia Suomen kansan eduista ja kansantalouden menestyksestä eikä joidenkin yritysten edusta. Tämä laki voitiin Peltolan mukaan nähdä esimerkkinä hallituksen virheellisestä talouspolitiikan hoidosta. Sosialidemokraattien puheenvuorossa sen sijaan mainittiin, että myös kansainvälisen talouselämän ovet oli pidettävä auki. He kuitenkin kokivat, että valtion kuului tietää, ainakin jonkin verran, minkälaista liikettä näissä ovissa kävi. Edustaja Rajamäki painotti lisäksi, että sosialidemokraatit olivat saaneet aikaan rekisteröintivaatimuksen ulkomaiselle pääomalle suomalaisessa osakeyhtiössä sekä lausuman siitä, että hallituksen on annettava kansainvälisen pääoman vaikutuksista selvitys eduskunnalle. (Säädöskokoelma 350/1987, Vappu Säilynoja 5904vp; Säädöskokoelma 350/1987, Kari Peltola 5904vp; Säädöskokoelma 350/1987, Kari Rajamäki 5906vp.)

Käsiteltäessä puolueiden suhtautumista kansainvälistymisen kokonaisvaikutuksiin, on keskeistä nostaa esiin myös puolueiden suhtautumista kansallisiin rahoitusmarkkinoihin. Vielä ennen 1980-lukua Suomessa voidaan nähdä olleen pienet ja epälikvidit rahoitusmarkkinat ja yritysten rahoitus perustui suurimmaksi osaksi pankkien luotonantoon. Tuloksena oli pankkikeskeinen rahoitusjärjestelmä, jossa myös suuret yritykset pitivät pankkeja niin lyhyen kuin pitkän aikavälin rahoituslähteinään (Vihriälä 1997, 30–31). Samana vuonna kun ulkomaalaisten omistusoikeutta suomalaisista rahoituslaitoksista esitettiin laajennettavaksi kahteen viidesosaan, hallitus esitti muutettavaksi myös sijoitusrahastolakia. Se katsoi Suomen säästämisasteen olevan suhteellisen korkea, mutta kotitalouksien säästämisasteen verrattain alhainen sijoituskohteiden keskittyessä lähinnä pankkitalletuksiin, sijoitusasuntoihin, joukkovelkakirjoihin sekä obligaatioihin. Liian suuren vieraan pääoman osuuden koettiin aiheuttavan yrityksille kielteisiä vaikutuksia, kuten korkeita pääoman kustannuksia, jotka vaikuttivat kilpailukykyyn, kannattavuuteen sekä työllisyyteen kielteisesti. Arvopaperimarkkinoiden kehittymättömyys nähtiinkin riskipääoman vähyyden osittaiseksi syyksi. Sijoitusrahastojen kautta tapahtuvalle säästämislle nähtiin näin sekä tarve että edellytys. (Säädöskokoelma 480–486/1987 HE 238 1986, 1, 4.)

Sijoitusrahastoja koskevan lainsäädännön uudistamisesta käydyn keskustelun yhteydessä eduskunnassa nousi esiin pankkien lisääntynyt vaikutusvalta. Tähän kiinnittivät huomiota etenkin SKDL:n kansanedustajat. Sten Söderström korosti, että missään muussa maassa kuin Suomessa ei ole kahta niin vaikutusvaltaista pankkia, joiden johtajat päättävät summasta joka on puolitoistakertainen valtion budjettiin verrattuna. Hän sanoikin näillä kahdella pankilla sekä niiden

johtajilla olevan rutkasti enemmän valtaa kuin 200 kansanedustajalla. Kokoomuksen Junnila sen sijaan sanoi Söderströmin tuijottavan liian sokeasti pelkkiin liikepankkeihin sekä niiden valtaan ja hänen unohtavan elinvoimaiset ja vahvat osuus- ja säästöpankit¹⁷. Hänen mukaansa niillä oli pankkijärjestelmässämme niin suuri osuus, että liikepankkien tavattoman vallan korostaminen osoittaa kuinka hutera tietämys edustaja Söderströmillä pankkilaitoksistamme oli. Hän muistutti myös Suomessa toimivasta Postipankista, joka oli kokonaan valtion omistuksessa. (Säädöskokoelma 480–486/1987, Sten Söderström 5668vp; Säädöskokoelma 480–486/1987, Tuure Junnila 5668vp.)

Edustaja Bärlundin (SDP) mukaan sijoitusrahastoja koskeva lakiesitys oli poliittisesti vaikea, koska etenkin SDP oli suhtautunut siihen varauksellisesti. Sosialidemokraatit katsoivat voitavansa vähentää liikepankkien liiallista valtaa yrityselämässä hyväksymällä esityksen, joka saattoi pitää sisällään myös epäilyttäviä piirteitä. Hänen mukaansa oli syntynyt eräänlainen pääomakonsensus sosialidemokraattisten ja porvarillisten näkökohtien kesken. Bärlund näki että tähän asti liikepankkien asema osakesäästämisessä sekä varojen ohjaamisessa yritysten osakkeisiin oli keskeinen. Hänen mukaansa hallituksen esityksen mukainen pankkien omistusoikeuden rajoittaminen kymmeneen prosenttiin teollisuusyritysten osakkeista saattaisi kuitenkin johtaa liikepankkien sanavallan kasvamiseen teollisuusyrityksissä. Näin siksi että sijoitusrahastoyhtiöiden päästyä kunnolla liikkeelle syntyisi tilanteita, joissa liikepankit nykyistä pienemmällä osakkeenomistuksella voisivat laajentaa vaikutusvaltaansa kiinnostaviksi kokemiensa yritysten hallinnossa. Tällöin sosialidemokraattien tavoite pankkien vaikutusvallan rajoittamisesta yrityselämässä jäisi saavuttamatta. Hän pelkäsi välittömän yhteyden säästäjän ja säästökohteen välillä katkeavan ja tämän lisäävän kasinotalouden piirteitä elinkeinoelämässä houkutus suurvoittojen tekemiseen kasvaessa. Hän ei kuitenkaan halunnut ”taistella tuulimyllyjä vastaan” eikä uskonut kasinotalouden piirteitä voitavan poistaa kokonaan kapitalismiin perustuvassa yhteiskunnassa, mutta kyseenalaisti siihen hullunmyllyyn menemisen, jonka negatiiviset vaikutukset maailmalla oli pystytty huomaamaan. (Säädöskokoelma 480–486/1987, Kaj Bärlund 5669–5670vp.)

---

¹⁷ 1980-luvun puolessa välissä suomalaiset pankit jakautuivat liikepankkeihin, osuuspankkeihin, säästöpankkeihin sekä Postipankkiin. Pankeilla ei ollut joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta suuria eroja. Liikepankit tarjosivat suuremman määrän palveluita kuin säästö- ja osuuspankit. Suurimmaksi osaksi esimerkiksi säästö ja osuuspankit eivät saaneet harjoittaa ulkomaanvaluuttakauppaa omiin nimiinsä. Niillä ei myöskään ollut merkittäviä lainanotto mahdollisuuksia Suomen Pankissa, ja niiden talletustodisteita ei hyväksytty keskuspankin rahamarkkinaoperaatioissa. Pääasiassa ne joutuivat kilpailemaan konttoriverkon kattavuudella. (Vihriälä 1997, 30–31.)

Bärlundin mukaan ei ollut kansanvallan, oikeudenmukaisuuden eikä kansantalouden etujen mukaista, mikäli talous joutui täyteen riippuvaisuuteen, siitä minkälaisia päätöksiä tehdään suppeiden pääomapiirien toimesta. SKDL:stä eronneen Demokraattisen vaihtoehdon kansanedustaja Rosnell ihmetteli pääministeri Sorsan myötämielistä suhtautumista sijoitusrahastoyhtiölakiin. Hänen mukaansa lakiesitystä ei voinut kutsua kompromissiksi, koska se oli täydellinen periksi antaminen kapitalistiselle kehitykselle. SKDL:n puheenvuoroissa sijoitusrahastot yhdistettiin usein keinotteluun. Anna-Liisa Jokinen näki, että lainsäädäntöä uudistettaessa oltaisiin pian tilanteessa, jossa rikkaiden rohuuamista rahapelein köyhiltä oli enää vaikea jarruttaa. Kokoomuksen puolelta sen sijaan kritisoitiin edellä käytyä diskurssia siitä, että siinä ei ollut kiinnitetty huomiota lakiesityksen tärkeimpään vaikutukseen eli elinkeinoelämän rahoitustilanteeseen. Ilkka Kanervan mukaan käsittelyssä oleva laki olisi tullut käsitellä pankkilainsäädännön uudistuksen yhteydessä eikä näinä askeleina, joita nyt oltiin ottamassa, niiden ”käydessä eri suuntiin yleisen kehityksen kanssa”. Hän ihmettelikin miksi Suomessa pankkien omistusoikeutta nyt oltiin pudottamassa 20 prosentista kymmeneen prosenttiin, vaikka samanaikaisesti ulkomaalaisten pankkien omistusoikeutta oltiin lisäämässä 20 prosentista 40 prosenttiin. Kokoomuksen edustajat syyttivät vasemmistoa myös pankkien vallan ylidramatisoimisesta. Heidän mukaansa pankeilla kyllä oli tiettyä valtaa yhteiskunnassa, mutta se ei perustunut diskurssissa esiintyneeseen osakeomistukseen, vaan pankkien asemaan luotonantajana. (Säädöskokoelma 480–486/1987, Kaj Bärlund 5670vp; Säädöskokoelma 480–486/1987, Irma Rosnell 5670–5671vp; Säädöskokoelma 480–486/1987, Pirkko Turpeinen 5671–5672vp; Säädöskokoelma 480–486/1987, Anna-Liisa Jokinen 5886vp; Säädöskokoelma 480–486/1987, Ilkka Kanerva 5673–5674vp, 5883vp; Säädöskokoelma 480–486/1987, Tuure Junnila 5883vp.)

Käydyssä keskustelussa nousi esiin myös yritysten toimintaperusteet ja se keitä ne palvelivat. Sosialidemokraattien kansanedustaja Rönholmin mukaan yritykset ja niiden omistajat oli ymmärrettävä erillisinä mikä oli huomioitava niiden oikeudenmukaisessa kohtelussa. SKDL:n puheenvuorossa sen sijaan muistutettiin, että yritysten tarkoitus on palvella omistajiaan eikä esimerkiksi työntekijöitään ja uudella lainsäädännöllä autettiin nimenomaan yritysten omistajia eikä niiden työntekijöitä. Rönholmin mukaan sen sijaan yritykset olivat kansantaloudelle ja työntekijöille sekä välttämättömiä että tarpeellisia ja yritystoiminta Suomessa oli toiminut suurimmaksi osaksi nimenomaan kansan hyväksi. Hänen mukaansa ei sen sijaan ollut selvää millä tavalla pörssi kauppa palveli näitä päämääriä. Tästä johtuen nämä kaksi asiaa oli ymmärrettävä erillisinä. (Säädöskokoelma 480–486/1987, Mikko Rönholm 5889vp; Säädöskokoelma 480–

486/1987, Kati Peltola 5889vp.) Lakiesitys sijoitusrahastoista hyväksyttiin selvällä äänenemmistöllä SKDL:n kansanedustajien äänestäessä sitä vastaan. Edellä esitelty diskurssi on tutkimuksen kannalta olennainen sen vuoksi, että siinä voidaan nähdä puolueiden väliset erot suhtautumisessa arvopaperikaupankäyntiin yleensä. Seuraavassa tutustutaan hieman tarkemmin puolueiden suhtautumiseen arvopaperilainsäädäntöön.

5.2.2 Arvopaperilainsäädännön modernisointi

”Minä en kovasti poikkea teidän porvarillisen oppi-isänne Keynesin periaatteista, kun minä sanon, että jos parannetaan pörssitoiminnan edellytyksiä niin keinottelu kasvaa [...] tällainen periaate on taloushistoriasta johdettu eikä kovin marxilainen edes, niin että se häittäisi teidän ajatteluanne” (Säädöskokoelma 495/1989, Esko Seppänen 1989vp.)

Vuonna 1988 Suomessa ruvettiin toteuttamaan arvopaperilainsäädännön modernisointia. Hallitus näki, että kuluttajien ostovoiman kasvaessa myös heidän säästämisinnostuksensa ja kiinnostus arvopapereita kohtaan oli lisääntynyt. Se halusi lainsäädännöllä luoda olosuhteet joilla turvataan markkinoiden toimintaedellytykset niin ensi kuin jälkimarkkinoille. Laista huolimatta ulkomaalaisten oikeudesta harjoittaa elinkeinoa sekä omistaa kiinteää omaisuutta sekä osakkeita rajoitettiin edelleen elinkeinopoliittisista syistä. Heihin sovellettiin jo voimassaolevaa lainsäädäntöä. Ulkomaalaisilla ei ollut esimerkiksi oikeutta omistaa sijoitusrahasto-osuuksia kuten vuonna 1987 voimaan tullessa laissa oli säädetty. Pääoman tuontia ja vientiä sääteli edelleen vuoden 1985 valuuttalaki. Hallituksen mukaan Suomen pääomamarkkinoiden rakenne oli muuttunut 1980-luvun aikana, ja yritykset olivat siirtyneet hakemaan aikaisempaa enemmän yleisörahoitusta sekä lisänneen kansainvälistä varainhankintaa. (Säädöskokoelma 495/1989 HE 157 1988, 1, 9–10, 15, 19–22.)

Arvopaperikaupan kansainvälistyttyä sitä koskeva lainsäädäntö haluttiinkin tuoda kansainväliselle tasolle. Esityksen koettiin helpottavan Suomen asemaa suhteessa Euroopan talousyhteisön yhtedentyviin pääomamarkkinoihin. SKDL:n Esko Seppänen näki arvopaperimarkkinoita koskevan lakiesityksen pääasiassa myönteisenä sen poistaessa arvopaperimarkkinoilla vallinneita villin lännen sääntöjä. Hän kuitenkin tiedusteli oliko valmistellessa noussut esiin SDP:n ja Kokoomuksen välillä eroja suhteessa pien- ja suursijoittajien etuun. Seppänen näki Kokoomuksen ajavan juuri suuren pääoman etua, mistä johtuen SKDL:n oli toimittava piensijoittajien äänitorvena. Ministeri Louekosken mukaan vastakkainasettelua ei ollut havaittavissa ja hallitus oli

saanut valmistella asian ilman poliittisia riitoja. (Säädöskokoelma 495/1989 HE 157 1988, 21–22; Säädöskokoelma 495/1989, Esko Seppänen 2947vp; Säädöskokoelma 495/1989, Matti Louekoski 2947vp.)

Enemmän tunteita eduskunnassa herätti eduskunnan käsiteltäväksi tullut hallituksen esitys laiksi kaupankäynnistä vakioituilla termiineillä sekä optioilla, jolla pyrittiin säätelemään johdannaismarkkinoilla tapahtuvaa kaupankäyntiä. Johdannaismarkkinat muodostuivat sopimuksista, joissa osapuolet sopivat tulevaisuudessa tapahtuvasta luovutuksesta ja niiden hinnoista etukäteen. Optioilla puolestaan viitattiin valintaoikeuteen, jonka saaja voi optionsa perusteella vaatia tai olla vaatimatta vastapuolelta suoritusta. Niiden kohteena saattoi olla mikä tahansa varallisuusarvoinen etuus kuten arvopaperi, laina tai hyödyke. Termiineillä taas viitattiin kauppaan, joissa kaupantekohetkellä sovittavasta hinnasta tehtävä suoristus oli täytettävä tietyinä ajankohtana. Niitä olivat esimerkiksi futuurit ja niiden kohteena oli yleensä hyödyke. Termiinit ja optiot erosivat toisistaan siinä, että termiinit olivat molempia osapuolia velvoittavia optioiden velvoittaessa vain option asettajaa. Yhdysvalloissa johdannaismarkkinat olivat kehittyneet jo 1970-luvulta lähtien ja hallitus näki, että ne olivat kehittymässä nyt myös osaksi Suomen sijoitusmarkkinoita. Niiden avulla koettiin voitavan säädellä sijoitusten riskitasoa sekä kohdentaa riskejä eri sijoittajien riskinottohalukkuuden mukaisesti. Lisäksi niiden nähtiin vakauttavan arvopaperimarkkinoiden hintaheilahtelua sekä lisäävän markkinoiden likviditeettiä. Ilman oikeanlaista valvontaa johdannaismarkkinoilla oletettiin kuitenkin spekulatiivisten piirteiden korostuvan niiden mahdollistaessa mm. huomattavan riskinoton. (Säädöskokoelma 772/1988, HE 53 1988, 1-4.)

Oikeusministeri Matti Louekosken (SDP) mukaan lakiesitys oli osa arvopaperilainsäädäntöä uusivaa lakikokonaisuutta, jonka tarkoituksena oli Suomen siirtyminen arvopaperikaupankin piirissä sivistysmaiden joukkoon. Edustaja Seppänen sen sijaan näki arvopaperisijoittamisesta olevan sivistyksen kaukana ja syytti sosialidemokraatteja kasinotaloustoiminnan edistämisestä ja sen maahantuonnista. Hän näki liikkeelle laskettavan instrumentteja, jotka tulivat käytännössä tyhjistä ja joilla ei sinänsä ollut mitään arvoa. Hänen mukaansa näihin rahoitusinstrumentteihin ei myöskään sisältynyt samanlaista rajoitetta ulkomaalaisomistukselle kuin esimerkiksi pörssiyhtiöiden osakkeissa:

”Ulkomaalaiset sijoittajat, keinottelijat, kasinopelurit pääsevät vapaasti ostamaan näitä papereita ja sitä kautta hämmentelemään sekä Suomen korkotasoa että

markan ulkoista arvoa että Suomen kansantalouden rakenteita tekemällä toiminnasta lyhytjänteistä ja siinä mielessä kansantaloudelle epäedullista.” (Säädöskokoelma 772/1988, Esko Seppänen 1458vp.)

Edustaja Seppäsen puheenvuorossa korostui myös mm. keynesiläinen näkemys nähdä lyhytjänteinen sijoitustoiminta taloudelle haitallisena. Yleisesti SKDL:n kansanedustajat yhdistivät retoriikassaan arvopaperikaupankäynnin keinotteluun ja kasinotalouteen. Ministeri Louekoski puolestaan ei nähnyt johdannaiskaupankäyntiä taloudelle haitallisena ja totesi, että mikäli olisi ollut mahdollista estää tai hillitä lainsäädännön avulla epäterveitä pääomakaupan muotoja eduskunnan voimin, niin hän olisi ollut näissä hankkeissa. Hän näki optiokaupan nollasummapelinä jossa jaetaan riskejä. Tätä oli turha yrittää estää, mutta sille oli asetettava selkeät pelisäännöt. Hänen mukaansa sosiaalidemokraatit eivät olleetkaan tuomassa tätä kaupankäynnin muotoa Suomeen, vaan he olivat ainoastaan asettamassa sille pelisääntöjä, jonka jälkeen Suomessa olisi moderni, koko kauppamuodon kattava, pelisäännöstö. Hänen mukaansa oli myös selvitettävä voidaanko esitykseen lisätä ulkomaalaisten osallistumista koskevat erityismääräykset. (Säädöskokoelma 772/1988, Esko Seppänen 1457–1458vp; Säädöskokoelma 772/1988, Matti Louekoski 1458–1459vp.)

Seppänen sen sijaan sanoi sosiaalidemokraattien tuoneen eduskunnan eteen huonon marxilaisen esityksen, jossa hinnan ja arvon käsitteet olivat menneet sekaisin. SKDL oli hänen mukaansa kuitenkin valmis hyväksymään sen, mikäli se kyettiin perustelemaan oikein. Louekoski myönsi, että käsittelyssä olleella esityksellä ei ollut reaalista yhteyttä tuotantoon. Hän vertasi johdannaismarkkinoilla käytävää kauppaa taidekauppaan, jossa ostettaviin kohteisiin sisältyi odotuksia joiden seurauksena hintojen vaihtelu saattoi olla huomattavaa. Tästä johtuen reilut pelisäännöt olivat tarpeen. SKDL:n edustaja Jokinen huomautti, että pelisääntöihin olisi ollut mahdollista puuttua jo kauan sitten. He olivatkin yhdessä vihreiden kanssa tuoneet lakiesityksen yhteyteen lakialoitteen, jonka mukaan koko johdannaiskauppa olisi pitänyt kieltää ja varoittivat sosiaalidemokraatteja ideologisen virheen tekemisestä:

”Minä vain kysyn, mikä erottaa sosiaalidemokraatit tämän jälkeen kapitalisteista, kun kapitalistit ottavat käyttöön tällaisia optioita ja sosiaalidemokraatitkin niitä haluavat. Missä on työväenliikkeen perinteinen vaihtoehto terveeksi ja järkeväksi investointitoiminnaksi? (Säädöskokoelma 772/1988, Esko Seppänen 1462vp.)

Seppäsen puheenvuorosta käy ilmi, että partisaaniteorian näkökulmasta SKDL voitiin nähdä ideologiansa mukaisena puolueena kun taas SDP oli mukana Kokoomusvetoisessa hallituksessa

tekemässä päätöstä, joka voitiin nähdä ideologian vastaisena niin historiakatsauksen mukaisen keynesiläisen taloudellisen järjestelmän kuin partisaaniteorian näkökulmasta. Entinen SKDL:n kansanedustaja Ilkka-Christian Björklundin (SDP) puolustautui sanomalla, että johdannaiskaupan kieltäminen olisi johtanut ”salakauppaan ja kotipolttoon.” Ministeri Louekosken mukaan kielteistä kantaa oli mietitty niin oikeusministeriössä kuin valtioneuvostossa. Optio- ja termiinkaupan kieltäminen olisi ollut mahdollista toteuttaa, joko kieltämällä se erityislaililla määrääjäksi tai asettamalla sille leimavero, joka olisi tehnyt sen kannattamattomaksi. Tämän kaltaisista ajatuksista oli kuitenkin luovuttu, koska neuvottelujen tuloksena oli päädytty ratkaisuun jonka seurauksena Suomeen perustettaisiin ainoastaan yksi optiokauppaa käyvä pörssi, jossa kaupankäynti toteutettaisiin voittoa tavoittelemattomana. (Säädöskokoelma 772/1988, Esko Seppänen 1459–1460vp; Säädöskokoelma 772/1988, Matti Louekoski 1460vp, 1462vp; Säädöskokoelma 772/1988, Anna-Liisa Jokinen 1460vp; Säädöskokoelma 772/1988, Ilkka-Christian Björklund 1900vp.)

John Maynard Keynes nousi SKDL:n puheenvuoroissa myös suoraan esiin. Edustaja Seppänen muistutti sosialidemokraatteja, ”ja muita porvareita”, Keynesin periaatteesta, jonka mukaan kaikilla ihmisillä pitäisi olla työtä ja että julkisen vallan pitäisi omalla politiikallaan työllistää ihmisiä. Omien sanojensa mukaan Seppänen ei itse poikennut porvarioppi-isän periaatteesta sanoessaan, että pörssitoiminnan edellytyksiä parannettaessa keinottelu kasvoi suhteessa hyödylliseen toimintaan. Hänen mukaansa tällainen ajattelu oli johdettu taloushistoriasta, eikä ollut edes kovin marxilainen, jotta se olisi haitannut porvareiden ajattelua ja saanut aikaan luonnollista vastustusta. Hänen mukaansa oli selvää, että parannettaessa pörssitoiminnan edellytyksiä keinottelu tulisi lisääntymään, joka lisäisi vain kuplia investointivirrassa eikä ohjaisi rahoja työllistävään toimintaan. (Säädöskokoelma 772/1988, Esko Seppänen 1898–1899vp.) Seppäsen puheenvuorosta nousee keynesiläisen keinottelun vastaisuuden lisäksi näin esiin myös marksilaiselle teorialle tyypillinen piirre, jossa se nähdään tietynlaisena peikkona porvarillisessa diskurssissa.¹⁸

Sosialidemokraattien kansanedustaja Sakari Knuutila kiteytti johdannaismarkkinoista käydyn keskustelun todeten, että poliittisia edellytyksiä lain kieltämiseen ei tuntunut eduskunnassa olevan halukkuutta ja optio- ja termiinkauppojen kanssa oli opeteltava elämään. Myös oikeusministeri

¹⁸ Mm. Derrida (1994, 37, 86) sanoo kapitalismia uudelleen käyttöön otettaessa olevan vaikeaa sanoutua irti Marxin haamusta. Marxilainen kritiikki voi kuitenkin hänen mukaansa olla edelleen hyödyllinen sovellettaessa sitä uusiin olosuhteisiin.

Louekoski kehotti kiinnittämään huomiota hallituksen kokoonpanoon ja sanoi johdannaiskaupan kieltävän hallituksen esityksen tuomisen eduskunnalle olleen mahdotonta. Seppänen mukaan Suomessa olikin käynnissä pääomamarkkinoiden purkaminen, jonka katkaisuhoidtona olisi pitänyt olla itsetunnon vahvistaminen ja sen vastavuoroisuuden uudelleen arviointi, jota integroituminen läntisiin pääomamarkkinoihin tuotti suomalaisen yhteiskuntaan ja talouselämään. (Säädöskokoelma 772/1988, Sakari Knuutila 1970vp; Säädöskokoelma 772/1988, Matti Louekoski 2040vp; Säädöskokoelma 772/1988, Esko Seppänen 2038vp.)

5.2.3 Hintalainsäädännöstä kilpailulainsäädäntöön

”Sellaisessa kansallisessa tilanteessa [...] jossa kansainvälinen kilpailu tulee [...] kiihtymään, on hyvin tärkeää, että me viritämme suomalaisen yhteiskunnan paremmin vastaanottamaan tämän kansainvälisen kilpailun.” (Säädöskokoelma 709/1988, Pertti Salolainen 1494–1495vp.)

Marraskuussa 1985 Kalevi Sorsan hallitus oli asettanut komitean uudistamaan hinta- ja kilpailulainsäädäntöä sekä selvittämään toimenpiteitä joihin hinta- ja kilpailupolitiikassa oli ryhdyttävä tarpeettoman hintasäännöstelyn ja hintavalvonnan purkamiseksi sekä kilpailun edistämiseksi. Komitean mietintö oli valmis helmikuussa 1987. Samana vuonna Harri Holkerin hallitus esitti silloisen elinkeinohallituksen tehtävän muuttamista, kilpailuasiamiehen toimiston lakkauttamista sekä silloisen kauppaja teollisuusministeriön alaisuuteen kuuluvan kilpailuviraston perustamista. Lisäksi kilpailun rajoituslakia uudistettiin. Uudistuksilla hallitus halusi turvata terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun edistämisen sekä sen turvaamisen kilpailurajoitusten haitallisilta vaikutuksilta. Se esittikin luopumista hintavalvonnasta jättämällä valtioneuvostolle valtuudet vakavissa kansantalouden häiriötilanteissa turvautua hintasulkuun. Uudella lainsäädännöllä pyrittiin siirtämään hinta- ja kilpailulainsäädännön painopistettä taloudellisen kilpailun edistämiseen sekä markkinoiden toimivuuden valvontaan. Sillä pyrittiin myös tehostamaan tuotteiden hintakehityksen selvittämistä ja niistä tiedottamista. Näillä päätöksillä hallitus pyrki parantamaan kuluttajien valmiuksia tehdä rationaalisia ostopäätöksiä. (Säädöskokoelma 711/1988 HE 150 1987, 1-3, 5; Säädöskokoelma 709/1988 HE 148 1987, 1.)

Hallituksen esittämässä kilpailun rajoituksia koskevassa lakiesityksessä korvattiin vuodesta 1973 asti voimassa ollut laki taloudellisen kilpailun edistämisestä. Se esitti laajennettavaksi sen soveltamisalaa koskemaan myös pankkeja ja luotto-osakeyhtiöitä, sekä muutettavaksi mm. sen vaikutusten arvioimisessa käytettäviä perusteita. Uudeksi arvioimisperusteeksi hallitus esitti

määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä. Kilpailuneuvostolle hallituksen esityksessä annettiin valtuudet määrätä määrävän markkina-aseman väärinkäyttötapauksessa elinkeinonharjoittajalle tai elinkeinon harjoittajien yhteenliittymälle hintakaton. Lakiuudistuksella hallitus halusi turvata toimivaa taloudellista kilpailua vahingollisilta kilpailun rajoituksilta. Esityksessä nähtiin, että taloudellinen kilpailu oli sekä julkisen vallan, että elinkeinoelämän itsensä toteuttamaa sääntelyä suotuisampi hyödykkeiden tuotannon, jakelun organisoinnin ja taloudellisten resurssien kohdentamisen mekanismi. Välitön vastuu taloudellisen kilpailun toimivuudesta siinä jätettiin kuitenkin elinkeinoelämälle. Tämä kaikki edellytti kielteistä suhtautumista yritysten omiin kilpailunrajoitteisiin. Erityisen haitalliseksi hallitus näkikin yritysten toteuttamat alalle pääsyn esteet sekä ”määrävän markkina-aseman käyttämisen potentiaalisen tai jäljellä olevan kilpailun nujertamiseen”. Kilpailun rajoitusten nähtiin aiheutuvan markkinarakenteesta, yhden tai useamman elinkeinonharjoittajan kilpailua rajoittavasta sopimuksesta tai lainsäädännöstä. Kilpailua valvomaan perustettiin lakimuutoksen yhteydessä kilpailuvirasto. (Säädöskokoelma 709/1988 HE 148 1987, 1-4, 6; Säädöskokoelma 711/1988 HE 150 1987, 3.)

Kilpailun asettaminen talouselämän lähtökohtana voidaan yhdistää myös oikeistolaiseen talouspolitiikkaan ja uusliberalismiin. Suomessa laki kilpailulainsäädännöstä tuotiin eduskunnan käsiteltäväksi SDP:n ollessa hallituksessa ja lain valmistelu käynnistettiin jo sitä edeltävän Kalevi Sorsan hallituksen aikana. Sosialidemokraattien pitämässä puheenvuorossa lakiesitys herätti kuitenkin paikoin myös epäilyksiä. Reijo Lindroosin mukaan käynnissä oli periaatteellinen yhteiskunnallisen ajattelutavan muutos: Kun aikaisemmin voimassa oli ollut suhteellisen lievä taloudellista kilpailua edistävä lainsäädäntö, jonka painopiste oli hintalainsäädännössä, oltiin nyt siirtymässä lainsäädäntöön jonka painopiste oli kilpailussa. Hän kritisoi lakiesitystä siitä, että kilpailun rajoitteen todistustaakka oli sen mukaan viranomaiselle. Hänen mukaansa oli mahdollista toimia myös toisinpäin ja asettaa kilpailunrajoituksen hyödyllisyyden osoittaminen elinkeinonharjoittajan velvollisuudeksi:

”Ensinnäkin jos kerran kilpaillaan, niin kilpaillaan sitten tosissaan. Sen joka haluaa toimia toisin, tulee todistaa se, että hän on oikealla asialla.”
(Säädöskokoelma 709/1988 Reijo Lindroos 1443vp).

Lindroosin puheenvuorosta nousee esiin SDP:n suhtautuminen kilpailuun, joka ei ollut yhtä negatiivinen kuin SKDL:llä. Pikemminkin se oli myönteinen. Lindroosin mukaan lakiesityksen ongelma oli kuitenkin siinä, että lain mukaan määrävässä markkina-asemassa olevan yrityksen yrityskauppoja valvottiin, eikä vielä siinä vaiheessa kun määrävää markkina-asemaa oltiin

saavuttamassa. Hänen mukaansa yritysten olisi itse tullut osoittaa oman mahdollisesti haitalliseksi katsotun toiminnan oikeutus. Tämänlainen käytäntö nähtiin kuitenkin useissa puheenvuoroissa suomalaisen oikeuskäytännön vastaiseksi. Hän nosti myös esiin uusliberalismin yleistymisen suomalaisessa politiikassa käyttämättä kuitenkaan tätä termiä. Lindroosin mukaan useat poliittiset puolueet vaativat tehokasta kilpailua vain yhteiskunnallisiin palveluihin. Hänen mukaansa nyt näytti siltä, että julkisen vallan tehtävä oli taata mm. yksityisille terveystalouksille markkinat ja näiden oli tuotettava voittoa. (Säädöskokoelma 709/1988 Reijo Lindroos 1442–1444vp.)

SKDL:n Claes Andersson pahoitteli sitä, että edustaja Lindroosin näkemys kilpailunrajoitusten hyödyllisyyden todistusvelvollisuuden asettamisesta yritykselle ei ollut saanut kannatusta talousvaliokunnassa. Hänen mukaansa oli kuitenkin yllättävää, että yrittäjäystävällinen lakikokonaisuus vietiin valiokunnassa läpi lähes muuttumattomana, vaikka sosialidemokraattiset edustajat sen yleiskeskustelun aikana olivat ehdottaneet suuria kuluttajan asemaa parantavia muutoksia. Nämä ehdotukset he olivat kuitenkin vetäneet takaisin. Vaikka lakiesitystä perusteltiin tarpeena edistää kilpailua tuotteiden ja palveluiden hinnoissa ja laaduissa, oli Anderssonin mukaan kuitenkin odotettavissa, että kaikesta hintavalvonnasta vapautuvat hyödykkeet kallistuisivat huomattavasti inflaatiota nopeammin. SKDL esittikin voimassa olevaa hintavalvontalainsäädäntöä säilytettäväksi ennallaan. Mikäli hintavalvonnasta kuitenkin luovuttaisiin, heidän mukaansa valtiovallalla oli säilytettävä riittävät valtuudet hinta- ja kilpailuasioden tutkimiseen ja kilpailurajoitusten poistamiseen. Hän piti lakiesitystä huonona siksi, että vain osa yrityskaupoista joutui siinä valvonnan piiriin. Hänen mielestään olisi ollut johdonmukaista, että ilmoitusvelvollisuus olisi ulottunut kaikkiin yrityskauppoihin, joiden voitiin olettaa vaikuttavan määrävän markkina-aseman saavuttamiseen. Yleisesti SKDL puhui pienyrittäjien puolesta ja heidän edustajansa olivat huolissaan asemaansa väärin käyttävistä yrityksistä. (Säädöskokoelma 709/1988 Claes Andersson 1444–1445vp.)

Kokoomuksen kansanedustajien keskuudessa lakiesitystä pidettiin hyvänä ja korostettiin hallituksen tavoin muutoksen tuomia hyötyjä talouden toimivuuteen. Ritva Laurilan mukaan kilpailupolitiikasta oli markkinatalouksien keskuudessa tullut keskeinen talouspolitiikan muoto. Aivan kuten Länsi-Euroopassa Suomessa olikin kevennetty asteittain hintavalvonnan eri keinoja ja kilpailulainsäädäntöä oli tehostettu. Laurilan mukaan käsittelyssä olleet lait merkitsivät ”materiaalisen kilpailu- ja hintalainsäädännön maltillista uudelleen arviointia” sekä ”jo voimassa olleen kehityksen johdonmukaista jatkumista”. Lain perustamista väärinkäyttöperiaatteeseen, hän ei nähnyt huonona käytäntönä. Kuten hallitus, myös Laurila näki ”markkinatalouden

takuumiehenä” toimivan viime kädessä elinkeinoelämän itse. Myös hänen mukaansa markkinat eivät kuitenkaan aina taanneet tehokasta kilpailua ja valtion oli puututtava erilaisin kilpailupoliittisin toimin varmistaakseen terveen kilpailun edellytykset. Kilpailun vapauttaminen edellytti hänen mukaansa sellaista lainsäädäntöä, joka perustui toimivaan kilpailu- ja hinnanmuodostusmekanismiin. Kilpailulainsäädännön tuli olla vapaa, jolloin kuluttajan edut toteutuivat heidän pystyessä tekemään edullisempia ja joustavampia kulutus päätöksiä. Myös Sauli Niinistö näki lakikokonaisuuden lisäävän markkinatalouden toimivuutta sekä tuovan myös kuluttajia hyödyttäviä joustoja. (Säädöskokoelma 709/1988 Ritva Laurila 1452–1454vp; Säädöskokoelma 709/1988, Sauli Niinistö 1456vp.)

Edellä mainituista huomioista huolimatta hintalainsäädännön korvaamisen kilpailulainsäädännöllä voidaankin ennen kaikkea nähdä olleen valmistautumista koventuvaan globaaliin taloudelliseen kilpailuun. Esimerkiksi Cerny (1997) näkee hyvinvointivaltion muuttuneen kilpailuvaltioksi globalisaation seurauksena. Kokoomuksen ulkomaankauppaministeri Pertti Salolaisen mukaan ennen kilpailulainsäädäntöön perustuvaa uudistusta Suomi olikin monopolistinen huonon kilpailun ja kilpailurajoitteiden maa. Siirtymällä valtiokeskeisestä hintasäännöstelystä kilpailulainsäädäntöön sen sijaan valmistauduttiin hänen mukaansa jo voimassa olleen integraatiokehityksen mukana tuomaan kansainväliseen kilpailuun:

”Sellaisessa kansallisessa tilanteessa, jossa me tällä hetkellä olemme, jossa kansainvälinen kilpailu tulee väistämättä mm. integraatiokehityksen myötä kiihtymään, on hyvin tärkeää, että me viritämme suomalaisen yhteiskunnan paremmin vastaanottamaan tämän kansainvälisen kilpailun.” (Säädöskokoelma 709/1988, Pertti Salolainen 1494–1495vp.)

Salolaisen mukaan oli tärkeää, että ensin suomalainen elinkeinoelämä kilpaili tarpeeksi hyvin keskenään ennen kuin rajat menettäisivät merkityksensä ja syntyisi yksi suuri eurooppalainen kotimarkkina-alue. Lainsäädännöllä pyrittiin hänen mukaansa hallituksen tavoitteeseen eli ”markkinamekanismin tehokkaaseen ja terveeseen toimintaan kilpailun kautta”. Kokonaisuudessaan lakiesitys loi hänen mukaansa perustan tehokkaammalle ja hintoja kurissa pitävämmälle kilpailupolitiikan harjoittamiselle Suomessa. (Säädöskokoelma 709/1988, Pertti Salolainen 1494–1496vp.)

Salolaisen edellä olevasta puheenvuorosta voidaan havaita hallituksen linjan muuttuneen kohti markkinatalouskeskeistä kilpailua korostanutta talouspoliittista linjaa. Verrattuna esimerkiksi SDP:n edustajien pitämiin puheenvuoroihin, Kokoomuksen kannan kilpailun vapauttamiseen

voidaan nähdä olleen myönteisempi. Kokoomuksen edustajien puheenvuoroista nousi esiin selvemmin mm. kansainvälinen konsensus sekä monetaristisen taloustieteen korostaman joustavuuden sekä taloudellisen kilpailun positiivinen vaikutus talouteen. Hintalainsäädännön vaihtuminen kilpailulainsäädännöksi olikin huomattava askel kohti monetaristisen taloudellisen narratiivin mukaista talousjärjestelmää. Vähintään yhtä merkittävänä voidaan pitää myös valuuttasäännöstelyn purkamista sekä markan asettamista kellumaan.

5.2.4 Valuuttasäännöstelyn purkaminen

Ulkomaisia valuuttaliikkeitä rajoittanut valuuttalaki oli uudestaan eduskunnan käsiteltävänä vuonna 1985. Hallitus näki Suomen kansantalouden monipuolistumisen myötä edellytyksien talouden sisäisen ja ulkoisen tasapainon ylläpitämiseen parantuneen, mutta samanaikaisesti talouden avoimuuden sekä kansainvälisten valuuttamarkkinoiden epävakaisuuden kasvattaneen alttiutta ulkoa tuleville häiriöille. Lisäksi se koki kansainvälisen kaupan sekä kansainvälisten pääomamarkkinoiden olevan luonteeltaan erilaisia, kansainvälisessä kaupassa tapahtuvien muutosten ollessa luonteeltaan suhteellisen hitaasti vaikuttavia. Markkinatekijät olivat korostuneet tapahtuneissa muutoksissa, mutta hallitus koki edelleen valuuttasäännöstelyllä olevan mahdollista hidastaa ulkomaisten häiriöiden siirtymistä kotimaan kansantalouteen sekä voittaa aikaa niitä korjaaville toimenpiteille. Nyt tehtävässä muutoksessa tarkoituksena oli uusia voimassa oleva valuuttalaki selkeämmäksi ja ymmärrettävämmäksi ja sillä todettiin olevan suuri kansantaloudellinen merkitys, valuuttasäännöstelyn saattaessa vääristää mm. kotimaisia korkoja sekä hintasuhteita. Säännöstelystä saatavat hyödyt koettiin kuitenkin siitä aiheutuvia kustannuksia suuremmiksi ja sitä esitettiin jälleen voimassa olevaksi viideksi vuodeksi. (Säädöskokoelma 954/1985 HE 157, 3, 6.)

Hallitus korosti itsenäisen rahapolitiikan edellyttävän joko joustavaa valuuttakurssipolitiikkaa, valuuttasäännöstelyä tai näiden yhdistelmää. Se näki valtuudet valuuttasäännöstelyllä välttämättömiksi, koska sen mukaan ei ollut tarkoituksenmukaista sitoutua pelkästään valuuttakurssipolitiikkaan. Valuuttasäännöstelyn avulla oli mahdollista turvata valtion ulkomaista maksukykyä sekä kotimaisen rahapolitiikan vakaata kehitystä. Hallitus näki, että säännöstelyn poistamisella olisi toistaiseksi liian paljon ennalta arvaamattomia ja kielteisiä vaikutuksia kansantalouteen. Lisäksi pääomien liikkeiden seurauksena ulkomainen maksukyky sekä rahatalouden vakaa kehitys saattoi vaarantua. Erityisen haitallisiksi hallitus koki lyhytaikaiset rajat

ylittävät rahoitustoimet. Sen mukaan normaalioloissa ei ollut mahdollista säännöstellä juoksevia valuuttatoimia kansainvälisten sopimusten sekä ulkomaankaupan sujuvuuden kannalta. Pääasiassa esityksen perusteella entiset valuutan säännöstelyvaltuudet jätettiin ennalleen eikä siinä otettu kantaa minkälaista valuuttasäännöstelyä missäkin tilanteessa oli harjoitettava. Se kattoi niin Suomessa ja ulkomailla asuvan väliset pääoman liikkeet sekä maksuvälineiden, arvopapereiden ja saamistodisteiden viennin. Valuuttalaila antamien valtuuksien käyttöönotosta päätti esityksen mukaan edelleen valtioneuvosto. Suomen Pankki toimi valuuttaviranomaisena sekä antoi tarvittavat yksityiskohtaiset määräykset ja toteutti säännöstelyä käytännössä. (Säädöskokoelma 954/1985 HE 157, 1-4.)

Valuuttasäännöstelyä koskien Suomella oli myös velvoitteet noudattaa mm. Kansainvälisen valuuttarahaston sekä Taloudellisen kehityksen ja yhteistyön järjestön sopimuksia. Esimerkiksi OECD:n säännökset rajoittivat suhteellisen vähän mahdollisuuksia säännöstellä pääomien liikkeitä, sillä sääntelyn ei ollut sovittu koskevan esimerkiksi tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppaa, enintään kuuden kuukauden mittaisia luoton ottoja ulkomailta eikä suomalaisten pörssinoteerattujen arvopapereiden myyntiä ulkomailla asuvalle. Juoksevat valuutan liikkeet Suomi kuitenkin oli sitoutunut vapauttamaan lähes kokonaan. Kansainvälinen valuuttarahasto sen sijaan ei puuttunut suoraan pääomien liikkeisiin. (Säädöskokoelma 954/1985 HE 157, 6.)

SDP:n Jouko Skinnari nosti jälleen esiin eduskunnan roolin talouspoliittisessa päätöksenteossa. Hänen mukaansa tapahtuneessa muutoksessa eduskunnan antama vastaus oli masentavan yksioikoinen samalla kun merkittävintä valuutta-asioita käsittelevää elintä, eli pankkivaliokuntaa, esitettiin lakkautettavaksi. Hänen mukaansa eduskunnan oli nostettava profiiliaan ja saada Suomen pankista sekä sen harjoittamasta rahapolitiikasta parempi ote. Hänen mukaansa Suomen Pankki ei ottanut esimerkiksi ammattiliittojen näkökulmaa huomioon valuutta- ja rahapolitiikassaan. Hänen mukaansa myös liikepankkien hallintoa oli demokratisoitava. Mikko Kuoppa (SKDL) sen sijaan kritisoi Skinnaria ja pankkivaltuustoa siitä, että se ”Skinnarin valitteluista huolimatta siunaa hallituksen esityksen, joka entisestään väljentää pääomien kansainvälisiä liikkeitä”. Hänen mielestään tapahtuva valuuttalain väljentäminen houkutteli entistä enemmän keinottelutarkoituksessa suomeen tuotavia pääomia. Edustaja Kautto (SKDL) ehdottikin, että säädettäisiin pääomien maasta viennin vero, eli jonkinlainen Tobinin vero, jolla voitaisiin estää spekulatiiviset pääomien liikkeet sekä työpaikkojen karkaaminen ulkomaille. (Säädöskokoelma 954/1985, Jouko Skinnari 3671–3673vp; Säädöskokoelma 954/1985, Mikko Kuoppa 3673vp; Säädöskokoelma 954/1985, Matti Kautto 3676vp.)

Kokoomuksen Tuure Junnilan mukaan lakiesityksellä ei kevennettäisi valuuttaliikkeiden valvontaa. Hänen mukaansa kyse oli jo voimassa olleen linjan jatkumisesta, ja säännöstelylain säilyttäminen viideksi vuodeksi ennallaan oli ristiriidassa yleisen toimintalinjan kanssa:

”Tällaisen säännöstelyn säilyttäminen entisellään puolen vuosikymmenen ajan on ristiriidassa sen säännöstelyn purkautumisen ja markkinavoimien vapautumisen perustendenssin kanssa, joka on ollut tyypillistä markkinatalousmaiden ja myös Suomen talouselämän yleiselle kehitykselle ja joka epäilemättä tulee jatkumaan.”
(Säädöskokoelma 954/1985, Tuure Junnila 3674vp.)

Junnilan mukaan voimassa ollutta tendenssiä olisi pitänyt jatkaa myös valuuttalain kohdalla ja lieventää lakia huomattavasti. Hänen mukaan myös tämä valuuttalaki tuli eduskunnan käsiteltäväksi niin myöhään, että sen uudelleen muokkaaminen pankkivaliokunnassa olisi ollut mahdollista. Pankkivaliokunnassa Kokoomuksen edustajat olivatkin tehneet esityksen, jonka mukaan valuuttalaki olisi säädetty voimassa olevaksi ainoastaan kolmeksi vuodeksi eteenpäin, jonka aikana Suomen Pankki valmistelisi uuden vapaamman ja väljemmän valuuttalain. Heidän kantansa oli pankkivaliokunnassa kuitenkin jäänyt huomattavaan vähemmistöön, mistä johtuen Kokoomuksen eduskuntaryhmä ei katsonut aiheelliseksi äänestytää asiaa uudelleen eduskunnassa. Edustaja Söderström arvosteli tätä Kokoomuksen kantaa sanomalla Kokoomuksen haluavan ”pääomapiirien valuutan osalta mellastavan miten tahtoo”. Junnila kritisoi myös merkittävän osan sosialidemokraattien allekirjoittamaa lakiesitystä, jonka mukaan valtioneuvostolle annettaisiin oikeus nimittää puolet pankkien hallintoneuvostojen jäsenistä. Lakia perusteltiin mm. tapahtuvalla Helsingin pankin fuusioitumisella Yhdyspankkiin. Junnilan mukaan kuitenkin Helsingin pankki oli kokoluokaltaan niin pieni, ja pankkiala jo valmiiksi niin kilpailtu, että fuusioilla ei olisi merkittäviä vaikutuksia. Hän sanoikin sosialidemokraattien olevan kaivamassa kaapistaan sosialismin luurangon:

”Onkohan tämä kannaltanne viisasta... Sillä poliittinen pohjavirtaus tässä maassa ei kulje kohden sosialisointia ja sosialismia, vaan niistä pois päin. Ellette usko minua [...] uskokaa edes viimeaikaisia vaalituloksia ja mielipidemittauksia.”
(Säädöskokoelma 954/1985, Tuure Junnila 3675vp.)

Junnilan puheenvuorosta käy ilmi taloudellisen trendin muuttuminen kohti kansainvälistymistä sekä kansainvälisesti vapaasti liikkuvien pääomien kannattamista. (Säädöskokoelma 954/1985, Tuure Junnila 3674–3675vp; Säädöskokoelma 954/1985, Sten Söderström 3845vp.) Tämän trendin voidaan nähdä nousseen 1980-luvun puolivälistä lähtien, jolloin myös kokoomuslaisten pitämät

puheenvuorot kansainvälistymiseen liittyviin lakiesityksiin liittyen yleistyivät merkittävästi. Näiden puheenvuorojen perusteella kokoomuslaisten voidaan nähdä kannattaneen pääomamarkkinoiden nopeaa vapauttamista. SDP:n suhtautuminen kysymykseen oli varauksellisempi, heidän ollessa hallituksessa tekemässä vuoteen 1991 asti päätöksiä Suomen kansantalouden kansainvälistymisestä ja ollessa samalla suurin työväenpuolue Suomessa. Selkeää vastustusta pääomanmarkkinoiden vapauttamista kohtaan ei kuitenkaan SDP:n puheenvoissa noussut esiin. Tyypillisiä oli mm. edustaja Skinnarin ongelmakohtien esiin nostaminen sekä samanaikainen hallituksen eduskunnalle tekemän kokonaisselvityksen vaatiminen. SKDL:n kanta sen sijaan, pääasiassa oppositiossa olleena puolueena, oli selkeämmin kansainvälisesti vapaita pääomien liikkeitä vastaan. Heidät voidaankin nähdä ”pienen pääoman puolueena”. Valuuttalakia koskeva lakiesitys hyväksyttiin eduskunnassa lakiesityksen toisessa käsittelyssä selkeästi, eikä näin ollen edustaja Kuopan ehdotus niin kutsutun Tobinin veron käyttöönnotosta saanut kannatusta. Kolmannessa käsittelyssä mietintö voitti äänin 139–27.

Valuuttalakia jatkettiin uudelleen vuonna 1990 lakiehdotuksella, jossa valuuttasäännöstelyvaltuudet säilytettiin pääasiassa entisellään. Hallitus koki valuuttasäännöstelyn käyttökelpoisuuden kuitenkin vähentyneen, sillä sitä oli lievennetty rahoitusmarkkinoiden kansainvälisen rahoitusmarkkinoiden integraation vuoksi sekä suomalaisten rahoitusmarkkinoiden tehostamiseksi. Lisäksi yritysten ja pankkien kansainvälistymisen sekä ennen kaikkea tieto- ja maksuliikenneyhteyksien kehittymisen nähtiin vaikuttaneen pääomien rajat ylittävien liikkeiden merkittävään kasvuun.¹⁹ Suomen rahoitusmarkkinat olivat eräänlaisessa siirtymävaiheessa, jossa valuuttasäännöstelyllä pystyttiin helpottamaan joitain kotitalouksia, yrityksiä ja pankkeja sopeutumaan kansainväliseen kilpailuun ja ulkomaisiin riskeihin. Hallitus oletti tulevaisuudessa pääomien rajat ylittävien liikkeiden olevan vapaita. Tästäkin huolimatta viranomaiset tarvitsivat valuuttasäännöstelyn jälkeen edelleen oikeuden tietojen saantiin maksutasetilastointia varten sekä mahdollisuuden rahoituslaitosten vakauden valvontaan. Lisäksi hallituksen mukaan oli tarpeellista säilyttää valtuudet valuuttasäännöstelyn käyttöön esimerkiksi keinottelun aiheuttamissa poikkeusoloissa. Kaikesta huolimatta valuuttasäännöstely voitiin edelleen ottaa käyttöön valtioneuvoston päätöksellä ulkomaisen maksukyvyyn ja rahatalouden vakaan kehityksen turvaamiseksi. Poikkeusoloissa tapahtuva sääntely kattoi Suomessa asuvan ja ulkomailla asuvan

¹⁹ Esimerkiksi Helleinerin (1994) mukaan voidaan havaita kaksi eri selitystä globalisaation ilmenemiselle. Toisessa korostetaan pysäyttämättömiä rahoitusmarkkinoiden ja teknologisen kehityksen voimia. Toisessa taas korostetaan hallitusten roolia talouden avoimuuden lisääntymisessä. Sobelin (1994) mukaan taas voidaan erottaa kolme eri selitystä. Voidaan havaita mm. systemaattinen muutos, joka kosketti kaikkia valtioita. Tämä pitää sisällään niin ideologisen kuin teknologisen muutoksen. Voidaan nähdä myös kansainvälisen politiikan aikaansaama muutos. Lisäksi muutoksen aiheuttajana voidaan pitää valtioiden sisältä tullutta poliittista muutosta. (Cohen 1996, 273–274.)

väliset pääoman liikkeet ja valuutan, valuutan kotiuttamisvelvollisuuden sekä maksuvälineiden, arvopapereiden ja saamistodisteiden viennin. Juoksevien valuuttatoimien, eli palvelumaksujen, säännöstelyn se mahdollisti ainoastaan poikkeuksellisesti. (Säädöskokoelma 1060/1990 HE 48, 1, 3.)

Kuten edellisissä luvuissa havaittiin, talouden avoimuus vaikuttaa merkittävästi harjoitettuun rahapolitiikkaan. Avoimuuden asteittaisella lisäämisellä hallitus koki olevan mahdollista välttää nopeita muutoksia, hillitä yksityisen sektorin velkaantumista, estää valuuttamarkkinoiden järkkäminen sekä antaa viranomaisille aikaa tehdä muutoksia lainsäädäntöön ja ”markkinoiden institutionaalisiin puutteisiin”. Valuuttasäännöstelyn purkamisen nähtiin herkistävän ulkomaiset pääoman liikkeet kansainvälisten ja kotimaisten korkoerojen sekä valuuttakurssiodotusten suhteen. Lisäksi kiinteiden valuuttakurssien todettiin aiheuttavan kotimaisen korkotason mukautumisen tiiviimmin muiden maiden korkotason kehitykseen. Rahapolitiikan koettiin sopeutuvan paremmin kotimaisen talouspolitiikan tarpeisiin entistä joustavammilla valuuttakursseilla. Joustavammalla valuuttakurssipolitiikalla oli kuitenkin mahdollisia inflatorisia vaikutuksia mikä saattoi häiritä Suomen pitkän aikavälin rahapolitiikan päämäärä eli luottamuksen vahvistamista markkan ulkoisen arvon vakauteen. (Säädöskokoelma 1060/1990 HE 48, 3-4.)

Esimerkiksi pohjoismaiden valtiovarainministerit olivat sopineet kaikkien jäljellä olevien pääomien liikkeitä koskevien rajoitusten poistamisesta heinäkuuhun 1990 mennessä. Tuota määräaikaakaan ei Suomessa kuitenkaan saavutettu. Valuuttalakia esitettiin vuonna 1990 voimassa olevaksi kolmeksi vuodeksi. Tässä ajassa hallitus oletti kansainvälisen kehityksen sekä vaaditun pääomien liikkeiden vapauttamisen asteen ”tulevan valuuttajärjestelmän vaatimuksille selvinneen”. Sen mukaan oli kuitenkin mahdollista, että valuuttasäännöstelyä lievennettäisiin, tai siitä luovuttaisiin kokonaan, jo ennen vuotta 1993. (Säädöskokoelma 1060/1990 HE 48, 3-4.)

5.3 Markkan ecu-kytkentä ja monetaristiset politiikkatavoitteet

”Rahalain muutos ja sen mahdollistama markkan ecu-kytkentä liittävätkin Suomen siihen eurooppalaisten maiden ryhmään, jolle menestyksellisen talouspolitiikan perusasia...on alhaisen inflaation kurissa pitäminen. Tämä ei kuitenkaan saa merkitä sitä, että vahva työllisyys talouspoliittisena tavoitteena työnnettäisiin tuosta vain taka-alalle. (Säädöskokoelma 877/1991, Antti Kalliomäki 986vp.)”

Kuten edellä havaitsimme valtio voi rahapolitiikassaan valita vain kaksi kolmesta talouspoliittisesta tavoitteestaan. Näitä ovat vapaat pääomien liikkeet, kiinteät valuuttakurssit ja itsenäinen rahapolitiikka. Suomessa pääomamarkkinoita ryhdyttiin vapauttamaan 1980-luvun alussa. Varsinaista valintaa markan asettamisesta kellumaan Suomessa ei kuitenkaan koskaan tehty, vaan syksyllä 1992 Suomen Pankki joutui markkinoiden vakavan häiriötilan vuoksi asettamaan markan tilapäisesti kellumaan eduskunnan vuonna 1991 sille myöntämin valtuuksin. Koska kelluttaminen jatkui kauemmin kuin useimmat katsoivat termin tilapäinen oikeuttavan, jouduttiin eduskunnalle tuomaan lakiehdotus, jossa täsmennettiin Suomen Pankin oikeutta olla ”tilapäisesti” noudattamatta valtioneuvoston vahvistamaa markan ulkoisen arvon vaihtelualuetta. Markan ulkoinen arvo oli vuonna 1991 säädetty määräytymään ECU:n (European Currency Unit) vasta-arvona. ECU muodostui kiinteistä määristä sen jäsenvaltioiden kansallisia valuuttoja ja sen arvo määräytyi näiden valuuttojen markkinakurssien perusteella. Sen vasta-arvo markkoissa laskettiin sen jäsenvaluuttojen markkinoilla noteerattujen kurssien perusteella. Markan kohdalla kurssi saattoi vaihdella 5,39166 markasta 5,72516 markkaan. (Säädöskokoelma 997/1992 HE 186, 1-2.)

Suomen Pankilla oli kaksi vaihtoehtoa harjoittaa keskuspankkipolitiikkaa. Markka voitiin joko asettaa kellumaan jolloin kotimaista korkotasoa voitiin muuttaa suhdannekehityksen mukaisesti. Toinen vaihtoehto oli kiinnittää valuuttakurssi johonkin valuuttaan tai valuuttakoriin, tässä tapauksessa ecuun, jolloin korko määräytyi markkinoiden valuuttakurssiepävarmuuden perusteella. Kiinteä ecuun kytketty valuuttakurssi tarkoitti sitä, että siihen osallistuvan maan raha- ja talouspolitiikan oli sopeuduttava valuuttakorin muiden maiden raha- ja talouspolitiikkaan. Esimerkiksi inflaationormi muodostui samaksi kuin muissa valuuttakorin maissa. Valuuttakorijärjestelmän valuuttakurssi kellui suhteessa valuuttakorin ulkopuolisiin maihin. Hallitus näki raha- ja finanssipolitiikan koordinaation Euroopan yhteisöjen maissa vakauttaneen ecu-järjestelmän maiden rahataloudellisia oloja. Pääomien liikkeiden vapauduttua olivat myös valuuttakorin rakenteelliset tavoitteet muuttuneet. Mm. inflaationormi oli aikaisempaa tiukempi. (Säädöskokoelma 877/1991, HE 40 1-3.)

Mundell-Fleming –teorian mukaisesti kelluva markka mahdollisti itsenäisemmän rahapolitiikan harjoittamisen. Vuoden 1991 markan ecu-kytkennän yhteydessä markkaa ei kuitenkaan vielä asetettu kellumaan, vaan ainoastaan mahdollistettiin markan ”tilapäinen kelluminen”. Markan kelluttamiseen liittynyt lakipykälä kirjattiin seuraavalla tavalla:

”Suomen Pankki huolehtii siitä, että markan ulkoinen arvo pysyy vaihtelun alueen rajoissa. Vakavan häiriön sattuessa valuuttamarkkinoilla Suomen Pankilla on kuitenkin oikeus tilapäisesti olla noudattamatta vaihtelun rajoja. Tällainen asia on niin pian kuin mahdollista saatettava valtioneuvoston käsiteltäväksi siten kuin 2 momentissa säädetään.” (Säädöskokoelma 877/1991, HE 40 3.)

Pykälässä Suomen Pankille myönnetään ”tilapäinen oikeus” markan kelluttamiselle, mutta valtioneuvoston oli käsiteltävä tämä kelluttaminen niin pian kuin mahdollista. Ecu-kytkennästä käydyissä eduskuntakeskusteluissa kellumisen mahdollistanut pykälä ei noussut lainkaan esiin. Keskustelun vähyyteen mahdolliseen markan kelluttamiseen oli vaikuttamassa lain käsittelyyn lyhyt käytettävissä ollut aika. Matti Louekoski piti päätöksen nopeaa aikataulua yllättävänä, mutta hänen mukaansa rahalain muuttaminen oli pakon sanelema, sillä Ruotsi ja Norja olivat jo Suomea ennen sitoneet valuuttansa arvon ecuun. Louekosken mukaan devalvaatio olisi ollut ecu-kytkentää helpompi ratkaisu, mutta hallitus valitsi ”vaikeamman tien”, joka hänen mukaansa edellytti asioiden kehitystä seuraavaa talouspolitiikkaa jotta tulokset olisivat positiivisia. Devalvaatiota ei toteutettu, vaan marka kytkettiin ecuun sen silloisella arvolla. Louekosken mukaan tämän ilmoittaminen oli ”tärkeä merkki vakaan markan politiikan jatkumisesta”. Hänen mukaansa kyse oli hallituksen ”tahdosta vakiinnuttaa suomalainen talouselämä ja kääntää kurssi uudelleen nousuun”. Yksinään ecu-kytkös ei kuitenkaan Louekosken mukaan riittänyt laskusuhdanteen kääntämiseen noususuhdanteeksi. (Säädöskokoelma 877/1991, HE 40 3; Säädöskokoelma 877/1991, Matti Louekoski 731-732vp.)

Markan ecu-kytkennällä haluttiin antaa kaksi signaalia. Ensimmäinen sillä haluttiin antaa merkki Suomen suuntautumisesta Eurooppalaiseen talouspolitiikkaan²⁰. Lisäksi sillä haluttiin ilmaista halu sitoutua alhaisen inflaation tasoon. Louekosken mukaan oli mahdollista että Suomen talous kääntyisi kasvuun, mikäli nämä signaalit otettaisiin kansainvälisellä tasolla vakavasti. Hänen mukaansa maltillisen palkka- ja tulopolitiikan edellytyksenä oli hintojen kurissa pitäminen. Tämä oli saavutettavissa kilpailun ja tuonnin lisäämisellä. Maltillisella tulo- ja hintapolitiikalla olisi Louekosken mukaan ollut mahdollista saada myös korkokehitys alenevaan suuntaan niiden pomppiessa hänen mukaansa ylös ja alas kulloistenkin mielialojen mukaan. Vastuu tästä oli hänen mukaansa hallituksella. Markan ecu-sidonnaisuus ei myöskään hänen mukaansa ollut ensimmäisin

²⁰ Keskustelua läntisestä integraatiosta ja silloisesta EY:stä käytiin eduskunnassa jo 1980-loppupuoliskolla. Esimerkiksi vuosina 1988 ja 1989 hallitus toi eduskuntaa selonteon ja tiedonannon Suomen suuntautumisesta Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen. Lisäksi vuonna 1992 hallitus antoi tiedonannon Euroopan yhteisön jäsenyyteen liittyen. Jotta tutkimus on saatu rajattua sopivan kokoiseksi, tässä tutkimuksessa eduskuntakeskustelu Euroopan yhdentymisestä jätetään hyvin pienelle huomiolle ja keskitytään jo mainittuihin lakimuutoksiin ja -esityksiin. Suhtautuminen Euroopan yhteisöön olisi kokonaan toisen tutkimuksen aihe.

keino taloudellisen tilan kohentamiseksi, vaan sitä olisi tullut käyttää vakaustoimena tilanteen rauhoituttua. Jotta markan ecu-sidonnaisuudella olisi ollut toivottu vaikutus, oli Louekosken mukaan talouspolitiikan perustuttava tiukkaan ja säästäväiseen finanssipolitiikkaan, joka oli tasapuolista kaikkien ikä-, etu- ja väestöryhmien kesken. (Säädöskokoelma 877/1991, Matti Louekoski 731-733vp.)

SDP:n Tuulikki hämäläisen mukaan eduskunnassa oli ruvettu puhumaan markkinoista ikään kuin ne olisivat jokin hengetön ”yläpuolellemme oleva voima”. Hän huomautti markkinavoimien muodostuvan kuitenkin ainoastaan ihmisten päätöksistä. Vasemmistoliiton Esko Seppänen sen sijaan totesi Ecu-kytkennän olevan pääomamarkkinoiden liberalisoinnin seurausta mistä johtuen raha- ja pääomamarkkinat hallitsivat hallituksen päätöksentekoa. Ecu-kytkennällä kuitenkin hänen mukaansa lisättiin työttömyyttä, sillä markkaa oltiin sitomassa arvoon jolla Suomen kansantaloutta ”ajettiin alas”. Tällä toiminnalla oli hänen mukaansa SDP:n hyväksyntä, sillä SDP ei tarpeeksi voimakkaasti vastustanut hallituksen esitystä. Sen sijaan korkokannan Seppänen sanoi alenevan, jos on alentuakseen, riippuen ”talouden objektiivisista lainalaisuuksista”. (Säädöskokoelma 877/1991, Tuulikki Hämäläinen 738vp; Säädöskokoelma 877/1991, Esko Seppänen 985-986vp.)

SDP:n ja Vasemmistoliiton oltua yhtä aikaa oppositiossa jatkui heidän välinen ”vastakkainasettelu” tästä huolimatta. Tuulikki Hämäläinen vastasi Seppäsen edellä olevaan kommenttiin sanomalla Seppäsen elävän ”ikuista pysähtyneisyyden aikaa”, sillä hän kohdisti edelleen kritiikkinsä sosialidemokraatteihin. Myös talouspolitiikassa hän oli Hämäläisen mukaan jäänyt pysähtyneisyyden, eli säännöstelyn aikaiseen, aikaan, jolloin Suomessa oli tapana devalvoida kerran tai kahdesti kymmenessä vuodessa talouden saamiseksi nousuun. Tämän jälkeen yritykset Hämäläisen mukaan törsäsivät nousukauden aikana voittonsa ”kasinopeleihin” eivätkä investoineet tai varautuneet laskukauteen. Hänen mukaansa yritysten täytyikin oppia ottamaan vastuuta laskukauden aikana:

”Tällä Ecu-päätöksellä...on oikeastaan korkea aika totuttaa myös suomalainen yritysmaailma ottamaan vastuuta siitä, että kun rahamarkkinoilla ei enää edellytetä säätelyä korkeasuhdanteessa, ei myöskään ole mitään syytä palata pysähtyneisyyden ja säätelyn aikaan lamasuhdanteessa.” (Säädöskokoelma 877/1991, Tuulikki Hämäläinen 986vp.)

Hämäläisen puheenvuorosta nousee esiin yritysten vastuullisuus, jonka tuli hänen mukaansa näkyä yritysten investointitoiminnassa. Hänen mukaan myös yritysten oli kannettava vastuuta

laskusuhdanteesta eikä tästä johtuen ollut aiheellista palata takaisin sääntelyyn, varsinkaan laskusuhdanteen aikana, sillä laman osittaisena syynä voitiin nähdä yritysten tuhlaavaisuus edeltäneellä ”kasinotalouden” aikakaudella. Esko Seppänen sen sijaan muistutti, että hän vastusti keinottelua jo sääntelyä purettaessa. Lisäksi hänen mukaansa SDP oli ottanut Vasemmistoliiton vaaliohjelman käyttöön vasta vaalien jälkeen, vasemmistoliiton otettua sen käyttöön” jo ennen vaaleja”. Kalliomäki sen sijaan vastasi markan ecu-kytkennän myötä Suomen liittyvän siihen eurooppalaiseen ryhmään jossa talouspoliittisena tavoitteena oli alhainen inflaatiotasoo::

”Rahalain muutos ja sen mahdollistama markan ecu-kytkentä liittävät Suomen siihen eurooppalaisten maiden ryhmään, jolle menestyksellisen talouspolitiikan perusasia [...] on alhaisen inflaation kurissa pitäminen. Tämä ei kuitenkaan saa merkitä sitä, että vahva työllisyys talouspoliittisena tavoitteena työnnettäisiin tuosta vain taka-alalle. (Säädöskokoelma 877/1991, Antti Kalliomäki 986vp.)

Louekosken ja Kalliomäen puheenvuoroista voidaan todeta sosialidemokraattien omaksuneen viimeistään tässä vaiheessa monetaristiselle taloustieteelle tyypillisen alhaisen inflaation tavoitteen, joka esimerkiksi partisaaniteorian oletusten mukaan ei ole vasemmistopuolueille ominainen talouspoliittinen tavoite. Kalliomäki kuitenkin muistutti, että alhaisen inflaation tavoittelu ei saanut tarkoittaa vahvan työllisyyden tavoittelun syrjään laittamista talouspoliittisena tavoitteena. Ecu-kytkennän myötä Kalliomäki sanoi lisäksi puuta koputtaen devalvaation siirtyvän historiaan. (Säädöskokoelma 877/1991, Esko Seppänen 992vp; Säädöskokoelma 877/1991, Tuulikki Hämäläinen 986vp; Säädöskokoelma 877/1991, Antti Kalliomäki 986-987vp.)

Kokoomuksen Kimmo Sasin mukaan markan ecu-kytkennässä oli puolestaan kysymys ennen kaikkea talouspoliittisesta linjasta. Kysymys oli siitä sallittiinko yritysten jatkuva virheiden teko ja että hintojen kuviteltiin olevan jatkuvasti nostettavissa. Hänen mukaansa tutkimuskeskukset pystyivät laskemaan oikean palkankorotustason, mutta tästäkin huolimatta palkkaratkaisut olivat inflaatiota edistäviä. Sasin mukaan talouspolitiikassa ei voitukaan lähteä siitä, että ongelmat korjataan devalvaatiolla:

”On totta, että jos lähdetään siitä, että ei pyritä kurinalaisuuteen talouspolitiikassa, ongelmat voidaan aina korjata devalvaatiolla. [...] Mutta mitä jatkuva devalvaatiokierre yhteiskunnassa merkitsee? Se merkitsee jatkuvaa talouden epätasapainoa, jatkuvaa inflaatiokierrettä ja sitä, että meillä on korkea korkotasoo. [...] Tätä kaikkea merkitsee se, jos inflaatiota ei kyetä pitämään kurissa ja jos meillä ei hyväksytä ja omaksuta todella tosissaan vakaan markan politiikkaa.” (Säädöskokoelma 877/1991, Kimmo Sasi 993-994vp.)

Sasin mukaan kiinteiden valuuttakurssien muutokset antoivat lisäksi keinottelijoille mahdollisuuden tehdä perusteettomia voittoja. Mikäli yritykset eivät saaneet pidettyä kustannuksia kurissa, oli yrityksen kärsittävä pahimmassa tapauksessa siitä konkurssin kautta. Suomi olikin Sasin mukaan keskellä erittäin merkittävää oppimisprosessia, jossa oli opittava uuteen taloudelliseen ajatteluun, johon ei kuulunut esimerkiksi vientiyritykset pelastava devalvaatio. Valtiovarainministeri Viinanen sen sijaan totesi keskustelun käyvän ainoastaan sen tiimoilla tuliko ecu-kytkennän yhteydessä toteuttaa devalvaatio vai ei. Erkki Tuomiojan mukaan oli mielenkiintoista havaita Kokoomuksen Sasin puhuvan lakiesityksen hyvistä puolista, muistaen myös sosiaalisen puolen, mutta sanomatta sanaakaan työllisyydestä. Hän kiteytti keskustelun sanomalla Suomen talouskeskusteluun mahtuvan kerrallaan ainoastaan yhden totuuden. Ensin oli ”devalvaatiototuus”, jossa markka säännöllisin väliajoin devalvoitiin ulkoisen kilpailukyvyyn parantamiseksi. Tämän jälkeen tuli ”revalvaatiototuus” ja nyt oltiin hänen mukaansa siirtymässä ”ecutotuuteen”. Historiallinen siirtymä oli hänen mielestään kuitenkin tehtävä markan oikealla ulkoisella arvolla. (Säädöskokoelma 877/1991, Kimmo Sasi 993-994vp; Säädöskokoelma 877/1991, Erkki Tuomioja 994-995vp; Säädöskokoelma 877/1991, Iiro Viinanen 995-996vp.)

Markan kelluttaminen mahdollistettiin ”tilapäisesti” vuoden 1991 markan ecu-kytkentään liittyvän lakiesityksen yhteydessä, kuten edellä huomattiin. Markan asettaminen kellumaan tapahtui kuitenkin vasta syksyllä 1992 valuuttamarkkinoiden voimakkaan häiriötilan aikaan saamana. Pääomamarkkinoiden vapauttamisen seurauksena valuuttakurssien sekä korkojen kehitys olivat nivoutuneet toisiinsa. Tästä johtuen korkoerot heijastivat valuuttakursseihin kohdistuvia odotuksia ja valuuttakurssipolitiikkaa ei voinut erottaa enää rahapolitiikasta. Vaikeudet harjoittaa kiinteiden valuuttakurssin kanssa sopusoinnussa olevaa finanssi- ja tulopolitiikkaa olivat johtaneet voimakkaisiin valuuttaliikkeisiin sekä markan devalvointiin syksyllä 1991. Tämänkin jälkeen raha- ja valuuttamarkkinat säilyivät epävakaina. Markkinoilla pelättiin uutta devalvaatiota mistä hallituksen mukaan olisi seurannut korkea korkotaso, kotimaisen kysynnän supistuminen, pankkisektorin ongelmia sekä kasvanutta työttömyyttä. Rauhattomassa markkinatilanteessa Suomen Pankki joutui puolustamaan markan arvoa ja tukemaan valuuttavarantoa ulkomaisin tukiluotoin korkeista koroista huolimatta. (Säädöskokoelma 997/1992 HE 186, 2-3.)

Valuuttaa virtasi tukitoimista huolimatta runsaasti Suomen rajojen ulkopuolelle. 8.9.1992 Suomen Pankki joutuikin asettamaan markan kellumaan. Hallitus katsoi, että syntyneessä tilanteessa kiinteään valuuttakurssiin perustuvan rahapolitiikan jatkuminen ei ollut enää mahdollista. Lisäksi se näki jatkossa olevan entistä vaikeampaa puolustaa kiinteitä valuuttakursseja, mikäli markan

arvoa olisi jouduttu alentamaan uudelleen. Tästä olisi seurannut vaikeuksia etenkin kotimaisille markkinoille suuntautuneille yrityksille. Se olisi kasvattanut työttömyyttä sekä vähentänyt ulkomaisten sijoittajien luottamusta Suomeen mikä olisi näkynyt laskevissa ulkomaisissa pääomien virroissa. Luottamuksen valuuttakurssien kestävyysnähtiin lisäksi, että spekulatiiviset sijoitukset lisääntyisivät. Näitä vastaan Suomi olisi kyennyt puolustautumaan ainoastaan korkealla korolla. (Säädöskokoelma 997/1992 HE 186, 2-3.)

Koska markka oli Suomen Pankin toimesta asetettu kellumaan, ja epävakaiden sekä spekulatiivisten olosuhteiden koettiin jatkuvan pitkään, muodostui siihen asti voimassa olleen lain tilapäisyyden määritelmä ongelmalliseksi. Kuten edellä huomattiin, lain mukaan Suomen Pankilla oli mahdollisuus ainoastaan ”tilapäisesti” ylittää markan ulkoiselle arvolle vuonna 1991 asetettu vaihteluväli. Häiriöalttiit olosuhteet tekivät uuden vaihteluvälin määrittämisen kuitenkin vaikeaksi. Hallitus joutui täsmentämään vanhaa lakia uudella säännöksellä, jolla laajennettiin Suomen Pankin oikeutta olla noudattamatta valtioneuvoston vahvistamia vaihtelualan rajoja vakavan häiriön olosuhteissa. Uuden ehdotuksen mukaan Suomen Pankilla oli edelleen oikeus antaa markan ulkoisen arvon kellua tilapäisesti, mutta sen oli saatettava vaihtelualan ylittyminen valtioneuvoston käsiteltäväksi. Mikäli uuden vaihteluvälin määrittäminen ei ollut mahdollista, Suomen Pankin oli esitettävä valtioneuvostolle, että se antaisi toistaiseksi Suomen Pankille oikeuden antaa markan kellua. Tämä esitys oli tehtävä valtioneuvostolle niin pian mahdollista. Vaihtelualueeseen perustuva valuuttakurssipolitiikka säilyikin edelleen ”lähtökohtaisena periaatteena”. Lakiesityksessä valtioneuvostolle annettiin lisäksi valtuudet omatoimisesti lopettaa markan kelluminen. (Säädöskokoelma 997/1992 HE 186, 3-5.)

Antamalla valtioneuvostolle valtuudet keskeyttää markan kelluttaminen haluttiin lisätä valtioneuvoston valtuuksia Suomen Pankkiin nähden. Uusi säädös mahdollisti kuitenkin tilanteen, jossa valtioneuvosto ja Suomen Pankki olisivat olleet eri mieltä markan uudesta vaihteluvälistä ja kellunnan lopettamisesta. Sosialidemokraattien kansanedustaja Matti Louekoski toivoi, että tällaista tilannetta ei kuitenkaan tulisi vastaan. Valtioneuvostolla ei ollutkaan oikeutta pyytää esitystä uudesta vaihtelualueesta Suomen Pankilta, mikä teki tällaisen tilanteen syntymisen hankalaksi. Hallitus ei nähnytkään lain muuttavan valtioneuvoston ja Suomen Pankin välisiä voimasuhteita. Vasemmistoliiton Martti Korhonen oli tästä eri mieltä. Hänen mukaansa lopettaminen oli raha- ja valuuttapoliittinen päätös, johon ei tulisi sekoittaa ylimääräisiä, spekulatioon johtavia, elementtejä. Lisäksi uusi laki oli hänen mukaansa ristiriidassa sen pyrkimyksen kanssa, jolla haluttiin vahvistaa Suomen Pankin asemaa, sekä selventää jo ollutta

tehtävän jakoa. Louekoski sanoi, että Suomen Pankin itsenäisyyttä tuli todella lisätä ja näin ei nyt ollut tapahtumassa. Hänen mukaansa oli kuitenkin luonnollista, että kelluttamisen tapahtuessa valtioneuvoston valtuuksien puitteissa sillä oli myös oikeus kelluttaminen omasta aloitteestaan lopettaa. (Säädöskokoelma 997/1992, Matti Louekoski 4179–4181vp, 4207vp; Säädöskokoelma 997/1992, Martti Korhonen 4182vp.)

Esko Seppänen kytki lakiesityksen suurempaan kontekstiin ja kritisoi mm. Suomen liian Eurooppa-henkistä linjaa mm. Emun suhteen. Hänen mukaansa tämä näkyi mm. korkeina korkoina sekä korkeana työttömyytenä, jotka ”luhistivat sekä henkisesti että fyysisesti”. Suomessa ei myöskään ollut otettu käyttöön valuuttojen säännöstelytoimia, vaan oli puolustauduttu keinottelijoita vastaan ”polttamalla yhteistä rahaa”. Hänen mukaansa Suomi olikin ajautunut tilanteeseen, jossa olisi tullut elvyttää niin kuin Englanti ja Japani, eikä kiristää rahapolitiikkaa. Suomesta oli Seppäsen mukaan tullut Euroopan yhteisölle jättämänsä jäsenanomuksen vanki sen perustaessa talouspolitiikkansa tähän jäsenanomukseen. Hänen mukaansa kansainvaltaista järjestelmää talouspolitiikan päättämisessä oli puolustettava ja Suomen Pankki oli säilytettävä eduskunnan pankkina. Hän ihmettelikin miksi sosialidemokraatit kannattivat tämän kansanvaltaisen järjestelmän purkamista:

”Olen ymmärtänyt, että ns. kansanvaltainen työväenliike on aina ollut sitä mieltä, että eduskunnalla kuuluu olla kaikki valta, jopa korkeampi kuin presidentillä monissa kysymyksissä. [...] Tässä mielessä olen ymmärtänyt, että se on ollut eduskunnan vallan säilyttämisen ja vahvistamisen puolella. Mutta nyt sosialidemokraatit ovat ottaneet askelen toiseen suuntaan. [...] Jos Suomen Pankki on eduskunnan pankki, ja mielestäni Suomen Pankin pitää olla eduskunnan pankki, niin meillä on mahdollisuus vaikuttaa maan talouspolitiikkaan. (Säädöskokoelma 997/1992, Esko Seppänen 4208–4209vp.)

Seppäsen mukaan eduskunnalla olisi nyt ollut mahdollisuus antaa signaali siitä, että korkeaa korkoa olisi haluttu tuoda alas. Hänen mukaansa tämänkaltaisen signaalin antamisen mahdollisuus kuitenkin heikkenisi, mikäli toimittiin kuten hallitus ja Louekoski halusivat, sillä valtaa otettiin pois Suomen Pankilta. Seppäsen mukaan kelluttaminen oli ollut sikäli myönteinen asia, että se vaikutti paremmin viennin vetämiseen kuin esimerkiksi aikaisemmin tehty devalvaatio. Toinen devalvaatio sen sijaan olisi ollut hänen mukaansa ollut ongelmallisempi, koska sillä olisi ollut vaikutusta myös hintainflaatioon. Hintainflaation vaikutukset Seppänen näkikin palkkainflaatiota negatiivisemmaksi. (Säädöskokoelma 997/1992, Esko Seppänen 4208–4210vp.)

Markkinavoimat olivat keskeisesti vaikuttamassa siihen, että markkaa jouduttiin kelluttamaan. Seppäsen mukaan kelluttaminen oli kuitenkin hyvin poliittinen kysymys, sillä siihen yhdistyi koko tupojärjestelmä. Tuponeuvotteluissa olisi ollut mahdollista lisätä kansalaisten ostovoimaa, jolla olisi ollut kotimaan markkinoita elvyttävä vaikutus. Markan kelluttamisessa olikin se vaara, että sen devalvoivan vaikutuksen myötä tuo ostovoima syötäisiin pois. Hän ihmettelikin miksi sosialidemokraatit ammattiyhdistysliikkeissä toimivat kansalaisten ostovoiman säilyttämisen puolesta, mutta nyt kun olisi ollut mahdollisuus vaikuttaa rahapolitiikkaan, he olivat antamassa tuota mahdollisuutta pois hallitukselle. Paavo Lipponen sen sijaan näki Seppäsen puheenvuoron ristiriitaisena, ja muistutti käsittelyssä olleen asian olevan valtasuhteiden sisäiseen ja ulkoiseen tasapainoon liittyvä kysymys:

”Tässähän on kysymys institutionaalisesta kysymyksestä, jossa vastakkain eivät ole vain Suomen Pankki, hallitus ja eduskunta, vaan tasapaino hallituksen ja Suomen Pankin välillä. [...] Kun lähdetään siitä, että kellutus on nykyoloissa hyvin raskas instrumentti, niin jos se tulee täysin Suomen Pankin käytettäväksi, silloin voidaan perustellusti katsoa, että valtasuhteet muuttuvat Suomen Pankin hyväksi. [...] tässähän jää nyt jäljelle sellainen asetelma, että hallitus ei voi lopettaa kellutusta ilman Suomen Pankin lausuntoa.” (Säädöskokoelma 997/1992, Paavo Lipponen 4210vp.)

Lipposen mukaan vaatikin hallitukselta ”kanttia”, mikäli se lähtisi yksin lopettamaan kellutusta, sillä hallitus ei saanut myöskään lupaa pyytää Suomen Pankilta lausuntoa markan arvon muuttamisesta. Hänen mukaansa edustaja Seppäsen pitkä puheenvuoro lakiesityksen vaikutuksista voitiinkin nähdä ristiriitaisena ja retorisenä esityksenä. Arja Alho painotti, että tasapainosuhteet Suomen Pankin, eduskunnan ja hallituksen välillä eivät muuttuisi. Näin olivat myös kaikki asiantuntijat kokeneet. Perustuslakivaliokunta esitti lisäksi, että Suomen Pankin antaessa lausuntoa myös pankkivaltuutettujen asema esityksessä huomioitiin. Näin Alhon mukaan tasapainosuhteet saatiin säilytettyä ennallaan. (Säädöskokoelma 997/1992, Esko Seppänen 4210vp; Säädöskokoelma 997/1992, Paavo Lipponen 4210vp; Säädöskokoelma 997/1992, Arja Alho 4211vp.)

Keskustelua herätti paljon myös markan kelluttamisen lainmukaisuus. Mm. Esko Seppäsen painotti että lakia rikottiin. Lisäksi hänen mukaansa lakiesitystä kannattavien ja Emu-jäsenyyttä puolustavien kannat olivat ristiriitaisia, koska heidän olisi pitänyt puolustaa itsenäistä keskuspankkia. Hän syyttikin hallitusta Mauno Koiviston ”nukkehallitukseksi”. Kokoomuksen Hannele Luukkaisen mukaan markan kelluttamisen olisi sen sijaan tullut toteuttaa niin kuin se oli aloitettukin. Kelluttamisen lopettaminen oli hänen mukaansa puhtaasti talouspoliittinen päätös,

johon ei tullut liittää ”puoluepoliittisia kissanhännänvääntöjä”. Hänen mukaansa mikäli hallituksen esitys sinällään menisi läpi, olisi kelluttamisen lopettamisesta tullut ”poliittisen spekulaaation, kaupankäynnin ja pahimmillaan kyläpolitiikoinnin kohde”. Hän kannattikin edustaja Korhosen tekemää esitystä yksityiskohtaisesta käsittelystä, jossa eduskunnan, Suomen Pankin ja hallituksen väliset voimasuhteet olisivat olleet yksityiskohtaisessa käsittelyssä. Arja Alho sen sijaan muistutti edustaja Seppästä, että Suomi oli pieni kansantalous, jossa toimijat tunsivat toisensa ja olivat kytköksissä toisiinsa. Hänen mukaansa realiteetti oli se, että talouspolitiikan toimijoilla täytyi olla yhtenäinen käsitys talouspolitiikan linjasta. Hän nosti puheenvuorossaan esiin tekijöitä, joissa nousi esiin myös talouspolitiikan konvergoituminen:

”Minusta on olemassa oleva realiteetti se, että talouspolitiikan toimijoilla täytyy olla yhtenäinen käsitys talouspolitiikan linjasta, tapahtui se missä tahansa, mieluummin kuitenkin niin, että markkinoilla ei synny levottomuutta, kuten tähän saakka on syntynyt siitä syystä, että talouspolitiikan linjasta ei ole edes hallituksen sisällä oltu yksimielisiä, mistä on seurannut spekulatiota...” (Säädöskokoelma 977/1992, Arja Alho 4214vp.)

Myös Arja Alho halusi yleistä keskustelua pankkijärjestelmän tilasta ja tulevaisuudesta kokonaisuudessaan, jossa tarkastelussa olisi ollut myös Suomen Pankki. Hänen mukaansa mikäli hallituksella ja Suomen Pankilla ei ollut yhteistä talouspoliittista linjaa, oli siitä mahdollisesti seuraavaa hässäkkää mahdotonta hallita millään pykälämuutoksilla. Hänen mukaansa ”pääomat liikkuvat” ja ”perinteisen rahapolitiikan keinovalikoima oli tullut vähäisemmäksi”. Paineet olivat siirtyneet ennen kaikkea finanssipolitiikan suuntaan. Seppänen sen sijaan korosti, että oli pyrittävä siihen, että ”valta ja vastuusuhteet olivat yksiselitteisiä myös, ellei ollut yhteistä linjaa. Vasemmistoliitto halusikin säilyttää keskuspankin aseman nykyisellään. (Säädöskokoelma 977/1992, Esko Seppänen 4212-4213vp, 4221vp; Säädöskokoelma 977/1992, Arja Alho 4214-4215vp; Säädöskokoelma 977/1992, Hannele Luukkainen 4213vp.)

Myöskään Tuulikki Hämäläinen ei pitänyt hallituksen linjaa onnistuneena. Hänen mukaansa pienessä kansantaloudessa toimijoiden tuli pyrkiä yhteistyöhön keskustellen eikä Suomessa ollut opittu niistä virheitä, joita oli tehty rahapolitiikkaa liberalisoitaessa. Johannes Koskinen (SDP) puolestaan muistutti, että Suomen Pankki piti yllä korkeaa korkotasoa juuri kellutuksen turvin, sillä kelluttamalla se pystyi paremmin vaikuttamaan korkotasoon. Uuden tilanteen sääntely johti hänen mukaansa siihen, että oli haettava uusi tasapaino eikä sanamuotoja muuttamalla valtasuhteita voitu säilyttää entisellään. Tuulikki Hämäläinen sen sijaan näki, että Suomen Pankki ja Suomen hallitus, toimivat kaikista keskusteluista huolimatta yhteiskunnassa, jossa kaikkien

keskeisten talouspolitiikan toimijoiden tuli toimia yhteistyössä toistensa kanssa keskustellen. Hän ei nähnyt lakiesityksessä merkittävää voimasuhderistiriitaa, vaikka voimasuhteet olivatkin hallitsevasti edellä kuvatussa keskustelussa esillä. (Säädöskokoelma 977/1992, Tuulikki Hämäläinen 4367vp, 4386vp, 4388vp; Säädöskokoelma 977/1992, Johannes Koskinen 4380vp.)

Edellä on kuvattu markan kelluttamisesta käytyä eduskuntadiskurssia. Viimeistään Holkerin hallituksen vaihduttua Ahon porvarihallitukseen monetarististen talouspoliittisten tavoitteiden voidaan todeta tulleen Suomen eduskunnan diskurssiin. Näihin tavoitteisiin kuului olennaisesti matala inflaatio sekä kelluvat valuuttakurssit. Kuten edellä olevista keskusteluista voidaan huomata, Suomessa ei siirrytty hallituksen esityksestä ja eduskunnan hyväksymänä kelluvan valuuttakurssin järjestelmään, vaan siirtyminen tapahtui Suomen Pankin päätöksellä valuuttamarkkinoiden käytyä liian häiriöalttiiksi. Tämän jälkeen eduskunnassa keskustelua käytiin pääasiassa kelluttamisen laillisuudesta, sekä sen pykälän sisäisistä ja ulkoisista signaali-vaikutuksista, jolla valtioneuvostolle annettiin oikeus kellunnan lopettamiseen. Minkään puolueen ei, tässä käsittelyssä olleen aineiston perusteella, voida todeta varsinaisesti vastustaneen markan kelluttamista sen itsensä vuoksi. Markan kelluttaminen jatkui 8.9.1992 jälkeen aina vuoteen 1996 asti. Vuoden 1992 kelluttamispäätöksen jälkeen Suomessa voidaan sanoa toteutetun ne talouspoliittiset toimet joiden puolesta myös läntiset teollisuusvaltiot sekä OECD ja IMF olivat puhuneet. Läntisistä teollisuusvaltioista Suomen voidaan todeta olleen näiden toimien viimeisiä toteuttajia. Seuraavassa luvussa syvennyttään huolellisemmin päätelmiin Suomen pääomamarkkinoiden vapauttamisesta käydystä eduskuntadiskurssista sekä tehdään yhteenveto tutkimuksesta.

6 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT

1900-luvun jälkipuoliskon kansainvälistä talousjärjestystä määrittävät kaksi tavoitteiltaan eroavaa narratiivia. Niin sanottuun keynesiläisen teoriakehyksen mukaiseen narratiiviin siirryttiin toisen maailmansodan jälkeen. Yhdysvaltain Bretton Woodsissa vuonna 1944 käytyjen neuvottelujen tuloksena kansainvälisen talousjärjestelmän keskeisiksi taloudellisiksi tavoitteiksi alkoivat määrytyä valtioiden talouspoliittinen autonomia, toimiva kansainvälinen kauppa, työllisyys sekä talouskasvu. (Rodrik 2011, 97; Helleiner 1994, 48–52.) Näihin tavoitteisiin nähtiin päästävän rajoittamalla kansainvälisiä valtioiden rajat ylittäviä pääomien liikkeitä. Erityisen haitallisiksi koettiin lyhytaikaiset spekulatiiviset rahoitusliikkeet. Vaikka Bretton Woodsissa sovittiin kansainvälisten pääomien liikkeiden sääntelystä, valtioiden rajat ylittävät pääomien liikkeet yleistyivät 1950-luvun aikana. Tähän vaikuttivat merkittävästi teknologian kehittyminen, monikansallisten yritysten yleistyminen sekä Lontoon euromarket. Helleinerin (1994, 99–103) mukaan Iso-Britannia halusi euromarketin avulla parantaa Lontoon asemaa kansainvälisenä rahoituskeskuksena ja Yhdysvallat edistää New Yorkin rahoitusyhteisön sekä kasvaneiden monikansallisten yritysten etuja euromarketin parantaessa lainansaantimahdollisuuksia sekä mahdollistaessa markkinoiden laajentamisen Euroopassa. 1960-luvulla kansainväliset rahoituslaitokset sekä spekulatiiviset rahavirrat uhkasivat kiinteiden valuuttakurssien järjestelmää. Valtioiden taloudenhoidon ongelmaksi tuli ristiriita valtion sisäisten sekä ulkoisten tavoitteiden ja odotusten välillä.

Valtioista keskeisimmässä roolissa implisiittisen liberalismien järjestelmä vaihtumisessa uusliberalistisen narratiivin mukaiseen järjestelmään oli Yhdysvallat. Yhdysvaltojen muuttunut kanta pääomien liikkeiden sääntelyyn johtui kasvaneista ulkoisista ja sisäisistä alijäämistä. Lisäksi se toivoi avoimen kansainvälisen talousjärjestelmän parantavan asemaansa rahoitusmaailmassa sekä dollarin asemaa tärkeimpänä vaihdonvälineenä. Kasvaneiden spekulatiivisten pääomien liikkeiden, monikansallisten yritysten, teknologisen kehityksen sekä Yhdysvaltojen merkittävän roolin seurauksena valtiokeskeinen implisiittisen liberalismien kansainvälinen talousjärjestys alkoi korvaantua uusliberalistisella talousjärjestyksellä. 1970-luvulla merkittävien monetarististen ajattelijoiden ajatukset alkoivat tulla käytäntöön. Uusi taloudellinen järjestys näki vapaiden pääomien liikkeiden lisäävän rahoitusalan kilpailua, parantavan taloudellisten toimijoiden lainansaantimahdollisuuksia sekä kasvattavan taloutta. Hyvinvointivaltioiden talouspoliittinen autonomia ei enää ollut olennaisin kysymys, vaan huomio

keskittyi sääntelemättömiin rahoitusmarkkinoihin sekä kelluviin valuuttakursseihin, (Helleiner 1993, 115–116.)

Uusliberalismin yleistymistä oli vauhdittamassa edellä mainittujen tekijöiden lisäksi 1970-luvun öljyshokki sekä stagflaatio, joka siirsi huomiota kysynnän säätelystä talouden tarjontaan. Valtioiden raha- ja fiskaalipoliittiset väliintulot alettiin nähdä epätasapainoa luovina toimenpiteinä. Kansainvälisen talouden narratiivi alkoi muuttua keynesiläisestä, interventionismia korostavasta, narratiivista markkinaorientoituneeseen uusliberalistiseen narratiiviin. Uudessa taloudellisessa ympäristössä säännöstelemättömien pääomien liikkeiden nähtiin vapaan kaupan tavoin tehostavan globaalia resurssien allokaatiota ja rohkaisevan hallituksia parempaan raha- ja fiskaalipolitiikan harjoittamiseen. Kelluvien valuuttakurssien nähtiin lisäksi estävän valuutan arvon väärin määrittymisen ja mahdollistavan valtioiden itsenäisen rahapolitiikan. Markkinoiden uskottiin antavan oikeat signaalit olemassa olevista resursseista ja niiden allokaatiosta. (Rodrik 2011, 101.) Kansainvälisessä politiikassa taloudellisen narratiivin muutos alkoi konkretisoitua Margaret Thatcherin noustua valtaan Iso-Britanniassa ja Ronald Reaganin Yhdysvalloissa 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa.

Tässä tutkimuksessa huomio on ollut pääomamarkkinoiden vapauttamisen prosessissa Suomessa sekä puolueiden suhtautumisessa tähän prosessiin. Lähtökohtaisesti, niin sanotun partisaanioletuksen mukaan, oikeistopuolueiden oletetaan suhtautuvan myönteisesti valtioiden rajat ylittäviin pääomien liikkeisiin heidän kannattajakunnan ollessa valkokaulustyöntekijöitä, jotka haluavat pääomallaan mahdollisimman korkean tuoton. Tästä johtuen oikeistopuolueiden oletetaan talouspolitiikassaan tavoittelevan alhaista inflaatiota. Vasemmistopuolueiden partisaaniteoria sen sijaan olettaa ajavan työvoiman etuja ja asettavan alhaisen työttömyyden talouspoliittiseksi tavoitteekseen oikeistopuolueita herkemmin. Niiden oletetaan lisäksi suhtautuvan varauksellisemmin pääomamarkkinoiden vapauttamiseen pääomien rajat ylittävien liikkeiden työllistäessä ulkomailla kotimaan sijaan. Mikäli perinteinen partisaaniteoria lähestyi puolueiden talouspolitiikkaa ideologisista lähtökohdista, seurasi sitä 1980-luvulla vaalit huomioonottavia malleja, joissa puolueet nähtiin myös voittoa tavoittelevina kannatuksen maksimoijina, ja joissa ideologiset tavoitteet eivät nousseet enää tarkastelun keskiöön.

Yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa esimerkiksi jälkistrukturalismi asettaa kapitalismin analyysin keskiöön. Petersin (2001) mukaan jälkistrukturalismi voidaan ymmärtää lukemisen kriittisyytenä, joka on erotettava yhtenäisyydestä tai homogeenisuudesta. Näin esimerkiksi Lyotard

voidaan nähdä jälkistrukturalistisena ajattelijana hänen kannustaessa kriittisyyteen metanarratiiveja kohtaan. Hänen mukaansa kapitalismi onkin yksi modernin nimistä. Petersin (2001) kansalaisyhteiskunnan ja valtion voidaan nähdä tulleen alisteisiksi markkinoille uusmarxilaisessa diskurssissa, samalla kun taloudellinen liberalismi on saanut valtaa poliittisen liberalismiin kustannuksella. Marsdenin (1999) mukaan modernisaation aiheuttaja olisikin juuri pääoma. Teknologisten innovaatioiden sekä yritysten kansainvälistymisen seurauksena pääomien liikkeen sääntelyn kiertäminen tuli entistä helpommaksi. Suomessa pääomamarkkinoiden sääntelyn purkaminen aloitettiin 1980-luvun alkupuoliskolla. Esimerkiksi Esko Seppäsen mukaan sellaista prosessia kuin rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen ei kuitenkaan tapahtunut minään yksittäisenä päätöksenä, vaan monien vuosien aikana, joista pääosa tapahtui Holkerin hallituksen aikana 1980-luvun loppuvuosina (Säädöskokoelma 977/1992, Esko Seppänen 4374vp).

Tämän tutkimuksen tarkastelussa on ollut Kokoomuksen, SDP:n ja Vasemmistoliiton (entinen SKDL) suhtautuminen edellä mainittuun rakenteellisen uudistuksen prosessiin. Vielä 1970-luvulla pääomamarkkinoiden vapauttamisesta käyty diskurssi liittyi lähinnä valuuttasäännöstelyyn. Useita vuosikymmeniä vanha valuuttalaki oli määräaikainen ja sitä uudistettiin kahden vuoden välein. Näiden uudistusten yhteydessä ei lakiesityksestä liiemmin käyty keskustelua. Poikkeuksena voidaan mainita mm. vuosi 1976 jolloin keskustelua käytiin lakiesityksen muuttamisesta pysyväksi. Lain voimassaolon pidentäminen ei kuitenkaan saanut kannatusta ”edes kansandemokraattien taholta”. Diskurssista pystyi kuitenkin myös tuolloin havaitsemaan partisaanioletusten mukaisia piirteitä. Hallitus koki valuuttasäännöstelylain valuuttamarkkinoiden epävakauden takia tärkeäksi, mistä johtuen valuuttasäännöstelyä saatettiin vielä 1970-luvulla pitää ”itsestään selvyytenä”.

Osana rakenteellista uudistusta oli rahoitussektorin ulkomaalaisuusasteen asteittainen kasvattaminen. Vielä 1970-luvulla pankkisektorin ulkomaalaisuusaste oli hyvin pientä. Mahdollistamalla ulkomaalaisten läsnäolo pankkisektorilla haluttiin kiristää pankkisektorin kilpailua, mutta ulkomaalaisten omistusoikeuksien rajaaminen pankkisektorilla nähtiin kuitenkin tarpeelliseksi. Vuonna 1984 hallitus esitti, että ulkomaalaiset saisivat omistaa enintään 20 prosenttia pankin osakkeista ilman valtiovarainministeriön lupaa. Partisaanioletuksen mukaisesti SKDL vastusti lakiuudistusta. Heidän mukaansa lain seurauksena suomalaista pääomaa valui ulkomaille minkä seurauksena yritysten työllistäminen ja investoinnit siirtyivät ulkomaille samalla kun kansallinen päätöksentekovalta kaventui. SKDL:n diskurssin voidaankin sanoa olleen keynesiläisen taloudellisen narratiivin mukainen, mikäli se ymmärretään sellaisena kuin se tämän

tutkimuksen historiakatsauksessa on esitetty. Myös SDP:n puheenvuoroissa oltiin huolissaan lakiuudistuksen työllisyysvaikutuksista. Heidän puheenvuoronsa olivat kuitenkin yksittäisiä ja retorisia puheenvuoroja eivätkä he nähneet yksittäisiä lakiesityksiä vaikutuksiltaan niin merkittävänä että ne olisi pitänyt estää. SDP voidaankin nähdä maltillisen, asteittaisen, pankki- ja yrityssektorin kansainvälistymisen kannattajana. Vuoden 1986 lakiuudistukseen mennessä eduskunnan diskurssissa näyttäisi tulleen selväksi rakenteellisen kehityksen suunta. SKDL:n puheenvuoroissa sanottiinkin lakimuutoksen olevan kauaskantoinen ja lain hyväksymisen jälkeen ”junaa enää vaikeasti pysäytettäväksi”.

Tutkimuskysymyksen kannalta olennainen rakenteellinen uudistus oli myös arvopaperilainsäädännön modernisointi. Vielä 1980-luvun alussa pääosa yritysten rahoituksesta oli pankkien myöntämiä lainoja. Sijoitusrahastolakia säädettäessä SDP:n suhtautuminen erityisesti liikepankkien korostuneeseen valtaan taloudessa oli varauksellinen. Liikepankkien vaikutusvalta korostui myös Helleinerin (1994) mukaan kansainvälisen talousjärjestyksen muutoksessa keynesiläisestä monetaristiseen järjestykseen. SDP:n voidaan kuitenkin nähdä suhtautuneen rahoitusmarkkinoilla tapahtuvaan kehitykseen kansandemokraatteja ”realistisemmin” eivätkä he halunneet ”taistella tuulimyllyjä vastaan”, sillä kasinotalouden piirteitä oli heidän mukaansa vaikea kokonaan poistaa. Sosialidemokraattien voidaankin nähdä suhtautuneen SKDL:ää myönteisemmin yritysten toimintaan sekä liiketalouden lainalaisuuksiin. SKDL:n suhtautuminen arvopaperikauppaan oli huomattavasti ideologisempi. He yhdistivät useissa puheenvuoroissa arvopaperikaupan voimakkaammin keinotteluun sekä varallisuuden siirtämiseen rikkailta köyhille. Merkittävin negatiivinen arvopaperimarkkinoihin yhdistettävä seikka olikin heidän mukaansa juuri keinottelu, ei arvopaperikaupankäynti esimerkiksi Esko Seppäsen mukaan itsessään. Kokoomuksen edustajat sen sijaan syyttivät SKDL:ää liikepankkien taloudellisen vallan ylidramatisoimisesta.

Diskursiivisesti mielenkiintoisempi lakiuudistus rahoitussektorin kannalta oli kaupankäynnin vapauttaminen vakioiduilla termiineillä sekä optioilla vuosien 1987–1988 aikana. Kysymyksessä oli Harri Holkerin hallituksen arvopaperikaupankäynnin modernisointiin liittynyt uudistus. Modernisointi oli hallituksen mukaan tarpeellinen yritysten rahoitustarpeen tyydyttämiseksi sekä lainsäädännön tuomiseksi kansainväliselle tasolle. Esimerkiksi SDP:n oikeusministeri Louekoski ei nähnyt johdannaismarkkinoita taloudelle haitalliseksi toisin kuin edustaja Seppänen. Hän yhdisti optio- ja termiinkaupan voimakkaasti keinotteluun ja näki sosialidemokraattien tekevän lakiesityksen myötä ”ideologisen virheen”, jossa heitä ei enää pystytä erottamaan ”kapitalisteista”

eikä heitä yhdistettäisi ”terveen ja järkevän” investointipolitiikan harjoittamiseen. Seppäsen mukaan oli selvää, että parannettaessa pörssitoiminnan edellytyksiä keinottelun määrä suhteessa hyödylliseen toimintaan kasvoi. Arvopaperilainsäädännön modernisaation yhteydessä käydystä eduskuntadiskurssista nousi esiin SKDL:n suuntautuminen selkeämmin ”työvoiman puolueeksi” sosiaalidemokraattien jouduttua hallitusvastuussa olleena puolueena taiteilemaan partisaanioletusten mukaisten ideologisten velvoitteiden sekä kasvaneen kansainvälisen talouden integraatiotrendin välimaastossa.

Merkittävä osa monetaristisen taloustieteen diskurssin mukaista muutosta oli siirtyminen hintalainsäädännöstä kilpailulainsäädäntöön. Suomessa tämä muutosprosessi aloitettiin jo Kalevi Sorsan hallituksen aikana 1980-luvun puolessa välissä ja siihen siirtyminen toteutettiin Harri Holkerin hallituksen aikana, jossa myös sosialidemokraatit olivat mukana. Uuden hintalainsäädännön myötä haluttiin turvata vapaata kilpailua siltä haitallisilta rajoitteilta kuten kartelleilta tai monopoleilta. Hallituksen mukaan taloudellinen kilpailu oli julkisen vallan sekä elinkeinoelämän itsensä toteuttamaa sääntelyä suotuisampi hyödykkeiden tuotannon sekä taloudellisten resurssien kohdentamisen muoto. Hintalainsäädännön muuttumiseen kilpailulainsäädännöksi suhtautuivat myönteisesti suuri osa SDP:n edustajista sekä Kokoomuksen edustajat. SKDL:n puheenvuoroissa lakiuudistus sen sijaan nähtiin liian yritysystävällisenä. Lisäksi he olivat huolissaan mahdollisesta hyödykkeiden hintojen noususta hintavalvonnan loputtua sekä siitä, että valvonta ei kohdistunut kaikkiin yrityskauppoihin. SKDL esittäytyikin pienyritysten puolia pitävänä puolueena. Kokoomuksen suhtautuminen kilpailulainsäädäntöön oli odotetusti kaikista myönteisin. Heidän pitämässä puheenvuoroissa korostettiin joustojen tuomia hyötyjä sekä nähtiin kilpailupolitiikka keskeisenä talouspolitiikan muotona. Ennen kaikkea lakimuutoksessa oli kuitenkin kyse suomalaisen yhteiskunnan valmistautumisesta vastaanottamaan koveneva kansainvälinen kilpailu.

Ilmapiirin muutoksesta vapaita pääomamarkkinoita kohtaan myönteisesti suhtautuvaa suuntaa sekä kohti monetarismia voidaankin tämän tutkimuksen aineiston perusteella nähdä merkkejä jo 1980-luvun puolessa välissä. Vuoden 1985 valuuttalain käsittelyn yhteydessä käydyissä keskusteluissa hallitus koki edelleen kansainväliset valuuttamarkkinat epävakaisiksi sekä markkinatekijöiden korostuneen tapahtuneissa muutoksissa. Näin oli yhä tarpeellista hidastaa ulkoisten häiriöiden siirtymistä Suomen kansantalouteen valuuttasääntelyn avulla. Myös kansainväliset sopimukset OECD:n ja IMF:n kanssa asettivat Suomelle velvoitteita pääomien liikkeen rajoittamiseen liittyen. SKDL:n edustajien mukaan lakiesityksellä väljennettiin entisestään pääomien

kansainvälisiä liikkeitä. Kokoomuksen Tuure Junnila mukaan puolestaan säännöstelylain voimassaolon säätäminen viideksi vuodeksi oli ristiriitainen vallinneen kehityksen kanssa, joka oli tyypillistä markkinatalousmaille sekä Suomen talouselämän yleiselle kehitykselle. Kokoomus olisikin jo tuolloin halunnut Suomelle väljemmän ja lyhyempikestoisen valuuttalain.

Mikäli hintalainsäädännön muuttaminen kilpailulainsäädännöksi oli merkittävä askel kohti monetaristista taloudellista narratiivia, yhtä merkittävänä voidaan pitää markan asettamista kellumaan 1990-luvun alussa. Markan asettaminen kellumaan ei tapahtunut selkeänä Mundell-Fleming – teoreeman mukaisena talouspoliittisena valintana, vaan olosuhteiden sanelemana. Kelluttaminen oli mahdollistettu ”tilapäisesti” vuoden 1991 markan ecu-kytkennän yhteydessä ilman sen mahdollistaneesta pykälästä käytyä keskustelua. Ecu-kytkennän yhteydessä käydyissä keskusteluissa nousi kuitenkin esiin diskursiivisesti mielenkiintoisia piirteitä. Viimeistään Holkerin hallituksen vaihduttua Keskustan ja Kokoomuksen oikeistohallitukseen Suomen eduskunnassa käytyyn talouspoliittiseen diskurssiin oli tullut monetaristiselle taloustieteelle tyypillinen alhaisen inflaation tavoite. Hallitus halusi markan ecu-kytkennällä antaa signaalin niin Suomen myönteisestä suhtautumisesta Euroopan integraatioon kuin halusta sitoutua myös Euroopan yhteisölle tyypilliseen alhaisen inflaation tavoitteeseen. Myöskään oppositiossa olleen SDP:n Matti Louekosken puheenvuorossa ei noussut esiin vastustusta alhaisen inflaation tavoitetta ja Suomen myönteistä suhtautumista Euroopan integraatiota kohtaan. SDP:n Antti Kalliomäki sanoi Suomen valinneen vaikeamman tien sen kytkettyä devalvaation sijasta markan ecuun. Esko Seppänen sen sijaan muistutti, että toteutettava päätös oli seurausta pääomamarkkinoiden vapauttamisesta jonka seurauksena raha- ja pääomamarkkinat hallitsivat nyt talouspoliittista päätöksentekoa. Vasemmistoliittolaisten puheenvuoroissa keinottelu, ja sen lisääntyminen pääomamarkkinoiden vapauttamisen seurauksena, nousivatkin esiin koko talouden rakenteellisen uudistamisen prosessin ajan. He puhuivat usein myös talouspoliittisen autonomian vähentymisestä pääomamarkkinoiden vapauttamisen seurauksena.

Vasemmistoliiton ja SDP:n ollessa oppositiossa jatkui vasemmiston sisäinen vastakkainasettelu tästä huolimatta. SDP:n puheenvuoroissa sanottiin Vasemmistoliiton elävän ”ikuista pysähtyneisyyden aikaa” heidän suunnatessa kritiikkinsä edelleen SDP:hen ja haikaillessa säännöstelyn aikaiseen aikaan. Vasemmistoliitto sen sijaan syytti SDP:tä heidän vaaliohjelmansa kopioimisesta ”vaalien jälkeen”. SDP:n puheenvuoroissa muistutettiin lisäksi, että alhaisen inflaation tavoittelu ei saanut tarkoittaa työttömyyden syrjään laittamista talouspoliittisena tavoitteena. Näin partisaanioletuksen mukaisen puolueiden suhtautuminen inflaatioon ja

työllisyyteen voidaan todeta yhä vaikuttaneen talouspoliittisessa retoriikassa. Diskurssiin oli kuitenkin viimeistään tässä vaiheessa tullut monetaristiset talouspoliittiset tavoitteet ja SDP:n sekä Vasemmistoliiton voidaan nähdä taistelleen omalla retorisella kentällään. Kokoomuksen retoriikka sen sijaan ei ollut tällä kentällä eikä heidän pitämässä puheenvuoroissa työllisyyskysymystä nostettu aktiivisesti esiin.

Valuuttamarkkinoiden voimakkaan häiriötilan seurauksena Suomen Pankki joutui 8. syyskuuta 1992 asettamaan markan kellumaan. Koska pidempiaikainen kelluttaminen ei lain suomin valtuuksin ollut mahdollista, jouduttiin lakia muuttamaan markan kelluttamisen jatkamiseksi. Vuonna 1991 toteutetusta devalvaatiosta huolimatta valuuttamarkkinoilla ei ollut saavutettu tasapainoa. Kelluttamalla markkaa pystyttiin harjoittamaan itsenäisempää rahapolitiikkaa. Eduskunnassa kelluva valuuttakurssi itsessään ei kuitenkaan herättänyt paljoa keskustelua. Keskustelu kohdistui sen sijaan tapaan jolla kelluttaminen toteutettiin, sen lainmukaisuuteen sekä kelluttamisen jatkumisen mahdollistavan lakikirjauksen signaalivaikutuksiin. Eniten keskustelua herätti valtioneuvostolle annettu mahdollisuus kellunnan lopettamiseen. Hallitukselle ei kuitenkaan myönnetty oikeutta pyytää Suomen Pankkia määrittämään uutta vaihteluväliä, mikä teki hallituksen mahdollisen päätöksen kellunnan lopettamisesta vaikeaksi. Keskusteluiden yhteydessä nousi esiin myös talouspolitiikan konvergoitumisen. Arja Alhon mukaan talouspolitiikan toimijoilla oli oltava yhtenäinen käsitys talouspolitiikan linjasta ja talouspolitiikan oli tapahduttava niin, että ei seurannut spekulatiota ja levottomuutta.

Viimeistään Ahon porvarihallituksen aikana monetarististen talouspoliittisten tavoitteiden voidaankin sanoa tulleen eduskunnan diskurssiin. Markan kelluttamisen myötä Suomen voitiin nähdä siirtyneen monetaristisen talouspoliittisen narratiivin mukaiseen järjestelmään, jota kuvastivat vapaat pääomien liikkeet sekä kelluvat, markkinoilla määräytyvät, valuuttakurssit. Kansainvälisessä vertailussa monetaristiset politiikkauudistukset toteutettiin Suomessa viimeisten länsimaiden joukossa. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella kansainvälisten instituutioiden tai merkittävien länsimaiden vaikutus talousjärjestelmän uudistamiseen ei noussut juuri esiin. Suomessa pääomamarkkinoiden vapauttamisen voidaankin sanoa toteutetun asteittain kansainvälistä trendiä seuraten. Päätöksien taustalla oli varmasti myös halu olla mukana Euroopan integraatioprosessissa. Euroopan integraatioon liittyvä²¹ diskurssi on kuitenkin tarkoituksellisesti rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tämän tutkimuksen ei olekaan tarkoitus olla

---

²¹ Myös esimerkiksi Suomen Neuvostoliiton kanssa käymä bilateraali kauppa on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolella.

historiallisesti tarkka selvitys tai kuvaus pääomamarkkinoiden vapauttamisesta, ja siitä käydystä eduskuntadiskurssista Suomessa: Historiallisesti tarkan kuvauksen tekeminen näin laajasta asiakokonaisuudesta pro gradu – tutkielman puitteissa olisi hyvin haastavaa. Tutkimus onkin ainoastaan kuvaus tarkastelussa olleiden puolueiden suhtautumisesta tähän prosessiin, sekä prosessin ympärillä käydyistä diskurssista, partisaaniteorian näkökulmasta.

Useat näkevät talouspoliittisen valinnanvaran kaventuneen pääomamarkkinoiden integraation seurauksena. Valinnanvaraa kavensi Bretton Woods -järjestelmässä ”kiinteiden valuuttakurssien pakkopaita” ja kelluvien valuuttakurssien järjestelmään siirtymisen jälkeen ”kultainen pakkopaita”. Suomessa SKDL:n suhtautuminen pääomamarkkinoiden vapauttamiseen oli partisaanioletuksen mukaisesti kaikkein kielteisin. Eduskunnan diskurssissa SDKL esittäytyikin pienen pääoman sekä talouspoliittisen autonomian puolesta puhuvana puolueena. SDP:n puolestaan voidaan nähdä olleen vasemmiston retorisella ja ideologisella kentällä liiketalouden lainalaisuuksiin sekä pääomamarkkinoiden integraatioon myönteisemmin suhtautunut ”suuren pääoman” puolue. Partisaaniteoriaan perustuvan kirjallisuuden näkökulmasta Kokoomuksen voidaan nähdä pääomamarkkinoita vapautettaessa olleen poliittisesti helpoimmassa asemassa. Sen edustajien osallistuminen pääomamarkkinoiden vapauttamisesta käytyyn eduskuntadiskurssiin lisääntyikin hiljalleen 1980-luvun kuluessa ja sen suhtautuminen talouden rakenteellisen uudistamisen prosessiin oli tarkastelussa olleista puoleista myönteisin. Viimeistään 1980-luvun puolessa välissä poliittisen pohjavirran Suomessa voidaankin sanoa alkaneen kulkea kohti länsimaista pääomamarkkinoiden integraatiota.

LÄHDELUETTELO

- Ackley, G. 1978. The Cost of Inflation. *American Economic Review* 68 (2), 149–154.
- Alvarez, J.L. & Merchan, C. 1992. The Role of Narrative Fiction in the Development of Imagination for Action. *International Studies for Management and Organization* 22 (3), 27-45.
- Auvinen, T. 2008. Narratiivinen Näkökulma Johtajuuteen: Tulkitseva Tutkimus Tarinajohtamisesta Suomalaisen Esihiestön Kontekstissa. Jyväskylän Yliopisto: Taloustieteiden Tiedekunta, Julkaisuja N:o 174/2008.
- Auvinen, T., Sintonen, T. & Mangeloja, E. 2011. Kohti narratiivista taloustiedettä: Yksilöiden ja yhteiskuntien kertomukset. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 3/2011.
- Berlin, J.A. 1992. Poststructuralism, Cultural Studies, and the Composition Classroom: Postmodern Theory in Practice. *Rhetoric Review* 11 (1), 16-33.
- Boix, C. 2000. Partisan Governments, the International Economy, and Macroeconomic Policies in Advanced Nations, 1960-1990. *World Politics* 53 (1), 38-73.
- Cerny, P. 1997. Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization. *Government and Opposition* 32 (2), 251-274.
- Clark, W.R.. 2003. Capitalism, Not Globalism: Capital Mobility, Central Bank Independence, and the Political Control of the Economy. The University of Michigan Press.
- Cohen, B.J. 1996. Phoenix Risen: The Resurrection of Global Finance. *World Politics* 48 (2), 268-296.
- Derrida, J. 1994. *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning, & the New International*. New York: Routledge.
- Fiss, P.C. & Hirsch, P.M. 2005. The Discourse of Globalization: Framing and Sensemaking of an Emerging Concept. *American Sociological Review* 70 (1), 29-52.
- Friedman, M. 1976. Nobel Lecture: Inflation and Unemployment. *Journal of Political Economy* 85 (3), 451-472.
- Friedman, T.L. 1999. *The Lexus and The Olive Tree: Understanding Globalization*. New York: Farrar, Strauss and Giroux.
- Foucault, M. 1991. *Politics and the Study of Discourse*. Teoksessa Burchell, Graham, Gordon, Colin ja Miller, Peter (toim.): *The Foucault Effect: Studies in Governmentality with Two Lectures by and an Interview with Michel Foucault*. London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore: Harvester Wheatsheaf.
- Garret, G. & Lange, P. 1991. Political Responses to Interdependence: What's "Left" for the Left? *International Organization* 45 (4), 539-564.
- Garret, G. 1995. Capital Mobility, Trade, and the Domestic Politics of Economic Policy. *International Organization* 49 (4), 567-587.
- Goodman, J.B. 1991. The Politics of Central Bank Independence. *Comparative Politics* 23 (3), 329-349.
- Harvey, D. 2007. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford University Press.
- Helleiner, E. 1994. *States and the Reemergence of Global Finance: From Bretton Woods to the 1990's*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Hibbs, D.A. 1977. Political Parties and Macroeconomic Policy. *The American Political Science Review* 71 (4), 1467-1487.
- Hibbs, D.A. 1992. Partisan Theory After Fifteen Years. *European Journal of Political Economy* 8 (3), 361-373.
- Kellner, D. 1992. *The Persian Gulf TV War*. Boulder, Co: Westview.

- Kiander, J. & Vartia, P. 1998. Suuri lama: Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Krugman, P. 2012. Lopettakaa tämä lama nyt! Juva: Bookwell Oy.
- Marsden, R. 1999. Nature of Capital: Marx After Foucault. Florence, KY, USA: Routledge.
- Pekkarinen, J. & Vartiainen, J. 1993. Suomen talouspolitiikan pitkä linja. Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström osakeyhtiö.
- Peters, M.A. 2001. Poststructuralism, Marxism and Neoliberalism: Between Theory and Politics. Lanham, Boulder, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A.. 2009. Kurssi Kohti Diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Rodrik, D. 2000. How Far Will the Economic Integration Go? The Journal of Economic Perspectives 14 (1), 177-186.
- Rodrik, D. 2011. The Globalization Paradox: Why Global Markets, States, and Democracy Can't Coexist. New York: Oxford University Press.
- Ruggie, J.G. 1982. International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order. International Organization 36 (2), 379-415.
- Sobel, A.C. 1994. Domestic Choices, International Markets: Dismantling National Barriers and Liberalizing Securities Markets. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Tobin, J. 1972. Inflation and Unemployment. American Economic Review 62.
- Vihriälä, V. 1997. Banks and the Finnish Credit Cycle 1986-1995. Bank of Finland Studies E:7. Helsinki: Oy Trio Offset Ab.
- Quinn, D.P. & Inclan, C. 1997. The Origins of Financial Openness: A Study of Current and Capital Account Liberalization. American Journal of Political Science 41 (3), 771-813.

Elektroniset lähteet

UNCTAD STAT [Viitattu 21.4.2013] [URL:
<http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>]

Tutkimusaineisto

- Eduskunta. Säädöskokoelma 865/1970
- Eduskunta. Säädöskokoelma 910/1972
- Eduskunta. Säädöskokoelma 909/1972
- Eduskunta. Säädöskokoelma 1014/1976
- Eduskunta. Säädöskokoelma 1016/1976
- Eduskunta. Säädöskokoelma 759/1977
- Eduskunta. Säädöskokoelma 678–686/1978
- Eduskunta. Säädöskokoelma 1031/1978
- Eduskunta. Säädöskokoelma 1018/1980

Eduskunta. Säädöskokoelma 959/1983

Eduskunta. Säädöskokoelma 288/1985

Eduskunta. Säädöskokoelma 954/1985

Eduskunta. Säädöskokoelma 350/1987

Eduskunta. Säädöskokoelma 480–486/1987

Eduskunta. Säädöskokoelma 709/1988

Eduskunta. Säädöskokoelma 711/1988

Eduskunta. Säädöskokoelma 772/1988

Eduskunta. Säädöskokoelma 495/1989

Eduskunta. Säädöskokoelma 1060/1990

Eduskunta. Säädöskokoelma 877/1991

Eduskunta. Säädöskokoelma 997/1992